

BREAKING THE HABITUAL

– Ett gestaltungsförslag för Hagebys nya aktivitetscentrum

Sofia Didrik &
Katja Andersson Teleman

Självständigt arbete – 30 hp
Landskapsarkitektur
Alnarp 2014

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur,
trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Breaking the habitual – Ett gestaltungsförslag för Hagebys nya aktivitetscentrum
Breaking the habitual – A design proposal for Hageby's new activity centre

Författare: Katja Andersson Teleman & Sofia Didrik

Handledare: Gunilla Lindholm, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator: Maria Kylin, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Biträdande examinator: Caroline Dahl, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: A2E
Kurstitel: Master Project in Landscape Architecture
Kurskod: EX 0775
Program: Landskapsarkitekturprogrammet
Ämne: Landskapsarkitektur
Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2014
Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: aktivitetscentrum, aktivitetsyta, jämlik planering, jämställd planering, jämlik design, jämställd design, intersektionalitet, genusperspektiv, Actor Network Theory, Idrott utan gränser, Arkitekter utan gränser

Stockholm, juni 2013

Hej Sofia,

Hoppas att du har det kul på dansbandsveckan, jag ser fram emot att ta en svängom med dig snart. Det är varmt i Stockholm nu, jag har haft t-shirt hela veckan. Imorgon slutar jag jobba, på tisdag åker jag till Dalarna, sen vidare till Cypern.

HIGH LIFE.

Jag har tänkt på vårt samtal sist. Det du sa. Vi gör det! Låt oss skapa ett litet underverk tillsammans. Du är härmed officiellt inbjuden till ett samtal om arkitekturen, kvinnokampen och den dåliga smaken.

Välkommen till ditt ex-jobb!

AKT 1

Urbanhistorikern Elizabeth Wilson beskriver staden som "en förklädnad, en tillflykt, ett äventyr, ett hem". Den är tryggheten, rivalen, vännen och ovissheten. Staden iscensätter drömmar, och arkitekten gestaltar vardagens scenografi. I planerandet och byggandet av svenska städer tenderar vår yrkesgrupp att reproducera det "normala" och exkludera det "onormala". Den jämlika staden borde vara mer inkluderande. Den är ärligare. Där finns konflikter, det fula och det vulgära, det skeva och banala. Den staden inrymmer allas drömmar.

Vid ritbordet uppfinner arkitekten en symbolik kring den ideala staden. I arbetsprocessen formas det som betraktas normalt, naturligt eller normativt. När vi bygger världar i CAD eller renderar små paradis, inkluderar och exkluderar vi i varje linjedragning och med varje klick.

Riksidrottsförbundet kom redan 2007 med siffror om att landets näridrottsplatser används till 80 % av killar, endast 20 % av användarna är tjejer. I god tro skapar vi vanemässigt platser för unga, men tänker ofta på ungdomar som en homogen grupp. Resultatet blir platser som gynnar vissa utvalda grupper, i det här fallet unga killar.

Men hur designar man för alla? Är det en utopisk idé? Hur öppnar man ögonen för alla stadens invånare utan att betrakta dem utifrån redan utstakade sociala kategorier? Vi måste våga hitta nya sätt att betrakta grupper i samhället. Det finns ju så många fler nivåer än ålder, kön och etnicitet. Med det intersektionella perspektivet som verktyg kan vi föra en diskussion kring jämlik planering och förhoppningsvis nå en så inkluderande design som möjligt.

Ses snart.

/Katja

SAMMANDRAG

Utifrån rapporter från bl.a. Riksidrottsförbundet (2007) går det att fastställa att aktivitetsytor som planeras för barn och unga idag inte används jämnt. Dagens planering tenderar att gynna killar i högre utsträckning än tjejer. Examensarbetet *Breaking the Habitual* – Ett gestaltungsförslag för Hagebys nya aktivitetscentrum ställer sig kritiskt till detta och strävar efter att bryta denna planeringsstruktur. I linje med svensk plan- och bygglag som fastslår att planerare är skyldiga att arbeta för jämlika levnadsförhållanden (Larsson & Jalakas, 2008, s.36) strävar examensarbetet efter att uppvisa exempel på hur landskapsarkitekter – genom gestaltning och fysisk planering – kan arbeta för jämlika och jämställda städer.

Inom ett probono-projekt för ett aktivitetscentrum i Hageby Norrköping på uppdrag av Idrott utan gränser gestaltas ett förslag på ett nytt aktivitetscentrum för barn och unga. I sökandet efter strategier som kan förändra vanemässiga strukturer i gestaltandet av platser för barn och unga experimenterar författarna med att bryta vanemönster i sin egen gestaltungsprocess. Under arbetets gång kliver de medvetet ur rollen som landskapsarkitekter och läsaren får följa med på en undersökning av platsens potential och förutsättningar ur konstnärens, sociologens och grundskoleelevens perspektiv.

Parallellt med gestaltungsarbetet studeras teorier; särskilt intersektionalitet och Actor Network Theory. Med stöd från Actor Network Theory utgår arbetet ifrån ställningstagandet att icke-mänskliga faktorer – såsom landskapsarkitektur – påverkar sociala strukturer. När det slutgiltiga gestaltungsförslaget är klart användes teorierna också som redskap för att analysera förslaget och vägen dit.

ABSTRACT

Reports from The Swedish Sports Confederation and others show that recreation areas planned for youths and children are not used equally, with today's planning tending to favor boys to a greater extent than girls. The master thesis *Breaking the Habitual – A design proposal for Hageby's new activity center* takes a critical stance towards this and aims to break this planning structure. In accordance with the Swedish Planning and Building Act, which states that planners are obliged to work towards equal living conditions (Larsson & Jalakas, 2008, p.36), the thesis aims to show examples of how landscape architects – through design and planning – can work towards equal cities.

A design proposal for a new activity center for youths and children in the Norrköping suburb of Hageby has been developed as part of a pro bono project announced by *Idrott utan gränser* (Sports without borders). In search of strategies that can change habitual structures in the design of sites for youths and children, the authors experiment with breaking habitual patterns in their own design process. They step out of the role as landscape architects and let the reader follow them on an investigation of the conditions and potential of the site, from the perspective of an artist, a sociologist and an elementary school pupil.

In parallel with the design process several theories, especially intersectionality and Actor Network Theory (ANT), are studied. Relying on ANT, the work is based on the assumption that non-human factors – such as landscape architecture – affect social structures. With the final design proposal finished, the theories are then also used to analyze the proposal and the process of developing it.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANDRAG	4
ABSTRACT	5
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	6
INLEDNING	11
<hr/>	
BAKGRUND	12
MÅL OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT	13
Breaking the habitual – att bryta vanemönster	13
Målet med gestaltungsförslaget	13
Frågeställningarna	13
BEGREPPSFÖRKLARINGAR	14
METOD	15
Experimentet att gå ur rollen som landskapsarkitekt	15
Varför just dessa glasögon?	15
Rollerna tar ton	16
Tillbaka i rollen som landskapsarkitekter	16
VIKTIGA PERSPEKTIV, BEGREPP OCH VERKTYG	17
Actor Network Theory	17
Barnperspektiv i projektet	19
Intersektionalitet och Boundary Object	19
Genusperspektiv i planeringen	19
PROJEKTETETS FÖRUTSÄTTNINGAR	20
Idrott utan gränser	20
Landskapsarkitektstudenterna	20
Husarkitekterna	20
Norrköping	21
Hageby	22
DISPOSITION OCH LÄSHÄNVISNING	23

VEM HAR RÄTT TILL STADEN?	25
TEORIER SOM VERKYG I ARBETET FÖR EN RÄTTVIS STAD	26
Jämlikhet och jämställdhet	26
Intersektionellt perspektiv i planeringen	27
Genusperspektiv i planeringen	28
Sociala strukturer och fysisk utformning	30
FÖR VEM BYGGS STADEN IDAG?	32
Planering som maktverktyg	32
Vilka inkluderas i planeringen av aktivitetsytor för barn och unga idag?	33
Aktivitetsytan i Rosengård – Exempel på en plats där genusperspektiv infogats i planeringen	38
Hur kan aktiva utemiljöer bidra till en rättvis stad?	41
WORKSHOP 1-4	43
1.LANDSKAPSARKITEKTEN	45
UNDERSÖKNINGSOMRÅDE	46
ROLLEN UNDERSÖKER	46
PROCESSEN: Landskapsarkitektens inventering och analyser	47
Vi lär känna området	47
Hageby i sitt sammanhang	49
Modellskapande	50
Aktivitetsområdets avgränsning och entréer	52
Lynch-inspirerad analys	52
Grönstruktur och topografi	53
SWOT-analys över det befintliga aktivitetsområdet	54
Inspirationsbilder	55
Aktivitetspussel	57
SKISSEN: Landskapsarkitektens inledande funktionsprogram och flödesschema	58
LANDSKAPSARKITEKTENS AKT	60
2.SÖDERPORTSELEVEN	63
UNDERSÖKNINGSOMRÅDE	64
ROLLEN UNDERSÖKER	64
PROCESSEN: Delaktighetsprocess och metamorfos	65
Siteworkshop med Söderportens elever	65
Katjas och Sofias metamorfos	73
SKISSEN: Söderportselevens drömområde	74
SÖDERPORTSELEVENS AKT	76

3. KONSTNÄREN	79
UNDERSÖKNINGSOMRÅDE	80
ROLLEN UNDERSÖKER	80
PROCESSEN: Intervju och modellarbete	81
Karin Lind	81
Sökandet efter sociala rum	86
SKISSEN: Konstnärens temporära installationer	88
Teman för entré zoner	88
Maskerad temat djupstuderas	90
KONSTNÄRENS AKT	93
4. SOCIOLGEN	97
UNDERSÖKNINGSOMRÅDE	98
ROLLEN UNDERSÖKER	98
PROCESSEN: Från teori till praktik	99
SKISSEN: Sociologens sociala intervention	102
Paviljongen	102
Skåpen	102
Sammanfattningsvis	102
SOCIOLGENS AKT	103
ÖVERLAGRINGEN	107
SAMARBETET MED HUSARKITEKTERNA	108
HÅLLPUNKTER FÖR OMRÅDETS UTVECKLING	108
FAS 1	109
Tidiga skisser på aktivitetsytan & parkläktaren	109
Ett första utkast till illustrationsplan	110
FAS 2	111
Diskussionen om läktarens utformning	111
Skissprocessen fortlöper	112
FAS 3	113
Bakslaget – tillbaka på ruta ett	113
Rumslighet före funktion	114
Områdets topografi som inspirationskälla	115
Planen landar i ett grönt rum	116

FÖRSLAGET	119
OMRÅDETS AVGRÄNSNING	120
IDROTT UTAN GRÄNSERS VISION	120
FUNKTIONSPROGRAM	121
STEGVIS UTVECKLING	122
Etapp 0 – Befintligt	122
Etapp 1	122
Etapp 2	122
Etapp 3	122
AKTIVITETSCENTRUMET	123
IUG-huset i terrängen	124
Parkläktaren	125
AKTIVITETSYTAN	127
Aktivitetsytan i sitt sammanhang	128
Aktiviteter	128
SLUTAKTEN	133
BRYTANDET AV VANEMÖNSTER OCH STRUKTURER	134
Aktörer och effekter – reflektioner utifrån Actor Network Theory	134
Brytandet av vanemönster för att förändra en planeringsstruktur: hur gick det?	137
DEN JÄMLIKA OCH JÄMSTÄLLDA STADEN	138
Gestaltungsstrategier för en jämlik och jämställd plats	138
Att gestalta ett jämlikt och jämställt aktivitetscentrum: hur gick det?	139
Fortsatt arbete	140
SLUTSATSER	141
REFERENSER	145
TRYCKT MATERIAL OCH INTERNETKÄLLOR	145
MUNTliga KÄLLOR	148
BILAGA	151
HAGEBYS NYA AKTIVITETSCENTRUM	152

INLEDNING

BAKGRUND

Den sommaren fördes många samtal kring hur landskapsarkitekten kan bidra till en mer jämlik och jämställd stad. Faktachocken att 80 % -100 % av användarna på näridrottsplatser är killar hade etsat sig fast (Blomdahl, Elofsson & Åkesson, 2012, s.25). Problematiken med att planera för en homogen allmänhet diskuterades en, två och fem gånger. Vi funderade över vilka dessa "alla" som det ständigt planeras för egentligen är och varför utemiljöer planeras utifrån vissa minoritetsgruppers behov, medan andra grupper förbises. Arkitektens makt att inkludera och exkludera människor genom sitt arbete blev plötsligt tydligare än någonsin. Frågan vi ställde oss sved: vilka sociala grupper planerar vi svenska städer för egentligen?

I juli 2013 dök ett pro bono-projekt upp på *Arkitekter utan gränser* (ASF) hemsida, som var utlyst av *Idrott utan gränser* (IUG). De sökte samarbete med arkitekter för att ta fram en idé för ett nytt aktivitetscentrum för barn och ungdomar i Hageby, för både inomhus- och utomhusaktivitet. Stadsdelen i södra Norrköping byggdes i modernistisk anda på 1950- och 60-talet, men har en under senare år betraktats som ett socioekonomiskt belastat område och har präglats av oförtjänt dåligt rykte.

Idrott utan gränser arbetar med integrationsfrågor på gräsrotsnivå och målsättningen med projektet är att skapa en plattform där barn och unga ska kunna mötas över gränserna för deras sociala tillhörighet. Barn och unga med skilda fritidsintressen, från såväl Hageby som resten av Norrköping, ska kunna finna någonting att sysselsätta sig med i ett framtida IUG-hus. Aktivitetscentrumet ska främst vända sig till åldrarna 7-25 år. IUGs vilja är dock att platsen även ska attrahera andra åldersgrupper. Det ska vara en plats för alla stadens invånare. Idrott utan gränser projektidé blev ett intressant fall att utgå ifrån i vår undersökning kring jämlika aktivitetsytor för barn och unga. Via förmedling av ASF fick vi uppdraget att gestalta utemiljön kring IUG-huset, i samarbete med husarkitekterna Virginia Gonzalo och Vincent Cuclair.

MÅL OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Breaking the habitual – att bryta vanemönster

Det övergripande målet med examensarbetet är att identifiera möjligheter för hur invanda mönster i planeringen av aktivitetsytor utomhus för barn och unga kan brytas, till förmån för att skapa aktivitetsytor med goda förutsättningar för ett jämlikt användande. Då vi har sett en ojämn fördelning i tjejer och killars användande av de planlagda ytor för utomhusaktivitet som finns att tillgå för barn och unga idag (Blomdahl, Elofsson & Åkesson, 2012) blir det jämställda användandet – som inkluderas av ”det jämlika” – särskilt viktigt att fokusera på.

Genom att uppmärksamma vanemönster i hur planerare och arkitekter gestaltar offentliga miljöer idag, ämnar examensarbetet bidra med insikter om hur rådande planeringsstrukturer leder till ett ojämnt användande av stadens offentliga rum. Som ett sätt att förstå hur dessa maktstrukturer kan angripas inom ramen för en landskapsarkitekts arbete, får vår egen gestaltungsprocess fungera som försöksobjekt. Författarna reflekterar över sina egna vanemässiga arbetssätt och metoder i gestaltungsprocessen för att därefter testa – för dem – relativt utforskade metoder och perspektiv för att nå ett färdigt gestaltungsförslag. Examensarbetet kan på det sättet liknas vid ett experiment som undersöker hur författarnas individuella erfarenheter kan bidra till arbetet med att bryta negativa vanemönster i planeringen av aktivitetsytor för barn och unga.

Målet med gestaltungsförslaget

Gestaltungsuppdraget som antagits ska med platsspecifik utgångspunkt förvalta Idrott utan gränser visioner om att skapa ett aktivitetscentrum i Hageby, där barn och unga från hela Norrköping kan mötas över gränserna för sin sociala tillhörighet. Det främsta målet med gestaltungsförslaget är att skapa ett välfungerande aktivitetscentrum för stadsdelens och Norrköpings invånare. Målsättningen är att aktivitetscentrumets fysiska utformning ska koppla an väl till både sin närmaste omgivning och resten av staden.

Ett mer ingående mål med gestaltungsförslaget är att det ska innefatta en aktivitetsyta som alla barn och unga kan känns sig trygga och roade av att använda – en inkluderande, jämlik och jämställd plats för en heterogen skara unga människor. Ytterligare en viktig aspekt är att presentationsmaterialet för det färdiga gestaltungsförslaget ska fungera som en säljande skiss som IUG ska kunna använda som presentationsmaterial inför Norrköpings kommun och potentiella finansiärer av projektet.

Frågeställningarna

- Hur kan en jämlik aktivitetsyta för barn och unga se ut?
- Hur kan en jämställd aktivitetsyta för barn och unga se ut?
- Hur kan en landskapsarkitekts individuella erfarenheter av att bryta sina egna vanemönster i gestaltungsprocessen omformuleras till verktyg i arbetet för att bryta en kritiserad planeringsstruktur?

Examensarbetet strävar inte efter att leverera färdiga svar på vad jämlika, jämställda och inkluderande platser är eller bör vara. Undersökandet av hur jämlik- och jämställd planering kan bli fysisk verklighet i det aktuella projektområdet blir istället målet. I förlängningen hoppas vi kunna bidra i arbetet för ett mer jämlikt samhälle.

BEGREPPSFÖRKLARINGAR

Nedan följer några definitioner av vanligt förekommande begrepp i examensarbetet.

Arkitekt: Yrkesgrupp bestående av planarkitekter, husarkitekter, landskapsarkitekter, inredningsarkitekter och fysiska planerare.

Aktivitetscentrum: Begreppet beskriver den framtida mötesplatsen för aktivitet som projektet ämnar skapa. Aktivitetscentrumet innebär ett större område där den stora konstgräsplanen, Vrinnevi gårdar, det nya IUG-huset och den nya aktivitetsytan bildar en helhet. Begreppet syftar till den framtida gestaltningen medan den befintliga situationen benämns som aktivitetsområdet.

Aktivitetsyta: Begreppet är hämtat från inspirationsprojektet aktivitetsytan Rosens röda matta som Malmö stad uppförde i Rosengård sommaren 2013. Det finns ingen tydlig definition av begreppet, men generellt kan det betraktas som en offentlig plats som möjliggör fysisk, kulturell och social aktivitet. Malmö stad valde att använda begreppet för att distansera sig från de standardiserade spontanidrottsplatserna (Vilhelmsson, 2013). Vi väljer att göra detsamma.

Barn: Enligt FNs barnkonvention definieras barn som en människa som ännu inte fyllt 18 år. I de fall då vi beskriver användarna som ”barn och unga” menar vi människor upp till 25 år, då detta är en målgrupp Idrott utan gränser har för avsikt att nå med det nya aktivitetscentrumet.

Delaktighetsprocess: Någon generell definition av ordet delaktighetsprocess har vi inte lyckats finna. Utifrån rapporten *En modell för fysisk stadsförnyelse i samverkan* (Malmö stad, 2013), utgiven av Miljöförvaltningen på Malmö stad, tolkar vi begreppet delaktighet som medborgarens möjlighet till påverkan av beslutsfattande i stadsförnyelseprocesser. Graden av engagemang och involvering kan skilja sig mellan olika delaktighetsprocesser.

En jämlik och jämställd plats: Med detta menar vi en plats som används på ett jämlikt och jämställt sätt – ett inkluderande rum där alla kan delta. Då användandet av en plats styrs av sociala strukturer är den jämlika och jämställda platsen inte en konstant utan ett temporärt tillstånd. Att uppnå en jämlik plats är ett komplext arbete där flera nivåer i arbetsprocess och förvaltning ska fungera. Den fysiska utformningen är enbart en del. Exempelvis leder inte nödvändigtvis en jämlik process till att den byggda platsen blir jämlik beträffande användandet.

Näridrottsplats: Planlagd utomhusyta för spontanidrott (Blomdahl, Elofsson & Åkesson, 2012).

Ungdom: Äldre barn i åldern 13-19 år.

Konstnärliga metoder: Definieras här som ett friare förhållningssätt som tillåter författarna att bryta etablerade rutiner. I kontrast till landskapsarkitektens analysmetoder av platser fysiska förutsättningar låter vi oss inspireras av en konstnärlig arbetsprocess som tolkas i högre grad obunden från funktionella krav och teknikaliteter. I det aktuella projektet låter den konstnärliga metoden undersökandet bli friare i sitt visuella och skriftliga språk. Det blir på så vis en uppmuntran till oväntade uttryck.

Spontanidrottsplats: Enligt Malmö stads definition är spontanidrottsplatsen en multisportarena i storleken 40x20 meter som ofta består av en yta med konstgräs eller gummiastfalt. Den är ofta utrustad med sarger, fotbollsmål och basketkorgar (Malmö stad, 2013).

METOD

Experimentet att gå ur rollen som landskapsarkitekt

Metoden syftar till att synliggöra de vägar som vi – författarna – vanligtvis brukar ta i våra individuella gestaltningsprocesser. I jakten på nya perspektiv och metoder i gestaltningsprocessen gör vi ett medvetet val att kliva ur vår yrkesroll som landskapsarkitekter under delar av skissarbetet. Efter att vi först har lärt känna området som landskapsarkitekter undersöker vi därför platsen och dess potential genom ögonen på en konstnär, en sociolog och eleven på Söderportens skola. Metoden innebär för oss både en ingång till att studera oss själva i rollen som landskapsarkitekter och en chans att få prova nya tillvägagångssätt för att nå färdig gestaltning.

Varför just dessa glasögon?

Varför valde vi då att använda oss av just Landskapsarkitektens, Konstnärens, Sociologens och Söderportselevens perspektiv att undersöka platsen i Hageby igenom? Ett skäl till valet var att undersökningen ämnade fokusera på områdets sociala strukturer i strävan efter en jämlik och jämställd plats. Detta ansåg vi oss kunna göra genom dessa fyra glasögon. Ytterligare en anledning var att vi kände på oss att dessa fyra rollers perspektiv skulle kunna vara behjälpliga i att vidga vårt seende kring vår yrkesroll som landskapsarkitekter. Även projektets karaktär, med barn och ungdomar som målgrupp, påverkade valet av roller som vi ville undersöka platsen igenom. Mer ingående om valet av varje roll redovisas nedan:

Landskapsarkitektens workshop. Huvudanledningen till att arbetet inleds med denna workshop är för att medvetandegöra oss själva om vilka arbetsmetoder vi vanligtvis använder i gestaltningsprocessen – ett nödvändigt led för att sedan kunna bryta dessa vanemönster. Landskapsarkitektens expertis i att studera platsens helhet och sammanhang var ännu en anledning till att denna workshop passade väl in i den initiala fasen av arbetet.

Söderportselevens workshop utförs som workshop nummer två och syftar till att lära känna platsen utifrån användarnas ögon. Med hjälp av barnens fantasi och förslag för platsens framtid hoppas vi även kunna hämta inspiration gällande form, funktion och smak.

Konstnärens workshop ämnar frigöra oss från landskapsarkitektens krav på funktion, för att istället skapa utrymme för en fördjupning i estetiskt uttryck och känsla. Vårt konstnärliga arbete undersöker smakideal inom landskapsarkitektur i strävan efter att förstå hur vi vanemässigt exkluderar och inkluderar sociala grupper i vårt individuella designarbete.

Sociologens workshop. I den fjärde och sista workshopen undersöks hur invanda mönster i vårt betraktande av stadens invånare kan brytas med vägledning från teorin intersektionalitet. Workshopen undersöker hur en vetenskaplig teori kan fungera som verktyg och inspiration till den fysiska gestaltningen. Ansatsen att studera hur glappet mellan praktik och teori inom arkitekturen kan överbryggas blir workshopens huvudsakliga mål.

Vi är medvetna om att delaktighetsprocesser, konstnärliga metoder och innefattande av vetenskapliga teorier i gestaltningsprocessen knappast är några nyheter i landskapsarkitektens arbete. Vi upplever dock att det sällan finns tid till att använda sig av dessa moment i gestaltningsprocessen i önskvärd utsträckning under utbildningen eller i arbetslivet. Därför tar vi inom examensarbetet chansen att göra en djupdykning i dessa undersökningsmetoder.

Rollerna tar ton

Utiifrån sina respektive roller undersöker Landskapsarkitekten, Söderportsleven, Konstnären och Sociologen platsens problematik och potential. För att undersökningarna ska kunna fungera som verktyg i gestaltungsprocessen får varje roll ett uppdrag utformat efter deras specifika kompetensområden. Uppdraget presenteras närmre i workshop-avsnitten 1-4. De fyra rollerna ska efter undersökningen utarbeta en "skiss" som berör platsens framtida möjligheter. Processerna och skisserna kommer att skilja sig åt från workshop till workshop, då rollerna använder sig av olika metoder.

I *Landskapsarkitektens workshop* används analysmetoder som författarna inhämtat under studietiden på landskapsarkitektprogrammet. Tankarna visualiseras och digitaliseras i tvådimensionella kartor med hjälp av digitala verktyg.

I *Konstnärens workshop* utformas koncept för temporära installationer vid områdets entréer. Modellarbete utgör den bärande delen av arbetet i denna workshop. Avsnittet innehåller en semistrukturerad intervju med konstnären Karin Lind som fungerade som hjälp för att komma igång med den konstnärliga processen. Den semistrukturerade intervjutekniken möjliggör en relativt fri dialog mellan intervjuperson och intervjuare, vilket går väl ihop med workshopens syfte. Skissen presenteras i kollageteknik.

Söderportslevens workshop innefattar en delaktighetsprocess med fyra grundskoleklasser på Söderportens skola. Eleverna berättar i helklass hur de använder platsen idag samt uttrycker i konstnärlig form individuellt eller i grupp sina önskningar för platsen i framtiden. Inledningsvis håller vi även en föreläsning om vad det innebär att vara landskapsarkitekt. Barnens idéer sammanfogas till en helhet av författarna med hjälp av analog modell och plankarta.

Sociologens workshop utgår från de teoretiska begreppen intersektionalitet och boundary object, vilka beskrivs närmre i teoriavsnittet *Vem har rätt till staden?* Denna workshop undersöker hur teori kan omsättas till praktik inom arkitekturen genom utformandet av en social intervention. Processen beskrivs med fotografi och enkla skisser.

Tillbaka i rollen som landskapsarkitekter

Förhoppningen är att workshoparnas undersökningar ska bidra med inspiration och kunskap till gestaltungsfasens slutskede då vi återgår till att bli landskapsarkitekter för att skapa det slutgiltiga gestaltungsförslaget. Detta skede benämns i arbetet som *Överlagringen*, där insikter från de fyra workshoparna tillsammans med teoristudier och annan kunskapsinhämtning överlagras för att bilda färdig design.

VIKTIGA PERSPEKTIV, BEGREPP OCH VERKTYG

Actor Network Theory

Händelser är nätverk

Actor Network Theory (ANT) är en teori och ontologi utvecklad av Bruno Latour, Martin Callon och John Law (Latour, 2013, s.10). Mattias Kärrholm, professor i arkitektur på Lund tekniska högskola, forskar om frågor kring ANT. Under en föreläsning på Lunds tekniska högskola (2013-02-14) förklarar Kärrholm att ANT-perspektivet innebär ett synsätt som menar att alla händelser går att koppla till ett förlopp av en rad bakomliggande faktorer. Dessa faktorer benämns som *aktörer* och själva händelsen som *effekten* (Kärrholm, muntligen, 2013). Händelsen ses med andra ord som en effekt av flera olika aktörers samverkan och varje händelse kan på så vis liknas vid ett nätverk som kan vecklas ut och synliggöra vilka aktörer som har varit inblandade (ibid).

Exempel: Om en kvinna skjuter sig själv är hon och pistolen aktörer och effekten är att hon skadas. En aktör kan vara allt från ett fysiskt objekt, elektronik, infrastruktur till en människa, en röst eller någonting abstrakt liksom en känsla.

Kärrholm (muntligen, 2013) menar att allt runt omkring oss har potential att bli en aktör, men det är inte förrän den/det/hon/han tar aktivt del av ett nätverk som den/det/hon/han i faktisk mening blir det. Ju fler samverkande aktörer som medverkar i ett nätverk desto *stabilare* blir det, dvs. händelserna som kommer ur förloppet blir mer förutsägbara än om det hade varit färre aktörer med i spelet (ibid). Då det oftast kan tyckas vara oändligt många aktörer som påverkar varje enskild händelse måste ANT, för att kunna fungera som en användbar metod, begränsas och studeras utifrån vad som är direkt relevant i det aktuella nätverket man undersöker (ibid).

ANT: Ett verktyg för att förstå gestaltningsprocessen

Teorin har inspirerat oss till hur vi har valt att förhålla oss och sätta ord på vår egen gestaltningsprocess. Den har fått oss att uppmärksamma att såväl klassiska aktörer i en gestaltningsprocess (såsom arkitekten, brukaren och beställaren) som andra mer subtila aktörer (val av metoder, enskilda människor och rådande tidsanda) spelar en aktiv roll i hur ett gestaltningsförslag utvecklas. Genom att tänka på slutresultatet, det färdiga gestaltningsförslaget, som ett nätverk uppbyggt av en mängd aktörer vecklar vi ut och tydliggör vårt gestaltande. ANT har på så sätt fungerat som ett hjälpmedel för oss att nå målet med att bryta våra vanemönster i gestaltningsprocessen.

Vi har i vårt arbete försökt att mobilisera så många aktörer som möjligt i gestaltningsprocessen, – olika metoder, brukare, teorier, infallsvinklar, samtal med relevanta personer etc. – med förhoppningen att skapa ett så bra förslag som möjligt, ett så stabilt nätverk som möjligt.

Actor Network Theory är en metod som tillåter att rikedom i en undersökning inte på förhand reduceras av bestämda antaganden om hur en process bör se ut eller vilka aktörer som räknas mest (Kärrholm, muntligen, 2013). Denna demokratitanke har vi tagit fasta på i utförandet av de fyra workshops-avsnitten där vi försökt att lägga likvärdigt med tid och engagemang i vardera workshop. Det går med säkerhet inte att veta vilka workshops som kommer att influera det slutgiltiga resultatet under arbetets gång. Först när gestaltningsförslaget står färdigt kan en diskussion föras kring vilka metoder, infallsvinklar och influenser om tillslut blev aktörer, vilka som visade sig vara viktigast och hur de påverkade vår design, det färdiga gestaltningsförslaget – effekten. ANT blir ett verktyg för oss att förstå och utvärdera vår egen arbetsprocess.

ANT menar således att det inte på förhand går att veta vad som kommer att bli en aktör eller inte; i det här fallet vad som kommer att fungera som inspiration till gestaltningsförslaget eller ej. Trots detta har ett antal givna aktörer kunnat definieras som vi anser är givna redan på förhand. Dessa aktörer består av: oss själva (två landskapsarkitektstudenter), den fysiska platsen i Hageby, beställaren Idrott utan gränser samt husarkitekterna Virginia Gonzalo och Vincent Cuclair. Dessa parter beskrivs närmre i avsnittet *Projektets förutsättningar*.

Samspelet mellan människa och fysisk miljö

Latour har i sitt yrkesverksamma liv som forskare inom sociologi intresserat sig för vad ANT har att ge till sociologin. Han anser att sociologin traditionellt sett har studerat samhällets sociala strukturer med fokus på de sociala relationerna människor emellan (Latour, 1991, s.103). Latour menar vidare att dessa relationer dock i högsta grad påverkas av icke-mänskliga faktorer – aktörer i form av objekt, elektronik eller fysiska platser – och att sociala strukturer och skeenden därför borde ses som uppbyggt av ett nätverk av både mänskliga och fysiska aktörer (ibid). Ämnet diskuteras vidare i examensarbetets teoridel Vem har rätt till staden?

Barnperspektiv i projektet

”Barnperspektiv handlar om vilken plats barn ges i vårt samhälle, vilka generella erfarenheter som det ger barn och på vilket sätt barnen uttrycker dessa erfarenheter. ”

(Halldén, 2003, s. 12)

Det föll sig naturligt att projektet utgick från ett barnperspektiv av ett antal olika anledningar. Inledningsvis handlar projektuppdraget till stor del om att skapa en vistelseplats för barn och unga. Målet med gestaltningen är att aktivitetscentrumet ska kunna användas på ett jämlikt och jämställt sätt av barnen som besöker platsen.

Barn och unga utgör även den största brukargruppen på platsen redan idag. Vi ville försöka fånga dessa röster om platsens användning och dess framtid. Barn är lika mycket samhällsmedborgare som vuxna och äldre. Därför ska deras behov och erfarenheter också tas in i planeringen av våra städer.

Intersektionalitet och Boundary object

I strävan mot en jämlik och jämställd plats i Hageby tillämpas den sociologiska teorin intersektionalitet som ännu ett vägledande verktyg i gestaltungsprocessen. Genom att dyka ner i intersektionalitetsbegreppet vill vi medvetandegöra oss själva om hur maktförtryck sker i gränssnittet mellan flera sociala kategorier, och därefter undersöka hur landskapsarkitekten bör förhålla sig till detta i sitt gestaltande arbete. Det intersektionella perspektivet ämnar genomsyra det slutgiltiga gestaltungsförslaget. Begreppet *boundary object* behandlas i relation till intersektionalitet för att omsätta teori till fysisk verklighet. Kunskap inför tillämpandet av det intersektionella perspektivet inhämtas till största del från vetenskapliga artiklar författade av Gill Valentine professor i sociala studier vid Universitet i Sheffield (Valentine, 2012, s.1), samt Sarah Fenstermaker & Candace West professorer i sociologi University of California (West & Fenstermaker, 1989, s.8).

Genusperspektiv i planeringen

Då ett ojämnt användande av aktivitetsytor för barn och unga kunnat fastställas utifrån bl.a. Riksidrottsförbundets (2007, s.36) och Ungdomsstyrelsens rapporter tillämpas ett genusperspektiv som en fördjupning av det intersektionella perspektivet i projektet. Genom genusperspektivet är förhoppningen att synliggöra det strukturella användandet av aktivitetsytor för unga och utforma ett alternativ där unga kvinnors erfarenheter uppmärksammas. Kunskap inför tillämpandet av genusperspektivet i gestaltningen inhämtas från bl.a. Anita Larsson och Anne Jalakas bok *Jämställdhet nästa!* (Larsson och Jalakas, 2008), seminariet *För vem byggs staden?* i Malmö (2013) samt från en semistrukturerad intervju med Julia Magnusson på Malmö stad om Rosens röda matta, en aktivitetsyta för barn och unga med genusperspektiv.

PROJEKTETS FÖRUTSÄTTNINGAR

Nedan presenteras inblandade parter i projektet vilka kan ses som de givna aktörerna i nätverket mot ett färdigt förslag.

Idrott utan gränser

Idrott utan gränser (IUG) är en rörelse som arbetar för integration med ledarledd idrott som verktyg. Genom aktiviteter för unga arbetar IUG för att barn och ungdomar från olika stadsdelar, grundskolor och föreningar ska mötas. Rörelsen startades av Admir Lukačević som bl.a. belönats med stipendium från kungens stiftelse Ungt ledarskap.

Idrott utan gränser vill bygga ett nytt aktivitetshus i Hageby och utveckla miljön runt den befintliga fotbollsplanen och motionscentralen. Platsen ska främst tillhöra stadens yngre medborgare i åldrarna 7-25 år. Målet är att skapa ett hus och en plats där ungdomar från hela Norrköping kan mötas över sin sociala tillhörighet. Projektet har för avsikt att bli något som Hagebyborna kan känna stolthet över och som kan ingjuta framtidstro i områdets ungdomar. För att kunna presentera en arkitektonisk idé om aktivitetscentrumets funktion och estetik tog Lukačević kontakt med Arkitekter utan gränser som förmedlade kontakten med husarkitekter och landskapsarkitektstudenter.

Landskapsarkitektstudenterna

Sofia Didrik och Katja Andersson Teleman, författare av examensarbetet och landskapsarkitekter i projektet. Didrik och Teleman har som uppgift att gestalta utemiljön till det nya aktivitetscentrumet samt att verka för att skissens funktion och estetik ska landa i en attraktiv helhet som kopplar an väl till befintligt landskap. De studerade tillsammans under landskapsarkitektprogrammets tre första år på SLU Alnarp. Didrik har därefter läst sin master på SLU Alnarp och LTH, samt praktiserat och arbetat på Danderyds kommun och Svenska Landskap AB i Malmö. Teleman har läst sin master på SLU Alnarp och SLU Ultuna samt utarbetat en individuell kurs baserad i Buenos Aires, Argentina. Teleman har praktiserat och arbetat på Södertälje kommun, Sundbybergs kommun och Topia landskapsarkitekter.

Husarkitekterna

Virginia Gonzalo, ansvarig arkitekt i projektet, driver det Norrköpingsbaserade arkitektkontoret SAGAZ AB. Gonzalo utbildades på Madrids tekniska högskola och har kompetens i både hus- och inredningsarkitektur. Hon har tidigare arbetat på bl.a. ÄWL arkitekter, A.G. arkitekter och WSP.

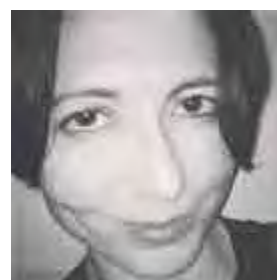
Gonzalo utformar huset i nära samarbete med Vincent Cuclair, som driver det Norrköpingsbaserade kontoret Cuclair Arkitektur AB. Företaget arbetar med allt från bostadsbebyggelse och villor till kontors- och industribyggnader. Cuclair har tidigare arbetat på bl.a. Johab byggkonsulter AB, Diabas arkitekter AB samt SWECO FFNS arkitekter AB.

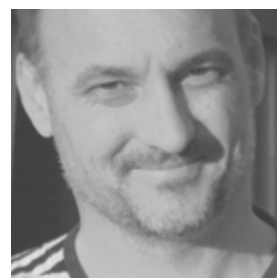
Admir Lukačević, 2014,
privat bild

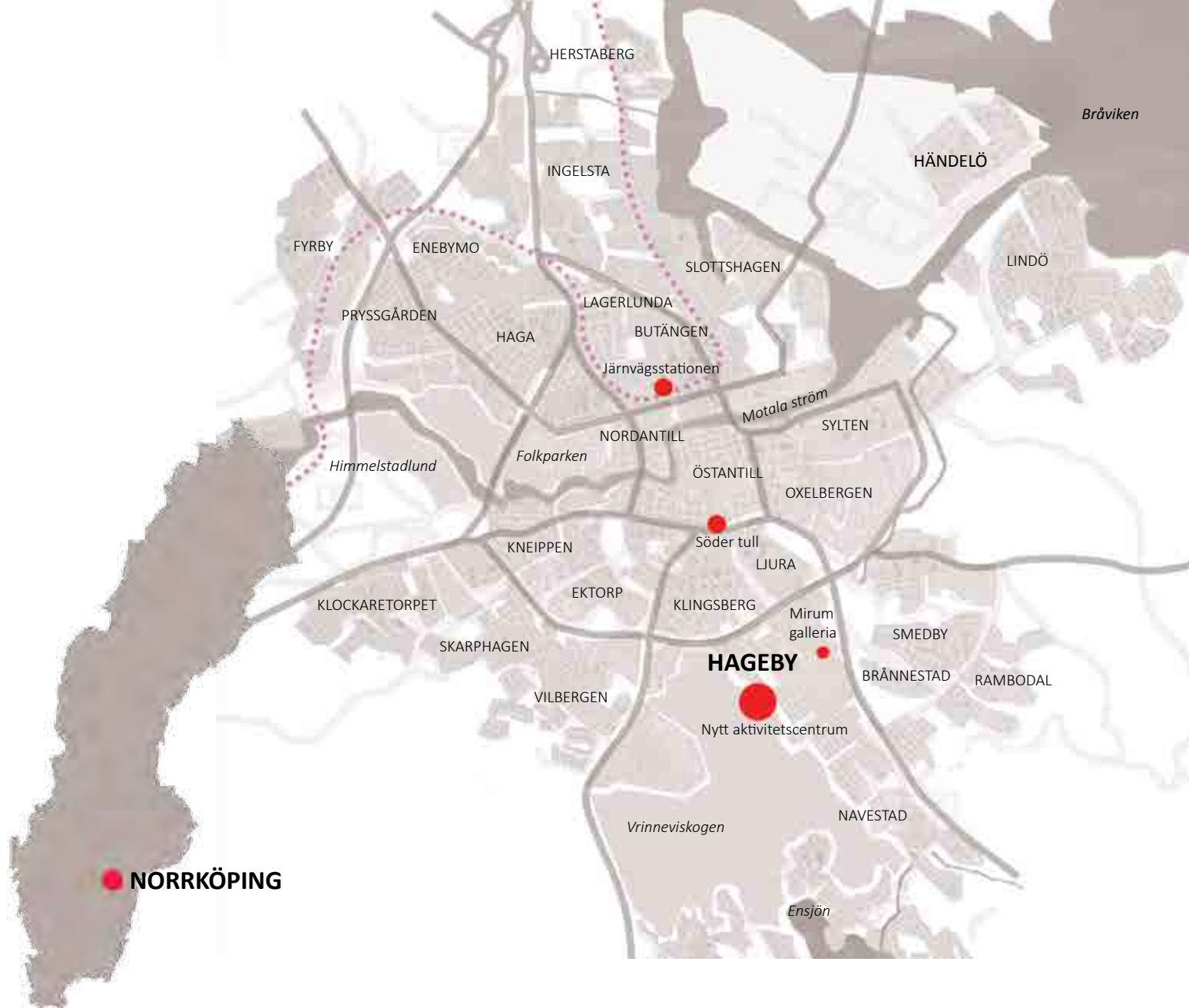
Sofia Didrik &
Katja Andersson Teleman, 2014.

Virginia Gonzalo, 2012,
privat bild.

Vincent Cuclair, 2012,
privat bild

Norrköping

Norrköping är Sveriges tionde största tätort och år 2013 bodde 133 444 invånare i kommunen (Norrköpings kommun, 2013, s.4). Staden var fram till 1960-talet en levande industri- och handelsstad och har som många andra europeiska industristäder genomgått en omfattande förvandlingsprocess från arbetarstad till kunskapsstad (ibid). Linköpings universitets filial Campus Norrköping har idag en stark ställning och huserar i industrilandskapets byggnader kring Motala ström.

Stadskärnan ramas tydligt in av Norra, Östra och Södra promenaden samt Folkparken i väst. Drottninggatan stadens huvudgata sträcker sig från järnvägsstationen och upp till Södra promenaden och Söder tull, en viktig knutpunkt för kollektivtrafik med både spårvagnar och bussar. Resan därifrån till Hageby tar sex minuter. Via Vasaparken och ett södergående parkstråk tar man sig till stadens södra stadsdelar, däribland Hageby 1,5 km bort från centrum.

by Flickr user Patrick Strandberg (CC-BY-NC-SA 2.0) (industrilandskapet i Norrköping). Bilden är bearbetad.

Hageby

Hageby är en stadsdel i södra Norrköping med attraktivt läge tack vare närhet till stadskärnan och naturen i Vrinneviskogen. Trots områdets fördelaktiga position i staden är det mentala avståndet till Hageby stort på grund av dåligt rykte och infrastrukturella barriärer i form av tungt trafikerade vägar, Söderköpingsvägen i öst och Söderleden i norr. Vrinneviskogen har idag inte någon tydlig entré från Hageby och verkar därför snarare för att isolera stadsdelen ytterligare (Norrköpings kommun, 2013, s.10).

Hageby byggdes med modernistiska ideal mellan 1954 och 1968 som ett led i att tillgodose den bostadsbrist som rådde i Norrköping under efterkrigstiden (Norrköpings kommun, 2013, s. 4). För att förse stadens invånare med funktionella hem planerades nya moderna bostadsområden i stadens utkanter enligt tidens rådande stadsbyggnads ideal där sol, ljus och luft var viktiga ledord (ibid). Det rationaliserade byggandet premierades och säkerhet var av högsta prioritet med följderna att stadsdelen trafikseparerades i sann funktionalistisk anda (ibid).

Under 50 år har Hageby utvecklats i små steg (Norrköpings kommun, 2013, s.4). Stadsdelcentrumet byggdes ut 2010 och bytte namn från Hageby centrum till Mirum galleria. Samma år expanderade Norrköpings spårvägsnät och linje 2 trafikerar nu även Hageby och Navestad (ibid). Bebyggelsen har genomgått olika grad av renovering och konstgräsplaner, lekplatser samt enstaka byggrätter har tillkommit. Idag har stadsdelen ca 8000 invånare (ibid). Än idag är Hageby en funktionsseparerad stadsdel med nästan uteslutande bostäder och bristande utbud av småskalig service (Norrköpings kommun, 2013, s.11). Mirum galleria utgör idag ett av Hagebys viktigaste dragplåster (ibid).

Norrköpings kommun riktar just nu (2014) fokus mot Hageby. Målsättningen är att stadsdelen ska bli ett bättre område att bo och verka i, men även integreras bättre i staden (Norrköpings kommun, 2013, s.3). Kommunen betonar att Hageby har en stark identitet med invånare från hela världen, etablerad grönstruktur, närhet till Vrinneviskogen och centrala Norrköping. De lyfter samtidigt fram att Hageby lider av miljonprogrammets storskaliga strukturer. Området har även drabbats av en högre andel arbetslöshet och ett större ohälsotal än

övriga delen av staden (ibid). Då bostadsbeståndet länge har varit mättat i Norrköping riktas ögonen mot Hageby som en målpunkt för bostadsbyggande. Området lämpar sig väl för förtätning tack vare det geografiska läget och närheten till spårvägsnätet (ibid).

I utvecklingsarbetet för Hageby har kommunen i ett tidigt skede genomfört en omfattande delaktighetsprocess där de kartlagt vad stadsdelens invånare önskar utav området i framtiden. En av slutsatserna från delaktighetsprocessen är att utveckla Hagebys sportfält – platsen för det nya aktivitetscentrumet – och Vrinnevis gårdar som ligger bredvid till ett samlat motionscentrum som verkar som en östlig entré till Vrinneviskogen (Norrköpings kommun, 2013, s.13).

Ett nybyggt Hageby med den så kallade "Korven" i bakgrunden. Årtal okänt. Norrköpings stadsarkiv.

Området Porten i Hageby. Årtal okänt. Norrköpings stadsarkiv.

DISPOSITION OCH LÄSHÄNVISNING

Examensarbetet består av 8 delar:

- Inledningen
- Vem har rätt till staden?
- Workshop 1-4
- Överlagringen
- Förslaget
- Slutakten
- Referenser
- Bilaga

Teoridelen *Vem har rätt till staden?* reder ut begreppen jämlikhet, jämställdhet, intersektionellt perspektiv och genusperspektiv med siktet inställt på landskapsarkitektur och planering i Sverige idag. Med hjälp av Actor Network Theory diskuteras sambandet mellan fysisk miljö och sociala strukturer. Kapitlet är indelat i två huvudrubriker: Teorier som verktyg i arbetet för en rättvis stad och För vem byggs staden idag?

Workshop 1-4 och *Överlagringen* kan tillsammans betraktas som en sammanfattning av designprocessen som ledde fram till det slutgiltiga gestaltungsförslaget presenterat under rubriken *Förslaget*. I *Slutakten* förs en diskussion kring det färdiga förslaget och processen dit.

Under workshopsavsnitten får läsaren få ta del Landskapsarkitektens, Söderportselevens, Konstnärens och Sociologens perspektiv på platsen i Hageby och dess potential inför framtiden. Det är viktigt att understryka att vi har konstruerat de fyra rollerna själva på ett sätt som vi ansåg skulle hjälpa oss i vår gestaltungsprocess. Vi utger oss inte för att kunna presentera en sanning om vad en konstnär eller sociolog är utan har snarare gjort vår egen tolkning och ett urval av rollens arbetsfält på ett sätt som kunde bli intressant för i vårt experiment att gå ur rollen som landskapsarkitekter. Varje workshop följer samma upplägg och avslutas med en kortare reflektion.

I *Överlagringen* redovisas processen där inspiration och nyfunnen kunskap från Workshop 1-4 och teoridelen *Vem har rätt till staden?* ska sammanfogas till ett välfungerande gestaltungsförslag.

Förslaget *Hagebys nya aktivitetscentrum* visar det presentationsmaterial som har levererats till Idrott utan gränser. Gestaltungsförslaget finns även att finna som planscher i en bilaga sist i arbetet. Arbetet går djupare in i detalj på hur en aktivitetsyta för barn och unga skulle kunna se ut och fungera i anslutning till det nya IUG-huset. Gestaltungsförslaget är skapat som en första visionsbild att visa upp för kommunen och potentiella finansärer av projektet.

I *Slutakten* förs en avslutande diskussion kring hur det gick för oss att gestalta en jämlik och jämställd aktivitetsyta i Hageby. Vi reflekterar även kring försöket att bryta våra vanemönster i gestaltungsprocessen och vad detta kan ge till arbetet att förändra en rådande planeringsstruktur. Actor Network Theory fungerar här som ett hjälpmedel för att förstå vår egen process och det färdiga gestaltungsförslaget.

DEM HAR RÄTT TILL STADEN?

TEORIER SOM VERKTYG I ARBETET FÖR EN RÄTTVIS STAD

Jämlikhet och jämställdhet

Jämlikhet och jämställdhet är två begrepp som ibland förväxlas. Anita Larsson och Anne Jalakas förklarar i *Jämställdhet nästa!* (2008, s.34) att jämlikhet är ett bredare begrepp som omfattar alla individers lika värde medan jämställdhet fokuserar på jämlikhet mellan kvinnor och män. I plan- och bygglagens SFS 210:900 inledande paragraf står det att lagen ”[...] syftar till att med beaktande av den enskilda människans frihet främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden” (Larsson & Jalakas, 2008, s.36). Som planerare är man således skyldig att arbeta för både jämlikhet och jämställdhet.

FN slår fast i deklarationen om mänskliga rättigheter att alla människor är födda fria, har samma rättigheter och är lika mycket värda (Larsson & Jalakas, 2008, s.34). Vidare får ingen skillnad göras på människor utifrån kön, hudfärg, ras, språk eller politisk uppfattning. Inte heller egendom, socialt eller nationellt ursprung, börd, religion, övrig tillhörighet eller ställning ska påverka hur du blir bemött (ibid). Jämlikhets- och jämställdhetsarbetet handlar således om demokrati och rättvisa; om att alla människor ska kunna leva sina liv utan att begränsas av stereotypa föreställningar utifrån redan utstakade sociala kategorier (Larsson & Jalakas, 2008, s.43). Den svenska jämställdhetspolitiken fastställer att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina liv. Utifrån detta övergripande mål har regeringen utarbetat fyra delmål:

- ” – Jämn fördelning av makt och inflytande i samhället. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.
- Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
- Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor.
- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. ”

(Regeringskansliet, 2013)

Anita Larsson och Anne Jalakas (2008, s.47) menar att det ofta talas om ”behov” när jämställdhetsarbete debatteras. Att omtala brist på jämställdhet i termer av skilda behov mellan män och kvinnor riskerar dock att cementera den existerande ojämställdhet som jämställdhetsarbetet strävar efter att motverka, då begreppet ”behov” tenderar att sammankopplas med biologiska fenomen som associeras till någonting oföränderligt (ibid). Författarna menar att man i stället bör använda begrepp som är föränderliga i sin karaktär, såsom erfarenhet. Trots att kvinnor och män kan betraktas ha samma behov skiljer sig deras erfarenheter åt i dagens samhälle (ibid).

Filosofen och genusteoretikern Judith Butler (1990, s.3) menar att det är omöjligt att separera genus från dess politiska och kulturella gränssnitt, eftersom det är i dessa som könsroller ständigt reproduceras. För att förstå komplexiteten i hur könsroller uppstår kan genus studeras utifrån ett intersektionellt perspektiv (Valentine 2007, s.10). I strävan mot en jämlik och jämställd plats i Hageby verkar det intersektionella perspektivet tillsammans med genusperspektivet som värdegrund och verktyg i gestaltsarbete.

Intersektionellt perspektiv i planeringen

Intersektionalitet är enligt Nationalencyklopedin (de los Reyes, 2013) ett samhällsvetenskapligt begrepp som syftar till att synliggöra komplexiteten i de maktrelationer och förtryck som uppstår i skärningspunkter mellan sociala strukturer. Varje individ påverkas av många sociala strukturer samtidigt och bygger sin identitet efter flera kategorier såsom kön, klass, etnicitet, religion, ålder, sexuell läggning etc. (ibid). Att maktutövande verkar i flera sociala dimensioner samtidigt blir således viktigt att ta hänsyn i arbetet för ett jämlikt och jämställt samhälle.

Valentine (2007, s.12) beskriver i artikeln *Theorizing and Researching Intersectionality: A Challenge for Feminist Geography* att begreppet intersektionalitet föddes inom den amerikanska antirasistiska feminismen som en kritik mot att genus betraktades som en separat social kategori, fränkopplad sociala dimensioner såsom ras, etnicitet och klass. Termen intersektionalitet utvecklades för att beskriva gränssnitt och samband mellan dessa sociala kategorier (ibid).

Valentine (2007, s.18) hävdar att människan inte har en fast identitet utan att hon snarare är i en konstant föränderlig process. I linje med detta resonemang menar sociologerna West och Fenstermaker (1995, s.9) att identiteter alltid bör studeras i relation till den rådande sociala situationen. De framhåller att personer ständigt skapas – och omskas – beroende på den specifika situationen som hon befinner sig i, och att människan därför aldrig bör framställas utifrån vad hon rent definitionsmässigt ”är” betraktat utifrån sociala kategorier (ibid). Valentine (2007, s.14) menar att detta synsätt på intersektionalitet erkänner den instabila strukturen i interaktionen mellan kategorier och lyfter även fram individens delvis aktiva roll i skapandet av sitt eget liv och sin egen identitet.

Arkitekten behöver, för att inte befästa och förstärka rådande ojämlikhet, hitta design-metoder som kan skapa broar över de nivåer av maktstrukturer som präglar samhället – strukturer som intersektionella analyser synliggör. Det intersektionella perspektivet kan t.ex. ligga till grund för vidare undersökning kring hur platser ska kunna tilltala och möjliggöra användning för en heterogen befolkning. Vi anser det vara en stor utmaning att ta det intersektionella perspektivet till ritbordet och omsätta det till fysisk verklighet. Hur hanterar vi att maktutövande verkar i flera sociala dimensioner samtidigt i vårt arbete för en jämställd och jämlik plats i Hageby? Ett teoretiskt koncept som kan hjälpa till att överbrygga glappet mellan teori och praktik tror vi kan vara ”boundary object”.

Begreppet boundary object används inom sociologin för att beskriva hur information tolkas av olika grupper. Star och Griesemer introducerade konceptet år 1989 och skriver i artikeln *Institutional ecology, ‘translations’ and boundary objects: amateurs and professionals in Berkeley’s museum of vertebrate zoology* (1989, s.393) att skapandet och förvaltandet av så kallade boundary objects är en viktig nyckel i förståelsen mellan olika sociala världar. Ett boundary object kan liknas vid en temporär bro mellan olika sociala tillhörigheter och kan vara både abstrakt eller konkret, specifik eller generell (Star & Griesemer, 1989, s.414). Ett boundary object ska skifta i betydelse för olika grupper, men samtidigt ska det råda en samsyn kring vad det innebär (Star & Griesemer, 1989, s.393). Som exempel kan vi ta en hare. För en människa som forskar på harar innebär djuret ett levebröd och ett outtömligt ämne för information. Om man istället tar en jägare som jagar harar som exempel innebär djuret förutsättningen för en sport och en god middag. Haren har olika betydelse för forskaren och jägaren, men det råder konsensus kring att det är ”en hare”.

Kritik mot det intersektionella perspektivet

Synsättet att se identiteter som separata delar, som sedan adderas och bildar en enhet, är någonting som teorin intersektionalitet kritiserats för (Valentine, 2007, s.13). För trots att ras, kön, klass och sexualitet kan anses som separata kategorier upplever individen dem i slutändan som en helhet utan tydliga gränsdragningar. Teorin har även kritiserats för att utgå ifrån en basidentitet, som då ofta betraktas som den vita heterosexuella mannen (ibid). Detta påvisar svårigheten i att bryta befintliga synsätt och förställningsvärldar. Trots att intersektionalitetsbegreppet uppfunnits för att kritisera rådande maktrelationer och lyfta fram viktiga olikheter, kan detta samtidigt försärka den identitet och hegemoni man strävar efter att komma bort ifrån.

Avslutningsvis saknas det forskning kring intersektionalitet i praktiken. Valentine (2007, s.14) menar att fallstudier kan vara ett effektivt sätt att genom empiriska undersökningar öka förståelsen för komplexiteten som uppstår i skärningspunkten mellan olika identitets-kategorier och hur dessa upplevs.

Genusperspektiv i planeringen

Kvinnor och män lever i dagens Sverige fortfarande under olika levnadsvillkor. Arbetsmarknaden är starkt könssegregerad, kvinnor på samhällets toppositioner är endast 25 % (Larsson & Jalakas, 2008, ss.32-33). I näringslivet, som kan betraktas som minst jämställt, finns endast 5 % kvinnor på toppen (ibid). 60 % av studenterna på Sveriges högskolor är kvinnor, men ju högre upp i hierarkin man tittar desto färre kvinnor går det att finna – endast 17 % av professorerna på svenska universitet var år 2006 kvinnor (ibid). Även det sexualiserade våldet mot kvinnor är fortfarande stort, år 2005 polisanmäldes 4 000 våldtäkter och det är svårt att säga hur stort mörkertalet är (ibid). Larsson och Jalakas skriver vidare i *Jämställdhet nästa!* (2008, s.23) att kvinnors kamp för att blir fullvärdiga medborgare fortfarande inte är vunnen, enligt dem finns det arbete kvar att göra innan kvinnan blir likvärdig mannen i användandet av den offentliga sfären.

Som en del av seminariet *För vem byggs staden?* på Garaget i Malmö (2013-12-14) anordnat av No mans's land – bestående av en grupp elever från bl.a. SLU och LTH som förespråkar ett feministiskt perspektiv i stadsplaneringen – höll Birgitta Andersson föreläsningen *En stad för alla*. Andersson som är socionom, kulturgeograf och genusvetare beskriver att hon på senare tid har arbetat mycket med fysisk planering och att det är svårt att omsätta teori om jämställdhet till praktik. I ett exempel rörande det fjärde jämställdhetsmålet menar Andersson att det inte går att få mäns våld mot kvinnor att upphöra genom fysisk planering, men att det går att arbeta för att män och kvinnor ska känna sig lika trygga i stadens offentliga rum.

Trygghetsaspekten är en fråga som ofta kommer upp i sammanhang då genus och stadsplanering diskuteras tillsammans. Andersson (muntligen, 2013) berättar att undersökningar har visat att kvinnor generellt sett, såväl längre bakåt i tiden som idag samt i alla delar av världen, känt och känner sig mer otrygga än män i offentliga miljöer. Hon menar att planerare och gestaltare besitter kunskap för att skapa trygga miljöer och framhåller att om man gör det tryggare för kvinnor blir det ju även tryggare för männen. Andersson radade upp ett antal principer som kan bidra till en tryggare upplevelse av en offentlig plats eller ett stråk utomhus:

Överblick: t.ex. siktlinjer och kontroll.

Orienterbarhet: t.ex. gränser, ljus (belys gärna vertikala ytor, ”ljusstäda” samt undvik bländning), växtlighet och materialval.

Ögon: t.ex. fönster och entréer.

Andra människor: t.ex. främja möten, blandning av folk, ej funktionsuppdelat.

God skötsel.

(Andersson, muntligen, 2013)

En kommentar från en av åhörarna på seminariet som kom upp var att trygga miljöer ofta förknippas med att platsen ifråga blir tråkig: att varje buske måste skövlas exempelvis. Andersson besvarande kommentaren genom att säga att man måste använda fantasin i trygghetsarbetet och att vissa kommuner t.ex. arbetar med trygga stråk, vilket innebär att man kanske inte måste gå genom den där ”läskiga parken” och då inte heller behöver belysa den på natten, eller ta bort en massa buskar just där.

Vi kan tyvärr se att de frågor som ofta kommer upp för kvinnor i planeringssammanhang sällan sträcker sig längre än till trygghets- och kollektivtrafikaspekten. Det handlar inte om lust – vad man önskar göra i det offentliga rummet – utan alltför ofta om att planera efter nödvändighet och rädsla. Larsson och Jalakas (2008, s.23) betonar att samhällsplaneringen än idag tenderar att se på kvinnor som antingen omsorgsgivare eller offer, en högst begränsande uppfattning. Ett sätt att lyfta både kvinnor och mäns erfarenheter och önskemål är genom kommunikativ planering, exempelvis i form av brukarmedverkan (Dymén, 2008, s.47).

Ytterligare en väg att gå för att motverka att rådande maktstrukturer mellan män och kvinnor cementeras inför framtiden är att driva kampen för att erfarenheter och aktiviteter som kulturellt sett sammankopplas med män respektive kvinnor uppnår samma status (Dymén, 2008, s.47). För att underlätta analysen av hur kvinnors erfarenheter åsidosätts bör genusperspektivet, enligt Larsson och Jalakas (2008, s.63) efter riktlinjer av plan- och bygglagen, appliceras på två nivåer: i översiktsplaneringen samt i detaljplanen. Översiktsplaneringen som strävar efter att vara könsneutral där ingen ska gynnas framför någon annan riskerar att osynliggöra vissa sociala gruppers erfarenheter (ibid).

Birgitta Andersson (2005, s.11) skriver i rapporten *RISK – om kvinnors erfarenhet och fysisk planering* att den fysiska planeringens uppgift är att skapa förutsättningar för att människors liv ska kunna fungera på ett tillfredsställande sätt. Rapporten hävdar bl.a. att kön har betydelse för val av exempelvis yrke och fritidsaktiviteter (Andersson, 2005, s.76). Då tjejer och killar väljer skilda aktiviteter som utförs på olika platser i staden uppstår en könsmässig rumslig segregering och konsekvensen blir då att män och kvinnor får skilda erfarenheter (Dymén, 2008, s.20). Andersson (2005, s.74) belyser att flera av landets styrande planeringsorgan, såsom transportstyrelsen, är tydligt mansdominerade. För att uppnå en jämställd fysisk miljö menar hon att en jämn könsfördelning i planeringsorganen är en del av målet (Andersson, 2005, s.80).

Kritik mot genusperspektivet

Kritik mot hur genusperspektivet traditionellt sett har använts är att det ofta utgår ifrån heterosexuella relationer där uppfattningen om manligt och kvinnligt är djupt rotad (Larsson & Jalakas, 2008, s.44). Jämställdhetspolitiken berör inte sexualitet vilket kan vara en anledning till att heterosexualitet blir normen (ibid). Feministisk teori har även kritiserats för att ofta tala utifrån den vita medelklasskvinnans erfarenheter och att det är hon som har haft makten över den feministiska teorin (Valentine, 2007, s.12). Att feminismen har blivit ett vitt rum har skett tämligen oreflekterat och vitheten som norm är så självklar att många vita människor sällan tänker på att de också tillhör en ras/ethnicitet (ibid). För att motverka detta tunnelseende kan kön och genus studeras utifrån ett intersektionellt perspektiv.

Sociala strukturer och fysisk utformning

Sambandet mellan det fysiska och det sociala enligt Actor Network Theory

Albena Yaneva är professor i arkitekturteori vid universitet i Manchester. Hon ser klara samband mellan design – arkitektur, industridesign, konst och hantverk – och samhällets sociala skeenden, vilket hon beskriver i artikeln *Border Crossings Making the Social Hold: Towards an Actor-Network Theory of Design* från 2009:

”I argue that design trigger specific ways of enacting the social. It is impossible to understand how a society works without appreciating how design shapes, conditions, facilitates and makes possible everyday sociality.”

(Yaneva, 2009, s.273)

Yaneva är influerad av Bruno Latours arbete med Actor Network Theory där icke-mänskliga faktorer – artefakter såsom arkitektur och elektronik – i högsta grad är med och formar hur sociala skeenden i ett samhälle ter sig. Yaneva (2009, s.284) reflekterar i sin artikel kring vad ett ANT-perspektiv kan bidra med till design. Latour däremot har i sitt yrkesverksamma liv som forskare inom sociologi istället intresserat sig för vad ANT har att ge till sociologin. Han anser att sociologin traditionellt sett har fokuserat på de sociala relationerna människor emellan i behandlingen av samhällets sociala strukturer och missat den inverkan som den direkt fysiska verkligheten har i spelet (Latour, 1991, s.103).

Latour menar att sociala relationer och hela sociala strukturer i högsta grad även påverkas av icke-mänskliga faktorer och att det sociala därför borde ses som uppbyggt av ett nätverk av både mänskliga och fysiska aktörer (Latour, 1991, s.103). Yaneva (2009, s.277) hänvisar till en av Latours texter från 1991 då hon hävdar att artefakter även kan påverka de beslut vi tar, influera effekten av våra handlingar och vägen vi tar genom livet. Enligt Latour spelar det fysiska även en stor roll för hur våra relationer till varandra ser ut: vilka vi träffar, hur de mötena ter sig och hur vi utvecklar relationer till varandra (ibid).

Vi kan ta en trappas utformning som exempel. Vi säger att den ligger i en universitetsbyggnad. Är trappan av det bredare slaget passerar eleverna varandra utan ansträngning. Är den däremot smalare måste kanske någon av de som ska upp eller ner stanna och vänta på att några elever passerar

innan de kan fortsätta. Kanske utbyts i detta vänteläge ett ögonkast eller ett ”hej”. Trappans fysiska utformning påverkar det sociala klimatet på universitetet i exemplet. Fortsättningsvis skriver Yaneva (2009, s.277), att Latour även menar att fysiska ting kan föreskriva moral och lagar i samhället. Några exempel på detta är fartgupp, skyltar och trafikljus.

Landskapsarkitekten arbetar med den fysiska miljön som arbetsfält. Tolkar vi Latours Actor Network Theory rätt borde vi därför genom vårt arbete som landskapsarkitekter kunna påverka samhällets sociala skikt. I och med att de fysiska strukturerna påverkar de sociala, borde den gestaltande landskapsarkitekten kunna bidra till ett mer jämlikt och jämställt användande av staden genom sitt designarbete.

Fysisk utformning inte nog för en jämställd plats

Karin Vilhelmsson uppmärksammar i sitt examensarbete, *Platspåverkan - en fallstudie om delaktighet och genusperspektiv i planeringen av Aktivitetsytan i Rosengård* från 2013, även hon att fysisk utformning påverkar sociala strukturer. Hon menar att detta är viktigt att medge för att genusperspektivet ska komma till sin rätt i planeringen, men att det också är viktigt att förstå att den fysiska miljön enbart är en del i det nätverk som skapar en jämställd offentlig miljö (Vilhelmsson, 2013, s.73). De sociala strukturerna som redan verkar på en plats påverkar, i lika hög grad som dess fysiska utformning, huruvida platsen används mer eller mindre jämställt (ibid). Det är också just detta, menar Vilhelmsson, som gör genusperspektivet i planeringen så komplext. Mänskliga och fysiska faktorer måste således studeras tillsammans för att skapa förståelse kring vilka sociala effekter de tillsammans genererar.

Vilka sociala fenomen kan då vara fiender till ett jämställt användande av en plats för barn och unga? Ett bra exempel att studera för att besvara denna fråga är Sveriges näridrottsplatser, vars användare Riksidrottsförbundet redan 2007 (s.36) i en undersökning, beräknade bestå till 80 % av killar och endast 20% tjejer. Blomdahl, Elofsson & Åkesson (2012, s.25) hävdar att pojkarnas motsvarande procenttal idag ligger på 80 % - 100 %. De försöker i rapporten *Spontanidrott för vilka? En studie av kön och nyttjande av planlagda utomhusytor för spontanidrott under sommarhalvåret* från 2012 svara på frågan varför pojkar/män är så starkt överrepresenterade bland dem som använder nyttjar utomhusytor för spontanidrott i Sverige idag.

De börjar med att peka på själva utformningen av näridrottsplatserna, som de menar innehåller aktiviteter som används av fler killar än tjejer (Blomdahl, Elofsson & Åkesson, 2012, s.24). För det andra menar de att killar ofta anser sig ha tolkningsföreträde till hur utomhusverksamheter, såsom exempelvis fotboll och skateboardåkning, ska gå till (ibid). Dessa två förklaringar bildar i kombination med varandra en situation som gör att många tjejer känner sig uteslagna från att delta i aktiviteten på idrottsplatser, även om platsen rent fysiskt finns där för alla som kan tänkas vilja använda den (ibid).

Blomdahl, Elofsson & Åkesson laborerar också med tanken på att det skulle kunna vara att tjejer känner sig mer rädda än killar för att vara ute på kvällarna som är svaret på det ojämställda användandet av näridrottsplatser. De refererar till egen och andras forskning som visar att tjejer faktiskt är räddare än killar för att spendera tid ute kvällstid. Dock kan tjejernas låga deltagande i aktiviteten på idrottsplatser bara förklaras till en liten del med trygghetsaspekten då tjejers användande av näridrottsplatserna ser närmast likadant ut under kvällen som dagen (Blomdahl, Elofsson & Åkesson, 2012, s.23).

Platsägandeskap

Vilhemsson (2013, s. 86) benämner killarnas maktövertag på spontanidrottsplatserna som "platsägandeskap". Hon skriver att platsägandeskapet kan liknas vid en social struktur som kan leda till både positiva och negativa effekter på en plats. Det faktum att en plats upplevs som omtyckt gör i bästa fall att ännu fler vill vistas där och i värsta fall gör närvaron av brukargruppen som upplever det största ägandeskapet att övriga brukargrupper känner sig exkluderade från platsen (ibid).

Vidare menar Vilhemsson (2013) att delaktighetsprocesser i planeringen av städer och gestaltningen av platser kan vara ett sätt att öka platsägandeskapet hos brukare. Platsägandeskap som delas likvärdigt av både tjejer och killar är således en viktig del i arbetet för att skapa platser som används jämställt; platser där både killar och tjejer kan känna sig inbjudna och bekväma med att utöva aktivitet i det offentliga rummet.

FÖR VEM BYGGS STADEN IDAG?

Planering som maktverktyg

Karin Bradley skriver i sin doktorsavhandling *Just environments – politicizing sustainable urban development* från 2009 om planering som maktverktyg. Bradley (2009, s.24) menar att planering kan betraktas som ett maktutövande vilket genomsyrar hela samhället, i vardagslivet och i den publika debatten, inte enbart ifrån ett top-down perspektiv av tjänstemän i deras relation till medborgarna. Planering styr individuellt och kollektivt beteende genom att förenkla vissa former av transport, boendeformer och sociala mötesplatser, medan man samtidigt bortser från andra (ibid). En kultur som vidmakthåller en normativ maskulin smak tenderar att definiera allt som frångår det "normala" och det "neutrala" som avvikande, pråligt eller banalt (Bonnevier, 2007, s.53). Det "onormala" exkluderas således från planeringen och "neutrala" ideal reproduceras (ibid).

Så här skriver Leslie Kanes Weisman i *Routledge International Encyclopedia of Women*, översatt i tidskriften BANG Feministisk kulturtidskrift av Katarina Bonnevier, Mariana Alves och Thérèse Kristiansson:

"Arkitektur, byggnader, grannskap och städer är kulturella artefakter som symboliskt anger medborgarnas plats i samhället. Trots att den byggda miljön formar människors vardagliga upplevelser, och skapar kulturella förutsättningar som de omsluts av, är det lätt att okritiskt acceptera det fysiska landskapet som en neutral bakgrund. Den byggda miljön bidrar till vissa gruppers makt över andra och underhåller orättvisor."

(Bonnevier, Alves & Kristiansson, 2013, s.30)

Vilka inkluderas i planeringen av aktivitetsytor för barn och unga idag?

Efter att ha vuxit upp i Sverige och aktivt studerat nutida landskapsarkitektur i över fem års tid tycker vi oss märka en trend i vilka platser som finns och skapas för barn och unga utomhus idag. Däribland finns lekplatser, skateparker och spontanidrottsplatser. Utifrån ett genusperspektiv ställer vi oss undrande till om aktivitetsytor i svenska städer idag är en representativ bild av vilka aktiviteter barn och unga faktiskt ägnar sig åt. Vilka typer av aktiviteter inkluderar svenska landskapsarkitekter generellt sett i gestaltningen och planeringen av ytor utomhus för barn och unga? Vilka aktiviteter exkluderas? Premierar vi fysiska aktiviteter som är mansdominerade?

I november 2013 publicerade Ungdomsstyrelsen (har sedan 2014/04 bytt namn till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) studien *FOKUS 13 – Unga och jämställdhet* som visade att statligt stöd i högre utsträckning går till aktiviteter som killar ägnar sig åt i högre utsträckning än tjejer. För att söka svar på hur stor del av Sveriges barn och unga som i själva verket är aktiva inom någon fysisk aktivitet på fritiden, vilka fysiska aktiviteter som är kvinnodominerade och mansdominerade, samt vilka fysiska aktiviteter som det planeras för på aktivitetsytor för barn och unga idag tar vi hjälp av Blomdahl, Elofsson & Åkessons rapport *Spontanidrott för vilka? En studie av kön och nyttjande av planlagda utomhusytor för spontanidrott under sommarhalvåret från 2012* utförd i Stockholm. Vi tittar även på två undersökningar från Riksidrottsförbundet: *Barns och ungas idrottande 2004* och *Ungdomars tävlings- och motionsvanor – en statistisk undersökning våren 2005*.

	Stockholms stad	
	Pojkar	Flickor
Medlemskap i en idrottsförening (Ung livsstil 10-19 år) (enkät)	59	41
Medlemskap i idrottsförening (7-19 år) (föreningarnas redovisning till idrottsförvaltningen i Stockholm)	61	39
Aktivitetsstillfällen i idrottsförening (7-19 år) (föreningarnas redovisning till idrottsförvaltningen i Stockholm)	64	36
Aktiviteter på planlagda utomhusytor för spontanidrott 7-19 år	80	20

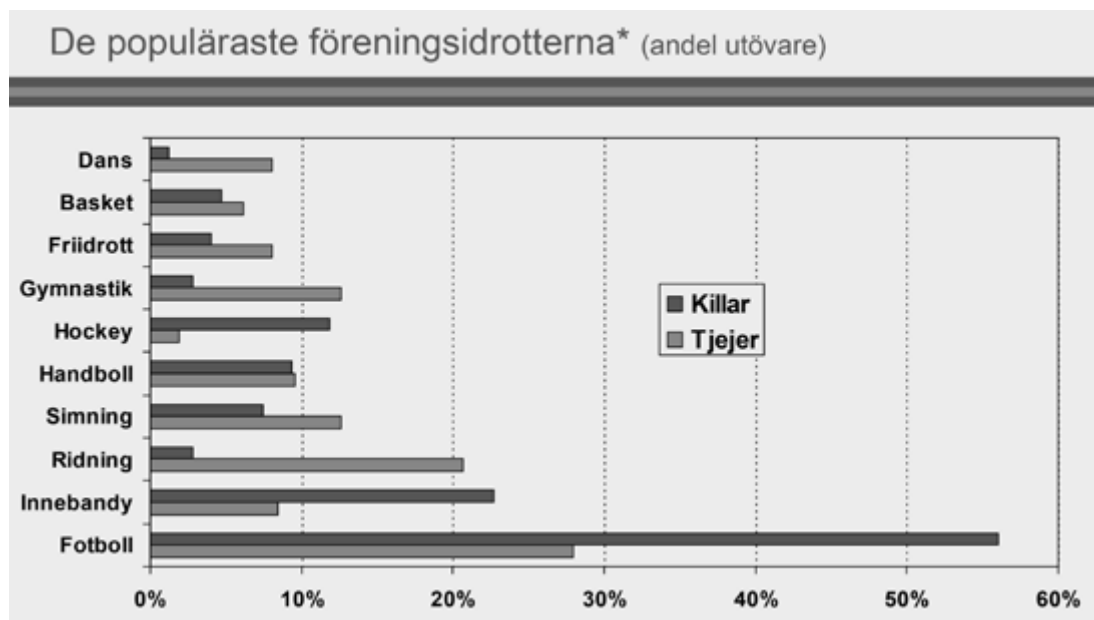
Figur 1. Visar en undersökning ur Blomdahl, Elofsson & Åkesson rapport från 2012 (s.21) som presenterar andelen sportintresserade och sportengagerade barn och unga i Stockholm stad (%).

Av figur 1. från Blomdahl, Elofsson & Åkesson rapport från 2012 går det att utläsa att fler killar än tjejer utövar idrott i åldersgruppen 7-19 år i Stockholm. Det går också att se att överrepresentationen av killar är mer påtaglig när det gäller just idrott som sker spontant på sportplaner utomhus än den som utövas inomhus genom en idrottsförening. Blomdahl, Elofsson & Åkesson (2012) försöker med sin rapport förstå varför just denna könsskillnad är så stor.

Även Riksidrottsförbundets undersökningar från 2004 och 2005 visar att killar generellt sett utövar idrott i högre utsträckning än tjejer i åldern 7-20 år. Blomdahl, Elofsson & Åkesson (2012, s.24) refererar även till sin egen studie *Ung livsstil* som visar att tjejer som spelar exempelvis fotboll inte anser att det är deras viktigaste fritidsintresse i lika hög grad som fotbollsspelande killar. Efter att ha tagit del av statistik som visar att de flesta aktiviteter som erbjuds för barn och unga utomhus idag utgörs av idrottsaktiviteter går våra tankar till de ungdomar som *inte* är idrottsintresserade, en grupp ungdomar som tycks exkluderas i planeringen av aktivitetsytor idag.

Kvinn- och mansdominerade sporter: vilka sportaktiviteter får ta plats i det offentliga rummet?

I detta avsnitt undersöks vilka idrotter som är mans- och kvinnodominerade bland barn och unga i Sverige idag samt vilka sportaktiviteter som får ta plats utomhus i Sveriges offentliga rum.

Figur 2.

I vilken eller vilka idrotter tränar och/eller tävlar du i en idrottsförening?

Flera alternativ får anges

Idrottsgren	Kön		
	Totalt %	Pojkar %	Flickor %
Fotboll	37	44	29
Innebandy	16	21	10
Ridsport	10	1	22
Golf	8	13	3
Ishockey	8	13	1
Handboll	7	6	8
Basket	4	3	4
Gymnastik	4	1	8
Badminton	3	3	2
Bandy	3	4	1
Judo, karate taekwondo	3	3	2
Friidrott	3	2	3
Simning	3	2	5
Tennis	3	3	3
Bordtennis	2	3	1
Motorsport	2	4	1
Orientering	2	2	2
Skidor-utför	2	2	2
Cykel alternativt mountainbike	1	2	1
Skidor-längd	1	1	0
Snowboard	1	1	1
Volleyboll	1	0	2
Annan idrott	21	19	24

Figur 3.

Figur 2. Barn och ungdomars idrottande 2004. (Riksidrottsförbundet, 2004, s.5), åldersgrupp 7-15år.

Figur 3. Ungdomars tävlings- och motionsvanor – en statistisk undersökning våren 2005. (Riksidrottsförbundet, 2005, s.9), åldersgrupp 13-20 år.

Ur figur 2. och 3. går det att utläsa att påtagligt kvinnodominerade idrotter i åldrarna 7-20 är: ridsport, gymnastik, dans och simning. De tydligt mansdominerade idrotterna är: fotboll, innebandy, ishockey och golf. Det finns även ett antal idrotter som enligt riksidsrottsförbundet utövas mer jämställda såsom basket, handboll och volleyboll (Blomdahl, Elofsson & Åkesson, 2012, s.24).

Anna Krooks artikel *Rätten att svettas – om aktivitetens demokratiska värde* i Arkitekten – Sveriges arkitekters bransch- och medlemstidning, hävdar att de allra flesta platser för fysisk spontan aktivitet i stadens offentliga rum utomhus är byggda för bollspel (Krook, 2014, s.48). I Malmöregionen kan vi författare till examensarbetet känna igen oss i denna prioritering med många spontanidrottsplatser och skolgårdar där fotbollen och bandyn får stå i centrum. Dock finner vi sällan, eller nästan aldrig, platser utomhus som är utformade specifikt för exempelvis sporterna gymnastik eller dans, två populära tjejdominerade sporter bland barn och unga i Sverige idag.

Det finns även ont om kompletta planer för de – enligt riksidsrottsförbundet – jämställda sporterna basket, volleyboll och handboll menar Blomdahl, Elofsson & Åkesson (2012, s.24). Mer pengar och omtanke har istället lagts på goda fotbollsplaner och skateboardanläggningar (ibid). Trots att det finns en del planlagda utomhusplaner för basket, volleyboll och handboll, skriver Blomdahl, Elofsson & Åkesson (2012, s.24), används de ändå sällan spontant av tjejer. Kanske beror detta på tidigare nämnd orsak: att killar ofta anser sig ha tolkningsföreträde i sammanhang som rör idrottande utomhus (ibid).

Krook menar att killars höga och tjejers låga deltagande i fysisk aktivitet utomhus i stadens offentliga rum beror på konstruktionen av manlighet som bl.a. bygger på ett offentligt handlande och tävlande samt styrka:

”Fysisk aktivitet i det offentliga rummet är centralt i skapandet av de manliga kropparna, men ingår inte i konstruktionen av kvinnlighet. Detta är en viktig anledning till att tjejer och kvinnor från unga år är mindre fysiskt aktiva utomhus – men ofta lika aktiva i föreningslivet.”

(Krook, 2014, s.48).

Slutsatsen som går att utläsa är att landskapsarkitekter och planerare som skapar platser för barn och unga idag, väljer att fokusera på aktiviteter som främst utövas av killar. Det satsas inte på de kvinnodominerade eller jämställda idrotterna i samma utsträckning. Som tidigare påpekats är ett sätt att motverka maktstrukturer mellan män och kvinnor att driva kampen för att erfarenheter som kulturellt sett sammankopplas med män respektive kvinnor uppnår samma status (Dymén, 2008, s.47). Ett sätt att tillämpa ett genusperspektiv i planeringen av aktivitetsytor för barn och unga är att inkludera både mans- och kvinnodominerade aktiviteter. Kanske mer pengar och omtanke behöver läggas på initiativ som gör att fler tjejer känner sig lockade av – samt bekväma nog – att använda dessa platser.

	Barn och ungdomars idrottande 2004 Åldersgrupp: 7-15 år Medverkande: 600 barn	Ungdomars tävlings- och motionsvanor – en statistisk undersökning våren 2005 Åldersgrupp: 13-20 år Medverkande: 1902 personer
Kvinnodominerade idrotter	Ridsport, gymnastik, dans, simning och friidrott.	Ridsport och gymnastik.
Mansdominerade idrotter	Fotboll, innebandy och ishockey.	Fotboll, innebandy, ishockey och golf.

Figur 4. Författarnas sammanställning av figur 2. och 3.

Metodkritik

Trots att fler killar än tjejer ägnar sig åt fotboll är det också den sport som är mest populär bland tjejer i åldersgruppen 7-20 år enligt Riksidrottsförbundet (2004; 2005). Undersökningarna från 2004 och 2005 (i skrivande stund år 2014) kan tyckas gamla, men dessa ord går att finna på Riksidrottsförbundets hemsida: ”I huvudsak har barn och ungdomars idrottsvanor varit tämligen intakta de senaste 10 åren. Idrotter som var populära 2000 är fortfarande idag populära.” (Riksidrottsförbundet, 2013). Det står dock ingenting om ifall andelen tjejer och killar som är intresserade av sporterna har en tendens att förändras eller inte.

Det kan också tilläggas till metodkritiken av denna korta undersökning att ungdomar med utländsk bakgrund, såväl killar som tjejer, deltar mindre i föreningsverksamhet än ungdomar med svensk bakgrund (Ungdomsstyrelsen, 2013, s.243). Blomdahl, Elofsson & Åkesson (2012, ss.22-23) hävdar även att killar/män inte dominerar det offentliga rummet i alla avseenden. Trots att dagens satsningar på utemiljöer för barn och unga tenderar att premiera killar gör Stockholms kommuner även satsningar på bibliotek, simhallar, kulturskolor och fritidsgårdar, vilket är platser där många tjejer vistas (ibid).

”Näridrottsplatsernas utformning med en fotbollsplan i centrum motsvarar alltså mer pojkars preferenser i dag än flickors. När näridrottsplatserna dessutom utrustas med anläggningar för skate, BMX, plan för landbandy och klättring svarar anläggningarnas inriktning än mer mot dagens pojkars preferenser.”

(Blomdahl, Elofsson & Åkesson, 2012, s.25)

	Stockholms stad	
	Pojkar	Flickor
Konstfrusen bandybana	90	10
Konstfrusen isbana (inne+ute)	88	12
Fotbollsplaner	82	18
Motionsspår/skidspår	75	25
Rundbana skridskor	63	37
Friidrottsanläggning/banor	55	45
Skidbackar	55	45
Utomhusbad/strandbad	50	50
Sporthallar/gymnastiksalar	55	45
Simhallar	45	55
Ridanläggning	10	90

Figur 5. Figuren visar könsfördelningen (%) på olika anläggningar utomhus och inomhus i Stockholms stad (Blomdahl, Elofsson & Åkesson, 2012, s. 22). Killar dominerar samtliga platser utomhus i undersökningen förutom utomhusbad/strandbad.

”Vi ser att pojkar/män är starkt överrepresenterade bland dem som nyttjar anlagda ytor ute för idrott/motion. Enda undantaget från detta är utomhusbad/strandbad. Störst skillnader får vi när det gäller de tre anläggningstyperna som kommunerna satsat mest pengar på det vill säga isbanor, bandybanor och fotbollsplaner.”

(Blomdahl, Elofsson & Åkesson, 2012, s.22)

Aktivitetsytan i Rosengård – Exempel på en plats där genusperspektiv infogats i planeringen

Aktivitetsytan Rosens röda matta i Rosengård uppfördes av Malmö stad 2013 som ett resultat av en gedigen delaktighetsprocess med unga boende i området – främst unga kvinnor. Platsen för stadens unga byggdes på en gammal parkeringsplats längs med Rosengårdsstråket i anslutning till Rosengårds centrum. Anders Dahlbäck var ansvarig landskapsarkitekt från Malmö stad (Malmö stad, 2013).

Aktivitetsytan är i huvudsak hårdgjord med asfaltsytor och detaljer i röd gummiasfalt. På platsen finns en scen med mikrofon och högtalare som besökaren via sin mobiltelefon kan koppla upp sig till för att spela musik. Det finns en trappa/läktare i betong som leder upp till en utsiktspunkt där det finns solstolar i rosa stål. På ytan finns en böljande gummiasfaltbacke, en låg klättervägg, ett utegym, vridbara bänkar och en bänk/staty med en text som säger: ”DANSA PAUSA”.

Hållbara Rosengård är ett investeringsprogram där kommunen arbetar med ett stort spektra av insatser för att lyfta den sociala och miljömässiga hållbarheten i Rosengård. *Fokus Rosengård* fungerade som en stödprocess åt investeringsprogrammet och bestod av två delprojekt. Det ena med inriktning på stadsodling och det andra med fokus på områdets ungdomar. Den 16 september 2013 träffade vi Julia Magnusson, planeringssekreterare på Stadsområdesförvaltning Öster i Malmö. Magnusson har arbetat med Rosengårdsstråket som sträcker sig från Triangeln i centrum, via Rosengårdscentrum och vidare in i stadsdelen. Hon delger oss att idén med stråket är att skapa förutsättningar för att ta sig från hav till skog i Malmö – från västra hamnens strand till bokskogen i öst. Mellan dessa målpunkter ska man kunna ta sig igenom staden förbi olika mötesplatser (Magnusson, muntligen, 2013).

I arbetet med stråket insåg kommunen vikten av att ta in invånarna i processen då stadsdelen stod inför en stor omvandling (Magnusson, muntligen, 2013). Magnusson berättar att ett ungdomsprojekt startades där en aktiv dialog skulle föras för att områdesförnyelsen skulle bli hållbar. Kommunen ville uppmuntra invånarnas initiativ till områdets framtid. Kommunen valde att koppla ungdomarna till delaktighetsprocessen och Rosengårdsstråkets utveckling genom att skapa en aktivitetsyta på en dåvarande parkeringsplats längs stråket (ibid).

Platsen var tänkt som en mötesplats för aktivitet, främst med unga som målgrupp, men målsättningen var att alla invånare ska känna sig välkomna (Magnusson, muntligen, 2013). Hon berättar vidare att spontanidrottsplats, graffitivägg och skateramp kom på tal inför platsen framtid i ett tidigt skede av projektet. Projektgruppen började dock diskutera vidare kring vilka dessa typer av aktivitetsplatser faktiskt används av. Utifrån Riksidrottsförbundets forskning tog projektgruppen beslutet att ge lite fördelar till en grupp som inte alltid tar så stor plats i det offentliga rummet, de unga tjejerna (ibid.).

Magnusson poängterar att grundidén var att engagera ungdomar i stadsutvecklingen, inte specifikt tjejer. Kommunen ville låta unga Malmöbor i Rosengård få möjligheten att känna att de har ett reellt inflytande på sin egen stad (Magnusson muntligen, 2013). Projektgruppen hade samtidigt alla fakta på bordet. Det är killar som ofta dominerar den offentliga miljön, särskilt i Rosengård (ibid.). Tjejer var underrepresenterade på fritidsgårdarna och många hade sina mötesplatser utanför

stadsdelen (ibid). På Malmö stads hemsida (2013) står det att kommunens förhoppning var att ge unga kvinnor i området större bestämmanderätt över sin närmiljö och genom denna metod förändra den annars mansdominerade användningen av det offentliga rummet. En projektgrupp med tjejer i övre tonåren startades och inleddes med projektet Ung sommar där åtta tjejer fick praktik för att arbeta med utvecklingen av aktivitetsytan (ibid). Efter praktikveckorna fortsatte några av tjejerna att engagera sig ideellt under namnet EIM – engagerad i Malmö (ibid.).

På kommunhemsidan står det att tjejerna bl.a. arbetade ute i skolklasser med frågeställningar som: Vad tycker ni är bra med ert bostadsområde?, Var känner ni er trygga eller otrygga? och Hur kan vi locka fler tjejer?. Önskemål som kom upp under arbetet var musik, dans och karaoke (ibid). Under sommaren ordnade praktikanterna tillsammans med kommunen ett testarrangemang med spelningar och dansuppträdanden för att se hur platsen kunde tänkas fungera med dessa funktioner (ibid). Längre har tjejdominerade aktiviteter som dans varit aktiviteter som utförts inomhus, men tjejerna måste också få visa upp sig, menar Magnusson (muntligen, 2013). Under arrangemanget fick kommunen chansen att samla in mer information om vad invånarna önskade av platsen (ibid).

Efter vårt möte med Julia Magnusson kan vi konstatera att aktivitetsytans delaktighetsprocess är ett föredömligt exempel för framtida projekt med genusperspektiv. Projektet har visat resultat då flera unga kvinnor bildat nätverk med syftet att påverka utvecklingen i Malmö. Ett ungdomsråd har skapats och man har också sett en ökning av unga kvinnors närvaro på mötesplatser för unga (Malmö stad, 2013).

Att arbetsprocessen präglats av jämlikhet leder dock inte nödvändigtvis till ett jämlikt användande av platsen. För att den faktiskt ska nyttjas jämlikt krävs bl.a. att den börjar användas ”rätt” redan från början poängterar Magnusson (muntligen, 2013), att det blir naturligt för tjejer att gå dit och ha sin dansträning. För att uppnå detta måste den fysiska utformningen och de sociala insatserna samspela. Kommunen arbetar aktivt med förvaltningen av ytan och hur den ska aktiveras i framtiden, målet är att där ska kunna ske både spontana och planerade arrangemang (Malmö stad, 2013).

Den fysiska utformningen blir ännu en av grundförutsättningarna för att platsen ska fungera (Magnusson, muntligen, 2013). Under vårt samtal med Magnusson försökte vi ta reda på hur pass delaktiga tjejerna från EIM var i själva designprocessen av Aktivitetsytan. Vi fick reda på att tjejerna var delaktiga i vilka funktioner som de ansåg skulle finnas på platsen för att den skulle användas av deras målgrupp. De bidrog även med idén och designen av ”dansa pausa”-statyn/bänken.

Vi håller med Magnusson om att en jämställd process inte nödvändigtvis leder till en jämställd plats och att användandet lätt kan falla på det fysiska utförandet. Om unga tjejer i en delaktighetsprocess t.ex. önskar sig ett utegym, men om stängerna i redskapen anpassas för en vuxen mans händer, blir förutsättningarna för ett jämställt användande begränsade, trots en väl genomförd process.

Rosens röda matta i Malmö. Bilder från invigningen samt en månad innan invigning, hösten 2013.

Hur kan aktiva utemiljöer bidra till en rättvis stad?

Anna Krook var en av föreläsarna på seminariet *För vem byggs staden?* i Malmö (2013-12-14) där hon höll i föreläsningen *Hur kan aktiva utemiljöer bidra till en mer rättvis stad?* Krook är landskapsarkitekt på Malmö stad, men är även genusvetare och statsvetare i botten. En rättvis stad är enligt henne en stad där många olika grupper kan få vara, ta plats och känna sig bekväma. Staden ska kunna användas för stadsinvånarnas behov, på deras egna villkor. Här måste också rätten att kunna omforma finnas, både på vardaglig och formell politisk nivå. Vidare menar Krook att den rättvisa staden accepterar förändring. Den är heller inte rädd för konflikter (Krook, muntligen, 2013).

Hur kan vi som landskapsarkitekter bidra till att skapa jämställda aktivitetsytor?

Det är svårt att uppnå en jämställd plats genom enbart god design, men gestaltande landskapsarkitekter kan ändå bidra i det flerskiktade arbetet för ett jämställt samhälle genom att skapa fysiska förutsättningar. Som Actor Network Theory påtalar påverkar det fysiska det sociala vilket vi ska försöka dra nytta av när vi tar oss an uppgiften att skapa jämställda aktivitetsytor för barn och unga. Följande strategier blir vägledande i det gestaltande arbetet:

1. Skapa platser för barn och unga utomhus som inte enbart fokuserar på idrott, utan även inkluderar kultur såsom musik, dans och bildkonst.
2. Skapa icketraditionella idrottsytor som erbjuder andra typer av idrotter än de som vanligtvis representeras på aktivitetsytor, med målet att försöka bryta ett vanemässigt platsägandeskap.
3. Aktivitetsytorna kan försees med aktiviteter som vi utifrån forskning vet domineras av tjejer, t.ex. dans och gymnastik. Arbetet kan därmed påbörjas för att dessa aktiviteter ska få lika hög status som de kill-dominerade.
4. I presentationen av arbetet kan vi föreslå att tjejer, liksom i Rosengårds, ska vara med och påverka platsens utformning samt "hålla i nyckeln" till evenemang och liknande som kan ske på platsen när den är färdigbyggd. Detta initiativ skulle kunna leda till en plats där tjejer i lika hög grad som killar känner platsägandeskap på en offentlig plats utomhus.
5. Reflektera aktivt under hela gestaltningsprocessen kring skala, rumslighet och materialmöten. Undersöka "gråzoner" på en plats – otydliga möten mellan rum och funktioner – som kan skapa friktion mellan olika aktiviteter.

En styrka med det aktuella projektet i Hageby är att Idrott utan gränser kommer att finnas på plats om projektet skulle byggas. IUG anställda arbetar i direkt kontakt med barnen och ungdomarna och skulle på daglig basis kunna förespråka ett jämställt platsägandeskap genom arrangerade aktiviteter och ansvarsutdelning.

WORKSHOP 1-4

Workshop 1 – LANDSKAPSARKITEKTEN

Workshop 2 – SÖDERPORTSELEVEN

Workshop 3 – KONSTNÄREN

Workshop 4 – SOCIOLOGEN

I kapitlet redovisas processen och resultatet från fyra workhopar. Workshoparna följer alla samma upplägg. Inledningsvis presenteras workshopens arbetsområde. I Landskapsarkitektens och Söderportsselevens workshop tas hela det befintliga aktivitetsområdet i anspråk. Konstnärens och Sociologens workshop fokuserar istället på enskilda platser inom området.

Därefter beskrivs rollens uppdrag, vad rollen ska undersöka och varför. Efter detta följer en beskrivning av processen och därefter redovisas slutresultatet under rubriken Skissen. De fyra respektive processerna och skisserna som Workshop 1-4 berättar om skiljer sig mycket åt från varandra i såväl utförande som presentationsteknik. Varje workshop avslutas med en kortare reflektion som vi valt att kalla för Akt.

LANDSKAPSARKITEKTEN

workshop 1

Orthofoto över Hageby, Norrköpings kommun, 2013.
Bilden är bearbetad.

UNDERSÖKNINGSOMRÅDE

Landskapsarkitekten tar sig an hela aktivitetscentrumet och undersöker området ur ett vidare perspektiv genom att studera dess placering i Norrköping och i stadsdelen Hageby.

ROLLEN UNDERSÖKER

Med landskapsarkitektens workshop vill vi medvetandegöra oss om vilka arbetsmetoder vi vanligtvis använder i gestaltningsprocessen, för att sedan kunna ifrågasätta och bryta dessa vanemönster. Landskapsarkitektens expertis i att betrakta platser utifrån en helhetssyn samt att upptäcka befintliga kvalitéer som går att vidareutveckla i ett gestaltnings- eller planförslag gav ytterligare anledning till att denna workshop passade väl in i den initiala fasen av arbetet.

Landskapsarkitekten får i uppdrag att inventera och analysera det befintliga aktivitetsområdets struktur och funktion, samt dess relation till omgivningen, stadsdelen Hageby och övriga Norrköping. I rollen undersöks områdets styrkor och svagheter utifrån landskapsarkitektens vedertagna arbetsmetoder. I linje med gestaltningsförslagets mål att skapa ett attraktivt och välfungerande aktivitetscentrum för barn och ungdomar i Norrköping, ska Landskapsarkitekten utveckla ett funktionsprogram för hur området skulle kunna utvecklas som helhet.

Orthofoto över Hageby, Norrköpings kommun, 2013. Bilden är bearbetad.

PROCESSEN: Landskapsarkitektens inventering och analys

Vi lär känna området

Vid totalt tre platsbesök i Hageby bekantade vi oss med aktivitetsområdet och dess sammanhang. Erfarenheterna dokumenterades genom fotografi och snabba skisser på plats. Under promenader på området undersöktes hur platsen används idag, hur rum och funktioner relaterar till varandra samt vilka brister och möjligheter som finns i dagsläget. Vi uppmärksammade bl.a. vilka rörelsestråk som användes mest frekvent, vilka siktlinjer som var betydande för upplevelsen och var områdets viktigaste mötesplatser finns. Platsbesöken gjordes under sommar och tidig höst år 2013.

Aktivitetsområdet är redan idag detaljplanlagt för idrottsaktivitet med ett flertal funktioner såsom konstgräsplaner, kommunal lekplats, basketbollsplan, skid-/pulkabacke, tennisplaner och ridsportsverksamhet. På området finns även en

idrottshall och fritidsverksamhet för eleverna på Söderportens skola som ligger i direkt anslutning till aktivitetsområdet. Såsom tidigare beskrivits i Projektets förutsättningar ligger området vid den välanvända stadsskogen Vrinneviskogen, som idag saknar tydliga entréer från Hageby. Mellan idrottsytorna och skogen ligger Vrinnevi gårdar där det idag finns stall och fritidsverksamhet. Där finns även en motionscentral som ej är i bruk, där Norrköpings kommun har planer på att starta upp verksamhet på nytt. Vrinnevi gårdar består av en gårdsmiljö med faluröda hus som kontrasterar mot den funktionalistiska arkitekturen i Hageby. Bostadsbebyggelsen i närområdet består huvudsakligen av radhus och lamellhus. Området ligger inslutet i en befintlig grönstruktur med parkstråk i nord-sydlig och öst-västlig riktning. Några minuters promenad från området ligger Mirum galleria samt buss- och spårvagnsförbindelser.

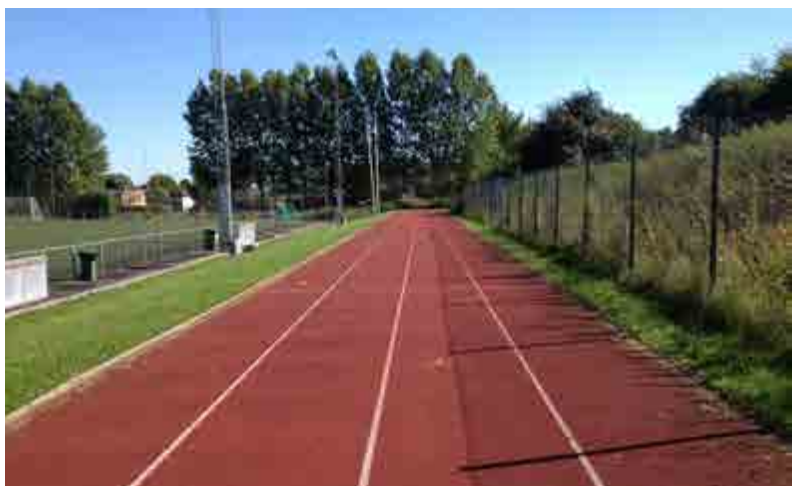
Vy från skidbackens topp.

Den stora konstgräsplanen med blicken mot slänten och Vrinnevi gårdar.

Fotbollsmatch på stora konstgräsplanen.

100-metersbanan längs stora konstgräsplanen.

Den befintliga idrottshallen med lilla konstgräsplanen i förgrunden.

Parkstråket söder om aktivitetsområdet.

Motionscentralen med blicken mot Vrinneviskogen.

Skid-/pulka-backen.

Hageby i sitt sammanhang

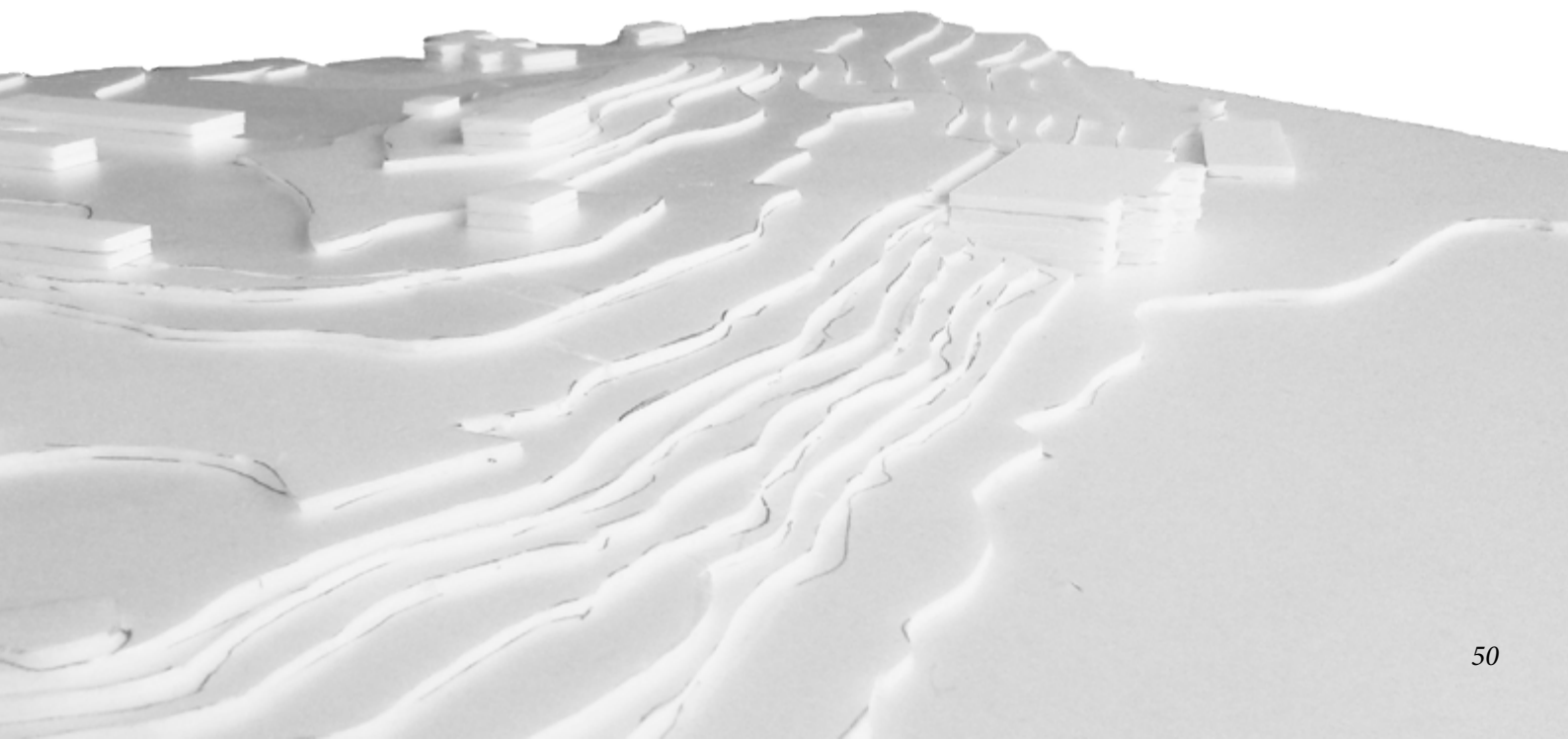
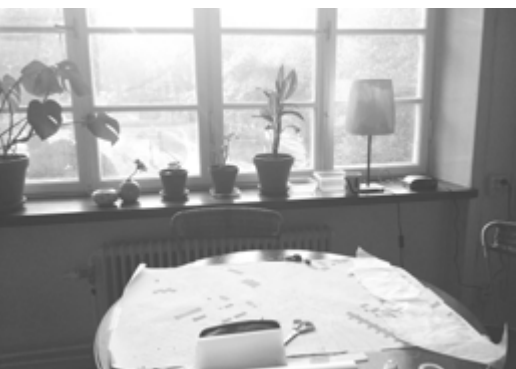
Såsom tidigare beskrivits under rubriken *Projektets förutsättningar* är stadsdelen Hageby idag inramad av tungt trafikerade vägar i norr och öst samt Vrinneviskogen i väst. Motorvägarna och skogen utgör både fysiska och mentala barriärer för stadsdelen och kan därför komma att påverka användandet av ett framtida aktivitetscentrum negativt. Norrköpings kommun är insatt i denna problematik och vill förbättra kopplingarna till grannstadsdelen Smedby öster om Söderköpingsvägen (Norrköpings kommun, 2013, s.10).

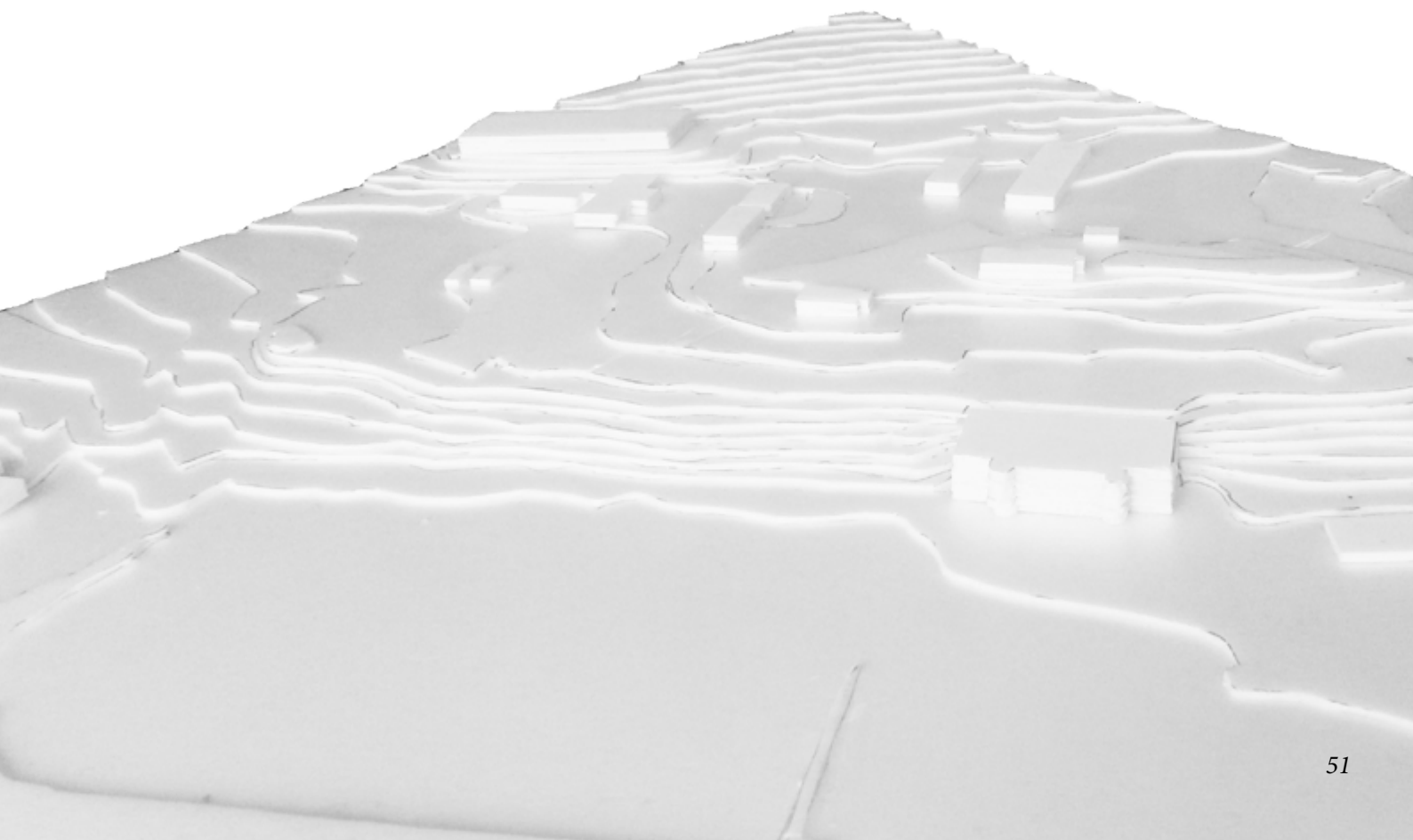
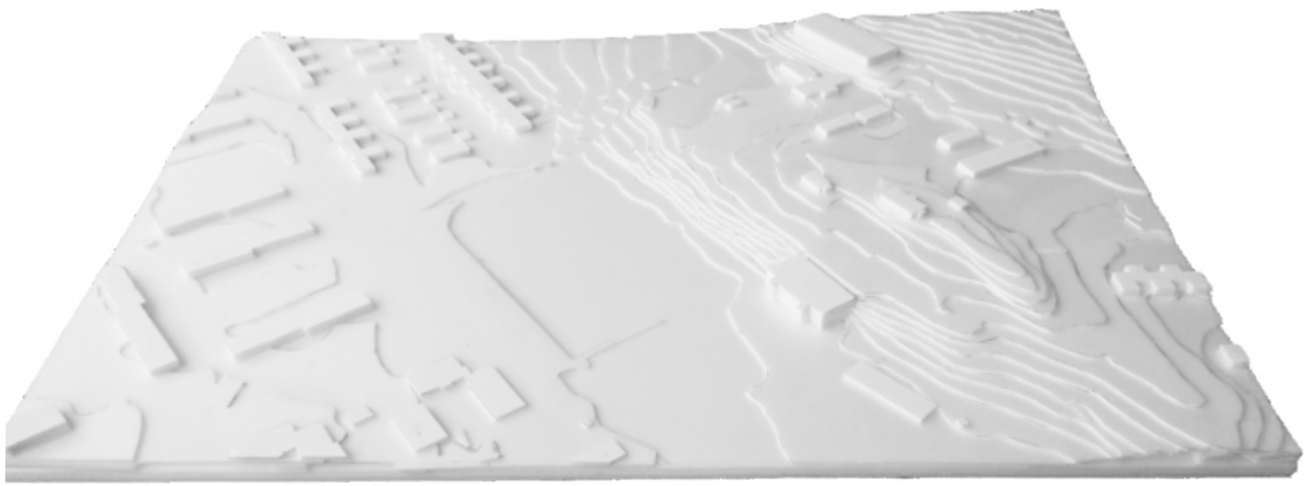
Tack vare spårvägstrafiken finns goda kollektivtrafikförbindelser till Hageby via den viktiga knutpunkten Söder tull. Hageby är en viktig länk i södra Norrköping som binder samman stadsdelarna Smedby, Brännestad, Rambodal och Navestad med Norrköpings centrala delar. Kopplingarna mellan stadsdelarna är idag bristfälliga men god potential finns för att Hageby ska bli en ännu mer tillgänglig och levande stadsdel.

Modellskapande

En modell i skala 1:1000 byggdes för att undersöka den komplexa terrängen i området. Modellen var även menad att fungera som ett verktyg genom hela gestaltungsprocessen.

MÖTESPLATZER

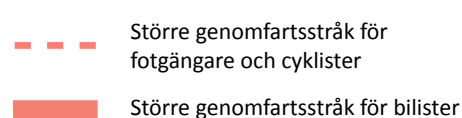
FYSISKA & MENTALA BARRIÄRER

LANDMÄRKE

GENOMFARTSSTRÅK

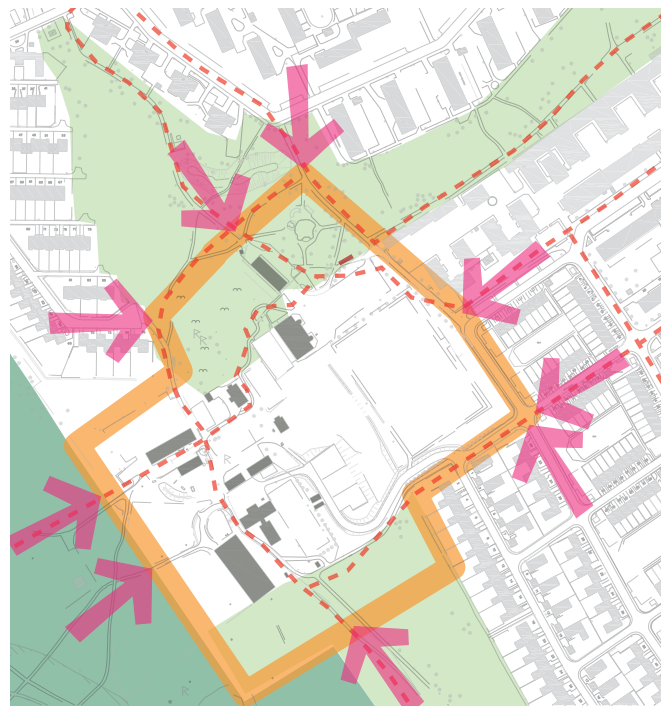
Aktivitetsområdets avgränsning och entréer

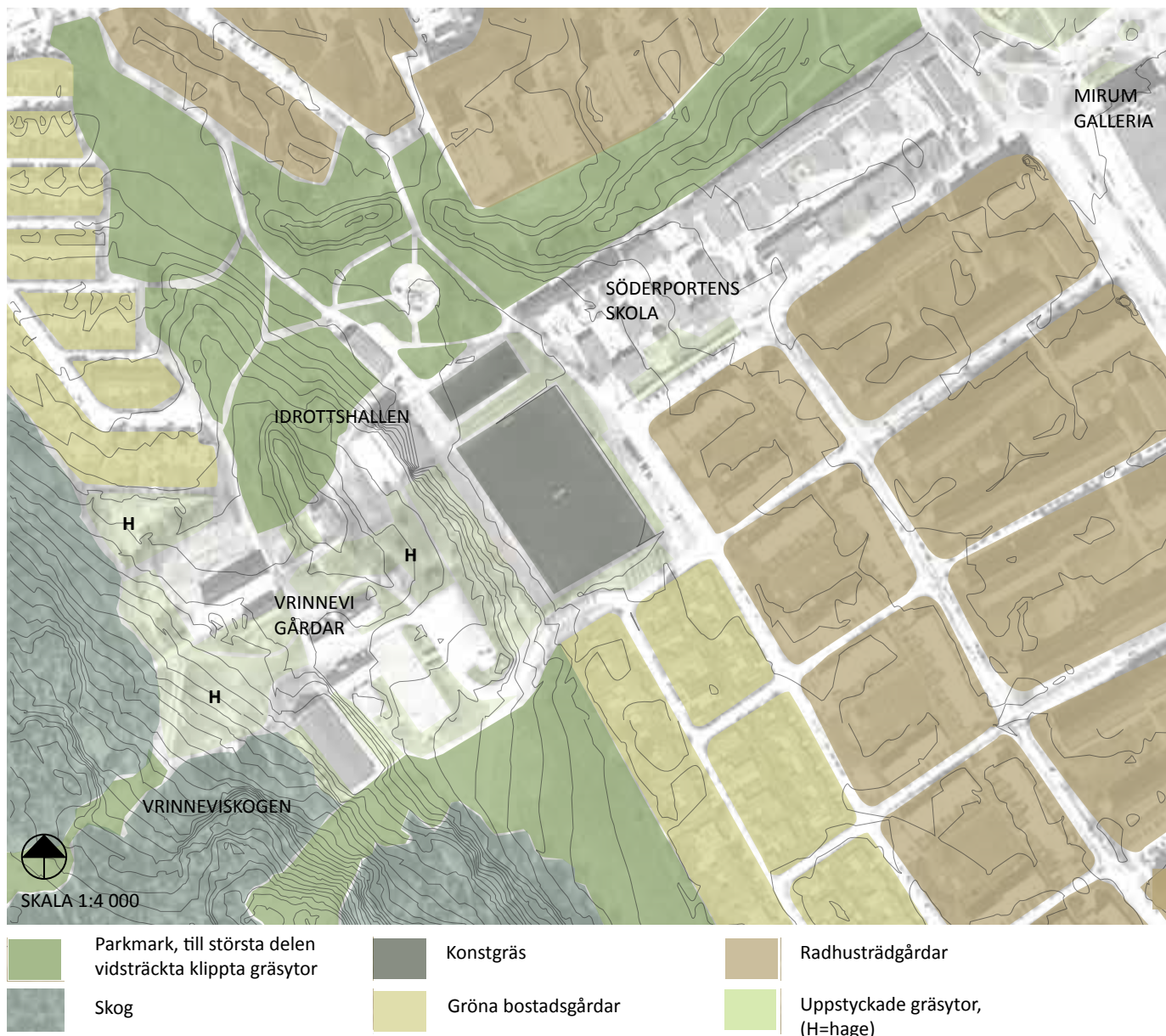
Den orangea avgränsningen visar hur vi i enighet med husarkitekter och Idrott utan gränser definierar aktivitetsområdet. Avgränsningen introducerar således vårt arbetsområde. Pilarna visar var områdets entréer ligger belägna idag och texten förklarar hur besökaren anländer till området från den aktuella entrén.

Det största rörelseflödet in i området kommer från öst, från Mirum galleria och Hageby centrums spårvagnsstation. Det första besökaren möts av där är en bilparkering och den stora konstgräsplanen bakom högt stängsel.

Lynch-inspirerad analys

Den Lynch-inspirerade analysen utgår ifrån vår personliga upplevelse av området under platsbesöken; hur vi i rollen som landskapsarkitekter "läste" och uppfattade landskapet.

Grönstruktur och topografi

Liksom många andra miljonprogramsområden kan Hageby betraktas som en grön stadsdel, men kvalitativ grönska med hög detaljrikedom saknas idag. Majoriteten av stadsdelens gröna områden består av öppna gräsytor.

Grönstrukturen i det befintliga aktivitetsområdet utgörs av uppstyckade gräsytor med solitärträd, hästagar, inhägnad ängsvegetation samt en trädunge med runstenslämningar. I väst får området en tydlig inramning av Vrinnevis täta skogsrand. Från norr och söder anländer besökaren till platsen via gröonstråk som huvudsakligen består av öppna klippta gräsytor med utspridda solitärträd (för att se parkstråkens fulla utsträckning se även analysen ”Hageby i sitt sammanhang”). Nordöst om området, norr om Söderportens skola, har gröonstråket dock en mer utpräglad parkkaraktär. Parken är nyligen upprustad av kommunen och består främst av gräs- och trädvegetation. Parken är utformad som en dal där Ljura bäck idag ligger kulverterad.

Området för det framtida aktivitetscentrumet ligger således mitt i en etablerad grönstruktur med gång- och cykelvägar. Ett framtida aktivitetscentrum skulle kunna verka som en målpunkt för att länka ihop och levandegöra parkstråken norr respektive söder om området.

Aktivitetsområdet ligger i en topografiskt utmanande miljö med en kraftig sluttning ner från Vrinneviskogen mot Söderportens skola och den stora konstgräsplanen. Vrinnevi gårdar ligger på en svags sluttande platta, men gångvägen upp till Vrinneviskogen är förhållandevis brant. Att skogsvegetationen är så högt belägen gör den väl synlig från fotbollsplanen och stora delar av Hageby. Längs de partier vid skogsranden där gångvägar saknas kan skogen upplevas som en hög vägg. De topografiska skillnaderna möjliggör utförsåkning på vintern i skidbacken söder om Vrinnevi gårdar samt ger en fin utsikt över stadsdelen från skogsbrynet på backens topp.

SWOT-analys över det befintliga aktivitetsområdet

SWOT-analysen genomfördes utifrån målet att skapa ett nytt aktivitetscentrum på platsen, inkluderat det nya IUG-huset.

Styrkor

- Placering i anslutning till Söderportens skola, Vrinneviskogen och parkområden.
- Området är redan etablerat som en idrottsyta och en plats för barn och unga.
- Terrängen bidrar med intressant rumslighet inom området.
- Den stora konstgräsplanen som dagligen används vid fotbollsträning och idrottslektioner.
- Välanvänd nyanlagd kommunal lekplats som angränsar till ett nyrenoverat mindre parkområde.
- Vrinnevi gårdar, gårdsmiljön som ligger i direkt anslutning till skogen.
- Närhet till kollektivtrafik och Mirum galleria, en tydlig målpunkt i Hageby idag.
- Trafikseparerad och lugn plats dagtid.

Möjligheter

- Skapa ett sammanhållet aktivitetscentrum med tydligare entréer.
- Öppna upp för fler aktiviteter som kan locka fler sociala grupper till platsen.
- Hagebys aktivitetsområde kan bli ett aktivitetscentrum som lockar besökare från hela Norrköping.
- Angränsande grönområden kan aktiveras.
- Förstärka kopplingen mellan Hageby, Vrinnevisjukhuset och stadsdelen Vilbergen genom Vrinneviskogen.
- Skapa en ny huvudentré till Vrinneviskogen vid Vrinnevi gårdar.
- Aktivera Vrinnevi gårdar och skid-/pulkabacken.
- Utnyttja områdets terräng till spännande landskapsarkitektur.
- Skapa en plats för evenemang.
- Förstärka befintliga gång- och cykelstråk och länka samman Hageby med omgivande stadsdelar där aktivitetscentrumet blir en viktig målpunkt.
- Ett nytt aktivitetscentrum kan skapa nya arbetstillfällen, öka tillströmningen av människor till stadsdelen med förhoppningen att verka för integration i Norrköping.

Svagheter

- Platsen saknar en fungerande helhetsstruktur och har diffusa entréer. Den upplevs något övergiven och icke omhändertagen.
- Bristfällig koppling mellan Söderportens skola, aktivitetsområdet, Vrinnevi gårdar och Vrinneviskogen.
- Den stora konstgräsplanen dominerar platsen rumsligt och visuellt.
- Outnyttjade och dåligt underhållna tennisplaner.
- Idrottshallen är sliten.
- Delar av Söderportens angränsande skolgård är sliten och saknar sittplatser och grönska.
- Otydliga entréer till Vrinneviskogen från Hageby.
- Mörk och otrygg miljö kvällstid. Bristfällig belysning.
- De öppna gräsyrtorna mellan skog och bebyggelse i anslutning till aktivitetsområdet upplevs som öde.
- Aktivitetsområdet har otydliga kopplingar till omgivande stadsdelar. Den bristfälliga kopplingen i östlig riktning mot Smedby skapar en tydlig mental barriär mellan de båda stadsdelarna.
- Funktionsseparerad omgivning.

Hot

- Barriärer inom och i angränsning till platsen.
- Den stora konstgräsplanens dominans på området.
- Platsens terräng kan försvåra tillgängligheten för vissa grupper.
- De stora mentala avstånden till Hageby från nordligare delar av Norrköping p.g.a. fysiska barriärer i form av vägar och Vrinneviskogen.
- Stadsdelens dåliga rykte kan skapa tveksamhet inför att besöka aktivitetscentrumet.
- Svårigheter i att bryta befintliga sociala strukturer och etablera nya aktiviteter; att få nya grupper att känna sig välkomna och ta platsen i anspråk.
- Avsaknad av ekonomiska medel.

Inspirationsbilder

Nedan visas ett axplock av de inspirationsbilder som kommunicerade våra första tankar kring platsens framtida utformning. Inspirationsbilderna presenterades tillsammans med inventering och analyser i en förstudie för Idrott utan gränser. Inspirationsbilderna valdes ut för att visa på alternativa, fantasifulla former och uttryck med målsättningen att utmana Idrott utan gränser bild av hur ett aktivitetsområde för barn och unga kan se ut.

Lekplatser och skolgårdar i Quebec, 2004, NIPPaysage.
www.nippaysage.ca

Lekplatser och skolgårdar i Quebec, 2004, NIPPaysage.
www.nippaysage.ca

BIG - Bjarke Ingels Group - SUK - Superkilen Park - Photo 0029.jpg by Flickr user Forgemind Archimedia (CC BY-NC-SA 2.0), (Superkilen i Köpenhamn).

BIG - Bjarke Ingels Group - SUK - Superkilen Park - Photo 0003.jpg (by Flickr user Forgemind Archimedia (CC BY-NC-SA 2.0), (Superkilen i Köpenhamn, design: Topotek 1, BIG Bjarke Ingels Group, Superflex).

The City Dune i København, 2010, SLA. www.sla.dk

Sports Facility 'Heerenschürli' i Zürich, 2013, design: Topotek 1.

Rosens röda matta i Malmö, 2013, design: Malmö stad. 2013

The Real Estate i Bat Yam, 2008, AL/Arch. www.al-arch.com

Fast Track i Nikola-Lenivets, 2012, Salto Architects. www.salto.ee

**FÖRENINGSLIV/
EGENFÖRETAGARE**

EVENEMANG

ÖVRIGT

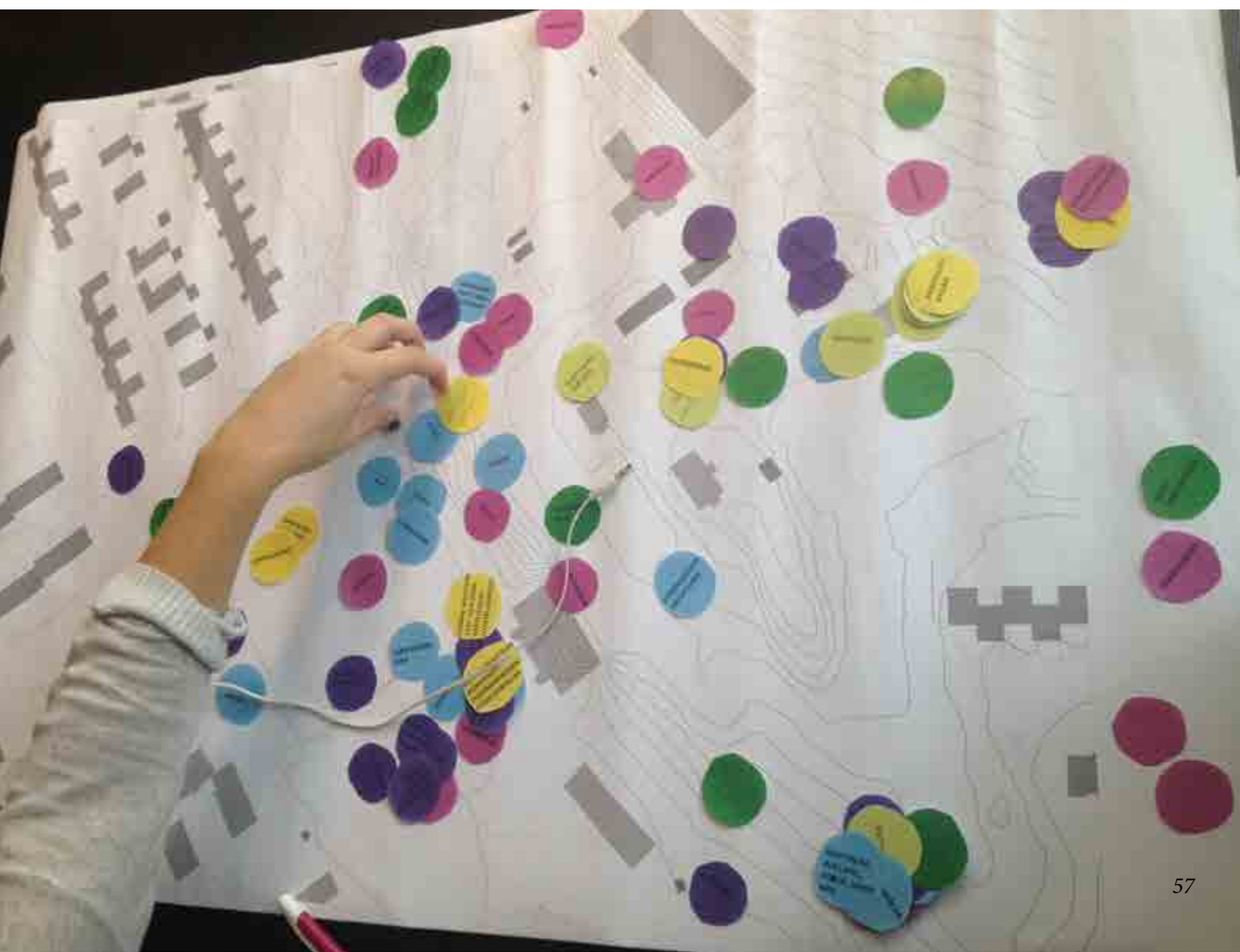
**SPORT-
AKTIVITET**

**KULTUR-
AKTIVITET**

**GRÖNSKA MED
UPPLELSEVÄRDEN**

Aktivitetsspussel

För att närma oss det funktionsprogram för området som Landskapsarkitekten fått i uppdrag att ta fram ville vi laborera med var aktiviteter och funktioner skulle kunna placeras inom området. Vi använde vi oss av små cirkulära papperslappar i olika färger som representerade teman såsom sport, kultur, häng, evenemang osv. Både aktiviteter som traditionellt sett sker inomhus respektive utomhus skrevs ner på de färgkodade lapparna. När vi skrivit ut och klippt isär lapparna pusslade vi runt dem på en plankarta över området och landade i en programidé för området.

UTOMHUS

Med avstamp i platsbesöken, analyserna och aktivitets-pusslet skapade vi i rollen som Landskapsarkitekten ett funktionsprogram som visar var olika funktioner skulle kunna finnas, samt hur de skulle kunna samspela med varandra i ett samtida aktivitetscentrum. I funktionsprogrammet visas även förslag på nya gångstråk som vi anser skulle förbättra rörelseflödena på platsen. Det kombinerade funktionsprogrammet och flödesschemat fungerar som riktlinjer för hur vi med Landskapsarkitektens glasögon anser att området ska utvecklas som helhet.

INOMHUS

- A. IUG-huset
Byggnaden designas för kultur- och idrottsaktiviteter. Här finns yta för IUGs nya kontor samt mötesplatser för att umgås med kompisar.
- B. Befintlig röd stuga
Plats för kulturverksamhet och ateljéer.
- C. Naturrum
I en befintlig liten ladugårdsbyggnad som idag endast erbjuder tak skapas ett naturrum där pedagogisk verksamhet kan drivas. Platsen bildar en entré till Vrinneviskogen.
- D. Befintlig lada
Kontorsplatser för egenföretagare och kaféverksamhet. Här skulle även ett hembygdsmuseum samt multifunktionella lokaler till events, föreläsningar och utställningar kunna finnas.

Riktlinjer för fortsatt arbete

- Bättre kopplingar mellan Hagebys centrala delar, Vrinnevi gårdar och Vrinneviskogen eftersträvas. Möjligheten att ta sig upp till Vrinnevi gårdar och skogen ska finnas via en parkläktare som byggs i slänten.
- Den stora konstgräsplanens dominanta roll i området bryts upp genom att den norra planhalvan blir en flexibel yta som används till andra aktiviteter än fotboll då det inte är match på hela planen. Den södra planhalvan är dock reserverad för fotbollsspelande.
- Platsen som bildas mellan skolgården och det framtida IUG-huset får en viktig roll som entrézon till IUG-huset samt som länk till skolan.

LANDSKAPSARKITEKTENS AKT

Att träda in i rollen som Landskapsarkitekten blev en naturlig ingång i projektet. När vi anlände till området kunde vi utifrån kunskaper inhämtade under landskapsarkitektutbildningen lägga upp en strategi för vilka analysmetoder som skulle kunna hjälpa oss mest i arbetet med att utveckla ett funktionsprogram för platsen. Att Landskapsarkitekten blev den första rollen vi valde att arbeta utifrån, var ett aktivt beslut med både för- och nackdelar. Genom landskapsarkitektens förståelse för helheten i stadens fysiska och sociala sammanhang kunde vi snabbt få en bild av området och förstå den i en större skala, vilket kändes nödvändigt i ett initialt skede. Men då vi lärde känna platsen och dess omgivningar som just Landskapsarkitekten uppstod även risken att utforskandet av platsen med nya ögon utifrån de andra tre rollerna skulle försvåras. De tre platsbesöken gav säkerligen många intryck som fixerade vår bild av området och dess roll i staden. Dessa första intryck skulle vi bära med oss genom resterande tre workshops och fortsatt gestaltungsarbete.

För att minimera risken att cementera vår bild av platsen utifrån Landskapsarkitektens analysmetoder inledde vi det första platsbesöket med att associera fritt och personligt om platsen i text och bild. Katjas text blev en reflektion kring hennes minnesbilder av liknande idrottsområden under barndomen. Sofias text tog form som en dikt som behandlade stämning, känsla och andra intryck som hon spontant fick på platsen. Detta personliga och poetiska förhållningssätt till området frigjorde våra första ögonblicksbilder av platsen från professionens analytiska synsätt. En metod vi gärna skulle utforska vidare i vårt framtida yrkesliv.

Materialet från Landskapsarkitektens workshop användes för att kommunicera med Idrott utan gränser och husarkitekterna. Vi presenterade det som en förstudie – ett arbetsmaterial – för projektgruppen. Idrott utan gränser visade upp materialet för politiker och personal på Söderportens skola vilket inte var vår avsikt när vi tog fram det. Vi ville inte riskera att personalen och eleverna på skolan skulle få bilden av att projektgruppen utformat platsen utan att höra deras önskemål först, vilket skulle kunna riskera att de agerade avvaktande snarare än välkomnande inför projektet.

Förstudien fyllde sitt syfte väl som ett första fysiskt material att diskutera den framtida gestaltningen utifrån när vi träffade Idrott utan gränser och Virginia Gonzalo på plats i Norrköping. Gonzalo uttryckte att hon ville ha ett nära samarbete med oss för att kunna skapa en bra helhet där byggnader samspelar med landskapet. I diskussionen kring husets placering och viktiga rörelseflöden poängterade vi att rörelsen mellan fotbollsplanen och Vrinnevigårdar – i slänten där det idag växer tät slyvegetation – kan bli viktig att ha i åtanke med målet om att skapa en tydligare kontakt mellan Vrinnevi gårdar och aktivitetsytorna. I detta inledande skede i projektet kände vi att vår förståelse för platsen i sitt sammanhang var viktig att förmedla till övriga deltagare i projektet och att denna kunskap kunde bli en grundläggande bas för alla parter inför gestaltungsarbetet.

Funktionsprogrammet och principskisserna betraktades som ett steg i processen – en skiss som växte fram ur ett undersökande arbete – precis som de andra tre workshoparna kommer att generera ett visuellt resultat. Efter avslutat arbete i rollen som Landskapsarkitekten kände vi oss delvis redo att inleda gestaltungsarbetet, då det vanligtvis är nästa steg efter färdigställt funktionsprogram.

Samtidigt kände vi oss oförberedda inför den svåra uppgiften att gestalta en jämlik plats, och hade höga förhoppningar att de tre resterande rollerna skulle leda oss framåt i detta arbete. Då vi stod inför veckor av konstnärligt undersökande, delaktighetsprocesser och inläsning av relevant forskning upplevde vi det påtagligt otillräckligt att landskapsarkitekten oftast sätter punkt efter de traditionella analysmetoderna då tiden sällan räcker till. Utifrån denna process hoppades vi kunna utläsa om de utvalda analysmetoderna spelat en viktig roll i arbetet för en jämlik gestaltning eller om de enbart har verkat som en metod att inledningsvis förstå området i sitt sammanhang.

SÖDERPORTSELEVEN

UNDERSÖKNINGSOMRÅDE

Hela det befintliga aktivitetsområdet.

ROLLEN UNDERSÖKER

Söderportens skola, en grundskola med årskurs 1-9, ligger i direkt anslutning till det framtida aktivitetscentrumet. Den befintliga idrottshallen används som gymnastiksal och de två konstgräsplanerna används flitigt av skolans elever på rasterna. Platsen för det nya aktivitetscentrumet är elevernas vardagsmiljö där de spenderar fem dagar i veckan. Söderportseleverna är med andra ord platsens mest frekventa brukargrupp och kan betraktas som platsens experter.

Söderportselevens workshop innefattar två moment. Första delen av processen är en delaktighetsprocess där elever på Söderportens skola får i uppdrag att berätta för oss om aktivitetsområdets styrkor och svagheter, hur de använder platsen idag samt vad de har för önskemål för platsen i framtiden. Vi kallar denna del för *Site-workshops med Söderportens elever*, där begreppet site-workshop kan beskrivas som en delaktighetsprocess vilken kretsar kring en bestämd fysisk plats. I den andra delen av processen intar vi istället själva rollen som Söderportseleven. Uppdraget blir då att sammanfatta barnens och ungdomarnas drömmar om platsens framtid till en helhet. Målsättningen är att bibehålla lekfullheten i deras idéer och utveckla dem på ett fantasifullt sätt i Söderportselevens anda. Denna del av processen beskrivs under *Katjas och Sofias metamorfos*.

Eleverna på Söderportens skola tänker inte i arkitektoniska termer på samma sätt som yrkesverksamma planerare och arkitekter utan besitter en annan typ av frihet i sitt idéskapande. Förhoppningen är att Söderportselevens workshop ska fungera som inspirationskälla i arbetet att bryta våra egna vanemönster i gestaltningsprocessen gällande form, funktion och smak.

Orthofoto över Hageby, Norrköpings kommun, 2013. Bilden är bearbetad.

PROCESSEN: Delaktighetsprocess och metamorfos

Site-workshops med Söderportens elever

Under hösten 2013 besökte vi Söderportens skola vid två tillfällen under sammanlagt tre dagar. Där träffade vi två klasser från årskurs 3, en klass från årskurs 6 och en klass från årskurs 9. På grund av åldersskillnaden mellan barnen såg våra workshops något annorlunda ut för de olika klasserna. Nedan presenteras därför genomförandet och resultatet av site-workshopsen med årskurs 3 samt årskurs 6 och 9 separat. Först beskrivs *Genomförandet av delaktighetsprocess, Platsen idag* samt *Drömmar*, som behandlar klasserna från årskurs 3. Därefter återkommer samma rubriker för årskurs 6 och 9.

Årskurs 3: Genomförande av delaktighetsprocess

I. I de två lågstadielklasserna inleddes site-workshopen med att vi presenterade oss själva. Därefter ställdes frågan till klassen: "Är det någon som vet vad en landskapsarkitekt jobbar med?". Vi visade upp bilder med olika typer av projekt och platser som en landskapsarkitekt kan arbeta med för eleverna. Bilderna föreställde gator, parker, lekplatser, torg och skolgårdar. Inom varje kategori visades två bildexempel så att barnen presenterades för estetiska uttryck som de känner igen från sin hemmiljö, men även får se exempel på nya estetiska uttryck som skulle kunna hjälpa dem på traven i att frigöra sin fantasi kring hur aktivitetsytor kan se ut. Som exempel visades först ett fotografi av en klassisk svensk lekplats, men direkt därefter visades även en bild på en holländsk lekmiljö i turkost gummi som kontrastverkan.

II. Efter introduktionen till landskapsarkitektens yrke beskrevs projektet om det framtida aktivitetscentrumet i korta ordalag och vi förklarade för barnen att vi behövde deras hjälp för att kunna arbeta fram ett bra förslag. Vi fortsatte att berätta att vi först och främst behövde deras kunskap för att lära känna området idag. Med hjälp av två stora orthofoton i olika skalor beskrev vi att landskapsarkitekten ofta arbetar med kartor för att förstå hur platser ser ut och hänger ihop, innan det bestäms hur de ska se ut i framtiden. Tillsammans

studerade vi orthofotona med eleverna och förklarade vad man såg på kartan – vart skolan, Mirum galleria och den stora konstgräsplanen befinner sig – med förhoppningen att hela klassen skulle förstå vad orthofotona visade. Därefter fick barnen i helklass berätta vilka aktiviteter de brukar ägna sig åt på platsen idag. Barnens aktiviteter skrevs upp på post-it-lappar som placerades på kartan och gav en överblick av vad som sker på områdets idag.

III. Efter genomgången av platsen idag satte vi på oss "landskapsarkitektglasögonen", vilket i realiteten var svarta plastbågar, varpå vi entusiastiskt berättade för barnen att vi plötsligt fick massor med bra idéer på hur området kring deras skola skulle kunna se ut i framtiden. Ett antal idéer föreslogs och frågan gick sedan ut till klassen: "Har ni några förslag på hur platsen skulle kunna se ut i framtiden? Vad skulle ni vilja kunna göra där?". Innan barnen fick berätta om sina idéer inför klassen fick de sätta på sig ett par egna "landskapsarkitektglasögon". Vi berömde alla förslag vi fick höra. Efter att alla elever som ville fått dela med sig av sina idéer kontrollerade vi att alla hade fått glasögon. Eleverna hade nu fått möjlighet inspirera varandra och vi introducerade dem till nästa uppgift.

IV. Nu skulle barnen själva få forma och skapa efter temat: "Vad skulle du vilja göra på platsen i framtiden? Hur skulle det kunna se ut?". De fick både skissa och forma i lera, eller måla med vattenfärg eller pennor, beroende på vad de själva föredrog. Vi cirkulerade i klassrummet och vägledde eleverna samtidigt som vi lyssnade på deras resonemang. Om barnen formade en lerfigur skulle de även måla av den. Lerfigurerna dokumenterades genom fotografi medan teckningarna fraktades hem för fortsatt tolkning vid ritbordet.

Årskurs 3: Platsen idag

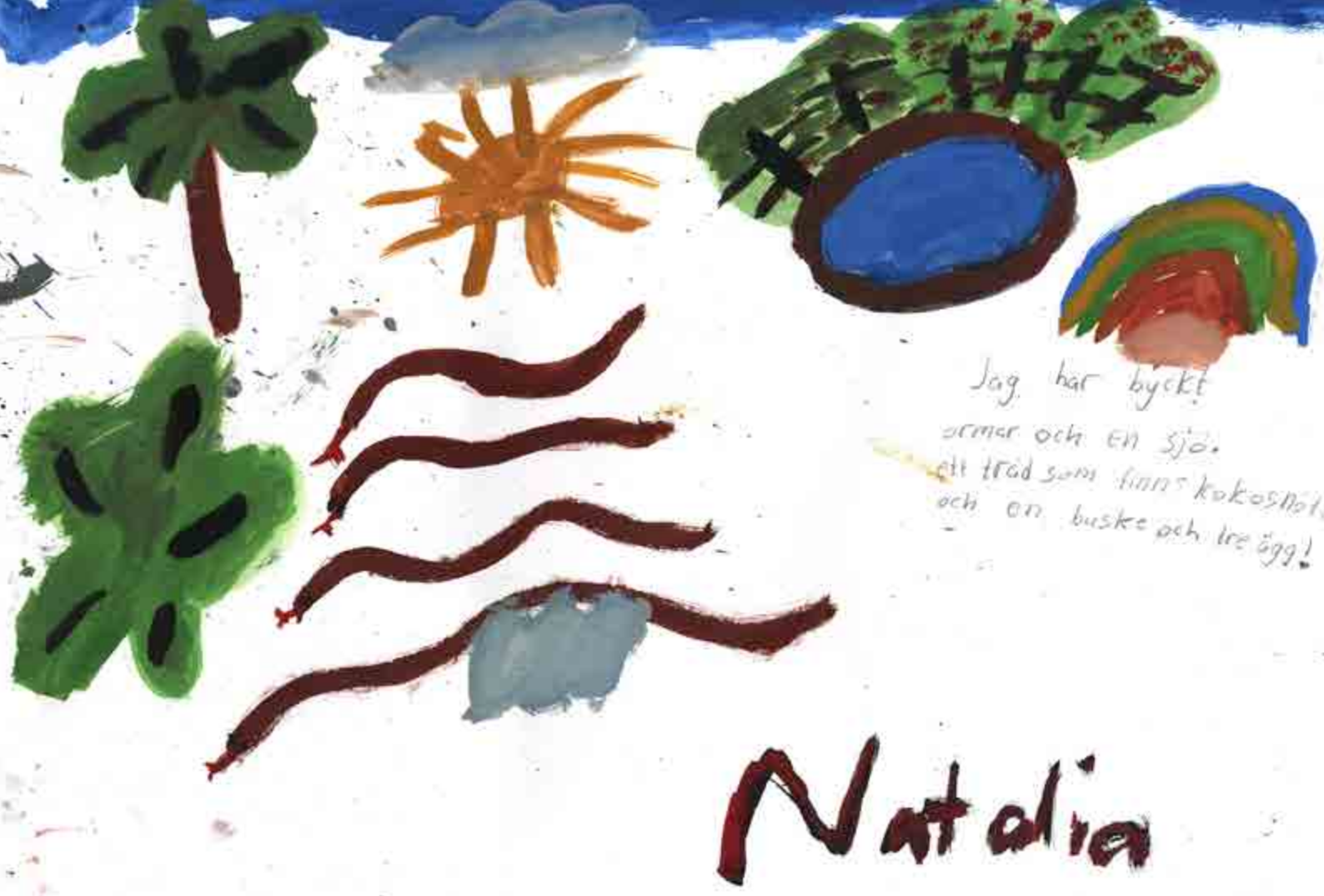
Genom workshoparna med de två tredjeklasserna framkom att lågstadieeleverna använder och uppskattar den lilla konstgräsplanen där de – om de önskar – tillbringar rasterna på angivna tider. På skolgården uppskattar de "kinagungan" och att leka i en koja. På gården spelar eleverna fotboll eller leker "jaga". Flera av barnen vistas på området även på fritiden för att spela fotboll eller träffa kompisar. Barnen brukar även springa och leka i Vrinneviskogen. Flera av barnen har även tagit del av fritidsverksamheten i ett av husen vid Vrinnevi gårdar eller besökt stallet på området. En tjej som tycker om hästar brukar delta i ridskolans aktiviteter. Barnen brukar leka på den kommunala lekplatsen intill skolan och på vintrarna åker de pulka i backen söder om stallet. Majoriteten av lågstadiebarnen vi träffade bor i närheten av skolan och flera av dem i direkt anslutning till området.

Årskurs 3: Drömmar

Barnens idéer för aktivitetsområdets framtid presenteras med fotografier från workshoparna.

Årskurs 6 och 9: Genomförande av delaktighetsprocess

I. Workshopen inleddes med en kort introduktion till vad begreppet design kan innebära. Eleverna kom med förslag och fick vid behov hjälp på traven med designområden såsom webbdesign, bildesign och kläddesign. Från detta tema leddes samtalet in på arkitektur och landskapsarkitektur. Vi ställde frågan: ”Vad gör egentligen en landskapsarkitekt?”. Yrket presenterades med en power point presentation fylld av exempel på parker, gator, torg, skolgårdar och lekplatser av varierande typer. Bilderna är fler och mer komplexa än de som visats för lågstadielklasserna. Syftet med bilderna var att skapa förståelse för landskapsarkitektens yrke samt att inspirera eleverna inför den kommande uppgiften.

II. Efter introduktionen presenterades projektet och ett klipp från det TV4 öst-inslag där projektgruppen introducerat idén om aktivitets-huset visades upp. Därefter diskuterades i helklass användandet av platsen idag utifrån samma orthofoton som användes i lågstadielklasserna. Post-it-lappar markerade angivna aktiviteter som ungdomarna ägnade sig åt på området idag och vi försökte även kartlägga vad de tyckte var bra respektive dåligt med platsen idag.

III. När genomgången av dagens användning av platsen var klar introducerades uppgiften. Klasserna delades in i fyra grupper med olika designer-roller: husarkitekten, landskapsarkitekten, konstnären och möbeldesignern. Grupperna fick således olika roller och kunde därmed fördjupa sig i sin specifika uppgift. Eleverna fick valmöjligheten att skulptera med lera eller att skissa och måla med vattenfärg eller pennor. Lermodellerna tecknades sedan av på A3-papper. De skrev även korta beskrivande texter om sina idéer. Vi cirkulerade i klassrummet, lyssnade, ställde frågor och vägledde grupperna. Efter ca två timmars arbete presenterade de fyra designgrupperna vad de hade åstadkommit inför resten av klassen, med stöd av oss om så behövdes. Lerfigurerna dokumenterades genom fotografi medan teckningarna fraktades hem för fortsatt tolkning vid ritbordet.

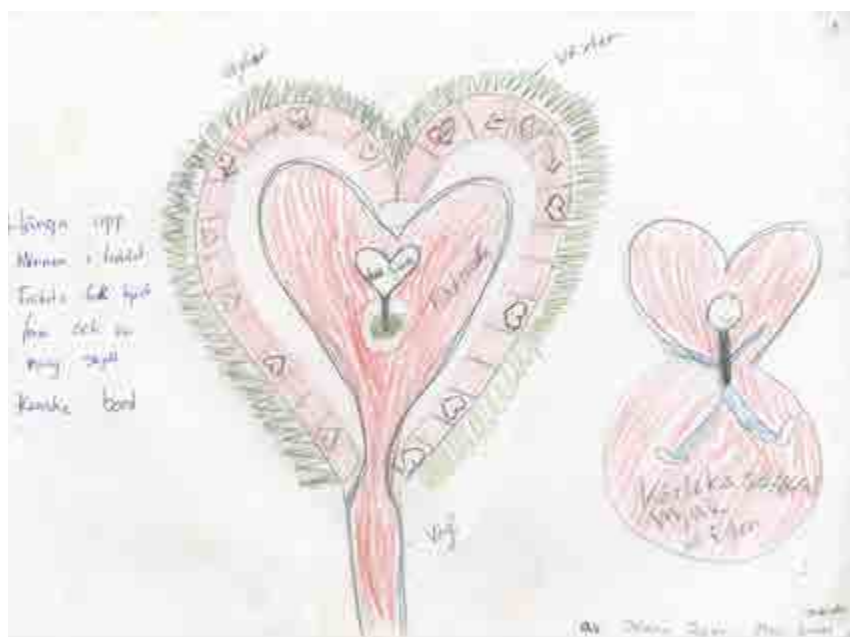
Årskurs 6 och 9: Platsen idag

Det framkom av workshops med årskurs 6 och 9 att det finns ett stort fotbollsintresse på skolan, bland både killar och tjejer. Den stora konstgräsplanen – ”stora konst” – är mycket populär. Den används även som plats för idrottslektioner utomhus under sommarhalvåret. Årskurs 6 lyfte främst idrottsaktiviteter som de ägnar sig åt på området såsom fotboll, längdhopp eller att jogga i Vrinneviskogen. Årskurs 9 lyfte också dessa typer av aktiviteter, men betonade även att de brukar ”chilla” – umgås med sina kompisar – runt fotbollsplanen. De berättade även att gångvägarna som leder till området, speciellt gångvägen norrifrån, är mörk och känns otrygg på kvällen. Eleverna besöker ofta Mirum galleria på fritiden. Många av eleverna i de två klasserna bor nära området.

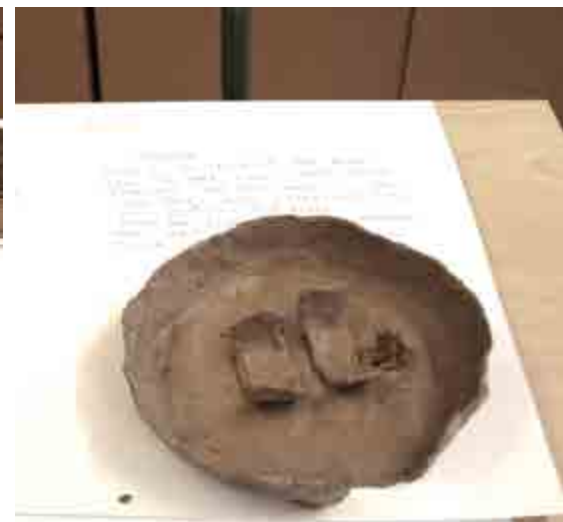
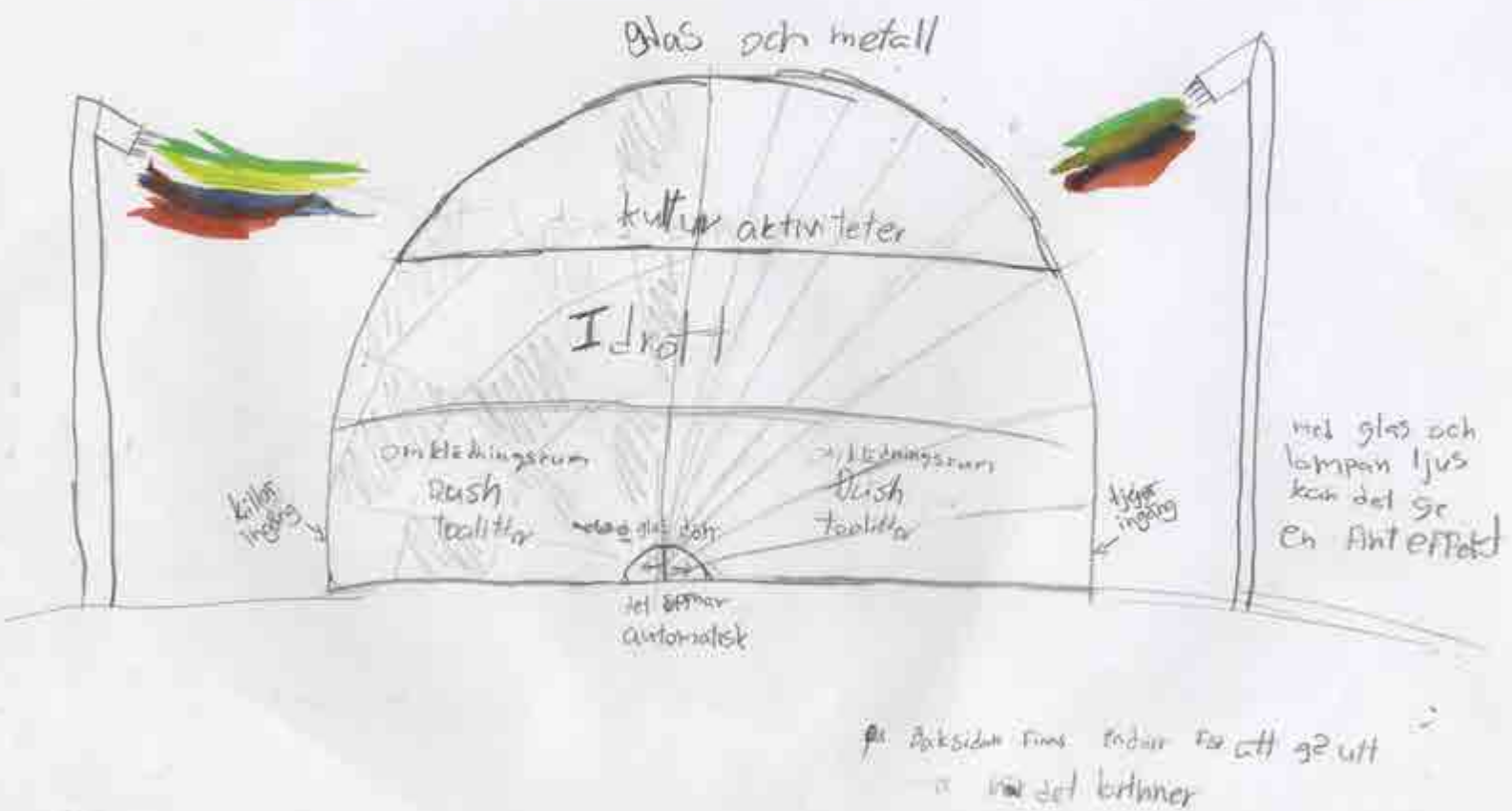
Årskurs 6 och 9: Drömmar

Barnens idéer för aktivitetsområdets framtid presenteras med fotografier från workshoparna.

Årskurs 6:

Årskurs 9:

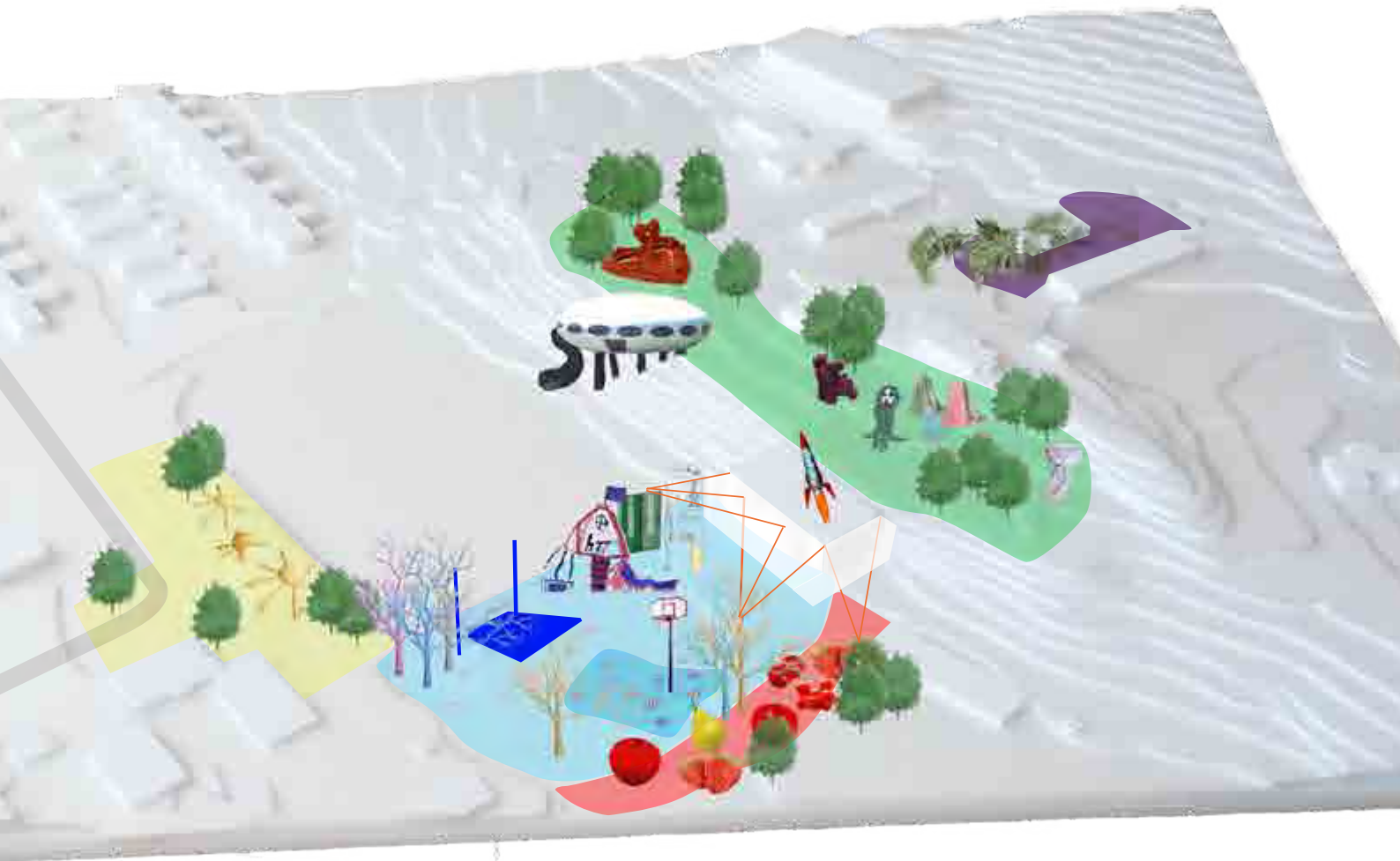

Katja och Sofias metamorfos

Ett tjugotal teckningar, som utgjorde de idéer som väckte vår fantasi i högst grad, nålades upp på väggarna runt om i ateljén. Idéerna studerades var och en för sig och översattes till former och aktiviteter som skissades ned på en plankarta i A1-format över det framtida aktivitetsområdet. Vi arbetade med en teckning var, en i taget. När person 1. hade utarbetat en idé kunde person 2. ta vid och vidareutveckla idén. Det var dock angeläget att person 1. fick möjlighet att i lugn och ro tänka klart och innan person 2. bröt in med sina åsikter. Det huvudsakliga skälet till denna arbetsmetod var att frigöra individens fantasi och associationsbanor och inte bryta den kedjan alltför tidigt, utan att precis som barnen låta fantasin vandra utan att bli avbruten av verklighetens krav. Processen tilläts utöver denna riktlinje vara fri.

Barnens idéer översattes bokstavligt eller abstraherades till nya funktioner. Idéer och tankar från barnen kunde även överlagras med andra. Under arbetet gjordes ingen skillnad på utomhus och inomhus, funktioner och former placerades även innanför husets fasad. Utifrån barnens idéer undersöks även hur det går att bryta den stora konstgräsplanens auktoritet, utan att göra ingrepp i den sammanhängande ytan.

SKISSEN: Söderportselevens drömområde

Många av elevernas idéer var tydliga och uttrycksfulla vilket föranledde att de bevarades i sin ursprungliga form på plankartan där idéerna överlagrades. Några av de enklare teckningarna fick dock vår fantasi att flöda som mest då estetiken inte blev styrande och nya former kunde skapas. Nedan beskrivs resultatet av skissprocessen där området namngivits och delats in i delar med olika teman:

Skulpturparken – för att skapa ett flöde mellan skogen och läktaren får en skulpturpark ta plats mellan idrottshallen och Vrinnevi gårdar. Bland träden finns plattor och skärmar där eleverna kan ställa ut och visa upp vad de arbetat med i skolan, eller på fritiden i IUG-husets lokaler. Här finns det även utrymme för de skulpturala element och möbler som eleverna skapade under workshop-tillfällena. Figurerna "gudarna" gestaltade av en elev i årskurs 3 tar sig uttryck som belysningsselement. Här finns även möbelen "hjärtat" designad av en gruppen möbeldesigners i sexan. Möbelen är utformad för att sitta och prata med kompisarna. I mitten av hjärtat

finns ett träd där man kan hänga upp meddelanden till någon man tycker om. Här finns även den överdimensionerade lekskulpturen "björnen" från samma klass. Från skulpturparken sticker plattan "UFO-plattformen" ut i slänten, plattan blir en förlängning av parken och en behaglig plats med god utsikt över fotbollsplanen och dess omgivningar. Här finns sittplatser, grillar och lekredskap. Plattformens form inspirerades av en elev i årskurs 3 som illustrerat en klätterställning som ett UFO.

Leken – Mellan det nya IUG-huset och Söderportens skola skapas en välfylld aktivitetsyta. På aktivitetsytan blandas kultur, sport, klättertorn och hängytor. Här finns en scen, högtalare och dansmattor. Brokiga klätterställningar i containermaterial möter en basketplan täckt med studs mattor utifrån en idé av gruppen landskapsarkitekter i årskurs 9. Konstgjorda träd i starka färger blandas med den befintliga grönskan och en stjärnhimmel av belysning leds via vajrar högt över platsen. Markmaterialet inuti huset letar sig ut på entréplatsen utanför och den

transparenta glasfasaden tycks osynlig. Innanför entrén till IUG-huset finns sittplatser, bland annat ”snäckan” utformad av gruppen möbeldesigners i årskurs nio. Det är en monokrom möbel med ett välvt tak som man kan krypa in i. Inuti snäckan finns ett mjukt golv av kuddar och lampor i den monokroma färgsättningen som möbelen är i. Kryphål skapas genom Gunnebostängslet in till den stora konstgräsplanen.

Hungergången – Med inspiration från en elev i årskurs 3 utformas hungergången. Idén var att eleverna ska kunna ta en sidoväg från gymnastiksalen tillbaka till skolan och kunna plocka med sig frukt och bär om de är hungriga efter idrotten. Här finns alltid tillgängligt mellanmål, färdigt att plocka. Den lilla lunden av fruktträd och bärbuskar blir också en lugnare plats i direkt anslutning till den intensiva aktivitetsytan.

Farstun – Entrén till området från öst, en samlingsplats och ett väntrum för besökare som ska in på området. Karakteristiska lek- och sittmöbler och trädplanteringar blir viktiga inslag som annars hålls sparsmakad, som lugnet före stormen. Möblerna inspireras av elevernas skapelser.

The Wild – Vrinneviskogens otuktade vegetation letar det sig ner i området kring gårdarna i form av en överdimensionerad växt i snidat trä som omfamnar huset mitt emot motionscentralen. Här bildas ett semi-vilt naturrum där skolbarn kan samlas och lära sig om växt- och djurliv. Från den vilda växten kan barnen, om de trycker örat riktigt hårt mot grenkragarna höra ljud från vilda djur. Det blir en plats för barn från hela Norrköping att besöka under skoldagen eller på fritiden.

Utsikten – Från skidbackens topp har besökaren fin utsikt över hela Hageby. Här direktöversätts en idé från gruppen möbeldesigners i årskurs 9 som skapade en cirkulär plats i vit sten för lugn och stillhet. Inuti cirkeln står två divaner i en stark neon-orangefärg och det spelas lugn musik. Platsen blir ett landmärke kvällstid då den lysas upp och kan betraktas från håll.

SÖDERPORTSELEVENS AKT

Barnen och ungdomarna kom under Söderportselevens workshop att bli våra samarbetspartners i fantasi. När de skapade med lera och målarfärg berättade de fritt om sina idéer och vi kunde därefter i samtal med barnen spinna vidare på deras tankar, för att de sedan på nytt kunde ta vid och fortsätta utveckla idén till något alltmer spännande.

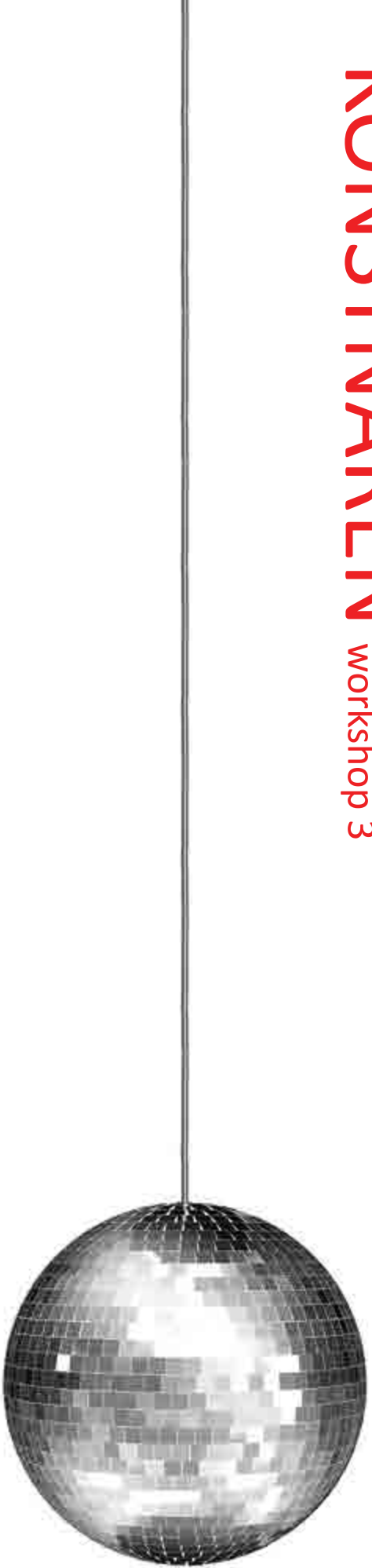
Den delen av processen då elevernas idéer tolkades samman till en helhet upplevde vi som ett prestigelöst arbetssätt, som kändes både befriande och annorlunda. Att skissa utifrån barnens teckningar främjade vår kreativitet och självkritiken var mer frånvarande än någonsin. Arbetssättet att person 1. väntade in person 2. innan hon hade tillåtelse att bryta in med sina tankar krävde visserligen tålamod och respekt av varandra, men det präglades också av lekfullhet. Vår metod byggde på övertygelsen att barnens tankar endast skulle komma till sin rätt i vår skiss om vi också tolkade dem på ett lekfullt sätt. För att inte förkasta barnens idéer i ett alltför tidigt skede ansträngde vi oss aktivt för att ta inspiration från samtliga teckningar som vi valt ut att arbeta vidare med. Vissa svårigheter uppstod då vi föll in i vanemönster att tänka alltför funktionellt. Det naivistiska formspråket fränkopplat från exakt skalenheter och funktion fick bli ledande och på så vis blev skissen en spännande lek med estetik och smak. Genom att översätta barnens verk till form och funktion i plan-form fick vi en chans att studera vad vi upplevde som skevt och banalt ur en landskapsarkitekts perspektiv. Processen öppnade även upp ögonen för nya platser inom området som vi tidigare inte sett som fullgoda aktivitetsytor. Då målsättningen var att alla utvalda teckningarna skulle testas inom området, användes även oväntade ytor för att inrymma alla idéer. Vi lärde oss på så sätt att känna området på nytt!

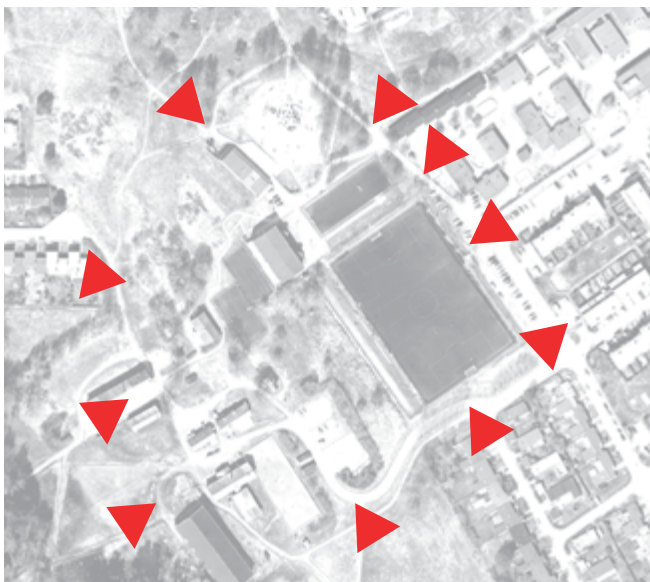
Kontakten med elever och lärare på Söderportens skola bidrog med värdefull kunskap inför resterande workshops och gestaltungsarbete. Något som vi kände var speciellt viktigt att veta inför den slutgiltiga gestaltningen fick vi reda på under en kafferast i lärarrummet mellan två site-workshopsomgångar. Det handlade om systemet för hur och när de yngre respektive äldre eleverna fick vistas utanför skolgården på konstgräsplanerna under rasterna. Mellanstadie- och högstadieeleverna fick t.ex. vistas på den stora planen medan lågstadieeleverna var hänvisade till den lilla planen. Att platsen där den lilla konstgräsplanen ligger idag ska kunna fungera som en plats för de yngre eleverna på rasterna liksom det faktum att den stora konstgräsplanen var populär och att eleverna vi träffade ville behålla den intakt, var kunskap som kändes helt ovärderlig för oss för att undvika att skapa ett gestaltungsförslag som ogillas av platsens största brukargrupp.

Något som blev tydligt under våra möten med eleverna var att majoriteten av barnen inte visste vad en landskapsarkitekt var. Det var därför roligt att introducera detta ”nya” yrke, för att sedan erbjuda eleverna möjligheten att prova på yrkesrollen. Detta ledde dock till att det vi valde att berätta om landskapsarkitektur blev den informationen barnen hade att förhålla sig till, vilket oundvikligen styrde deras process och idéer. Efter mötet med barnen reflekterade vi kring målet att skapa en jämlik och jämställd plats och att det är svårt att ”se” alla elever under den här typen av korta delaktighetsprocesser. Det är svårt att uppfatta mönster angående t.ex. vad barn och ungdomar med olika intressen efterfrågar, eller vad tjejer och killar i den aktuella gruppen önskar av platsen. Ett sätt att ta reda på mer om sociala gruppers enskilda behov hade varit att skapa mindre grupper med t.ex. tjejer eller killar och träffat dem kontinuerligt under en längre tid. En förutsättning för att en god delaktighetsprocess där så många röster som möjligt får göra sig hörda anser vi är just tid. Tid som är svår att finna inom ramarna för ett examensarbete.

KONSTNÄREN

workshop 3

UNDERSÖKNINGSOMRÅDE

Aktivitetscentrumets entrézon. Entrézonen mellan Söderportens skola och den befintliga idrottssalen djupstuderas.

ROLLEN UNDERSÖKER

Konstnärliga aspekter är ständigt närvarande inom landskapsarkitekturen och kan betraktas som ett nödvändigt fält inom professionen, då detta perspektiv bidrar med både samhällskritiska, undersökande och innovativa värden. Med examensarbetets målsättning att bryta vanemönster för att nå fram till nya lösningar och uttryckssätt, tror vi att ett konstnärligt förhållningssätt kan bli ett värdefullt verktyg i arbetsprocessen.

I det konstnärliga undersökandet tillåts känslan av platsen att stå i fokus, snarare än dess funktion. I rollen som Konstnären får vi även friheten att relatera till en annan tidsrymd än den som landskapsarkitekten vanligtvis förhåller sig till i sitt arbete, där hållbara miljöer som dynamiskt kan växa fram över tid ofta är målet. Som Konstnären får vi istället möjlighet att arbeta med koncentrerade korta skeenden. I jämförelse med svenska landskapsarkitekter, tenderar konstnärer att i större utsträckning arbeta med konceptuella och temporära verk. Konstnären får uppdraget att undersöka hur

temporära installationer kan bidra med inspiration och kunskap till hur aktivitetscentrumets entréer kan utformas.

Entréerna till aktivitetscentrumet kan anses vara viktiga platser då målet med gestaltungsförslaget är att skapa ett väldefinierat område där många olika sociala grupper känner sig välkomna. Idag är entréerna överlag anonyma platser som omgärdar den rektangulära konstgräsplanen. Med temporära installationer undersöks hur entrézonerna kan utformas med tydliga estetiska uttryck för att balansera den idag så dominanta fotbollsplanen. Förhoppningen är att skapa ett aktivitetscentrum med en mer mångfacetterad karaktär än i dagsläget.

Konstnärens workshop har även för avsikt att undersöka hur våra personliga smakideal påverkar vårt arkitektoniska arbete. Förhoppningen är att skapa vidare förståelse för hur vi vanemässigt exkluderar och inkluderar sociala grupper i designprocessen och därmed riskerar att bidra till vidmakthållandet av en normativ smak. På detta sätt får konstnärsrollen den dubbla uppgiften att både bidra med estetiska uttryck i utformningen av Hagebys nya aktivitetscentrum och samtidigt med ett kritiskt öga granska gestaltungsprocessen.

Scenografi av Karin Lind i föreställningen Flygräddare på Unga Klara i Stockholm, 2013.
Fotograf: Sara P Borgström

PROCESSEN: Intervju och modellarbete

Karin Lind

Konstnärer arbetar liksom landskapsarkitekter ofta med offentliga miljöer. För att få vägledning i processen med att tänka bortom funktion och arbeta mer temporärt kontaktade vi konstnären Karin Lind som har skapat många offentliga verk och utsmyckningar. Lind arbetar i gränslandet mellan flera konstnärliga professioner. Hon är skulptör i botten, men har länge arbetat parallellt som scenograf för såväl teater-, dans- och operauppsättningar.

Lind har länge varit intresserad av det sociala rummet och hon arbetar ofta i sociala projekt där hon har kontakt med människor över en längre tid. Hon arbetar även med installationer, visuell bildkonst och driver tillsammans med Simon Häggblom (landskapsarkitekt och bildkonstnär) det gemensamma konstprojektet SIMKA. I detta samarbete kombinerar de sina kunskaper från scenografin, bildkonsten och landskapsarkitekturen för att undersöka och skapa platser och rum för mänsklig interaktion (SIMKAS hemsida, 2013).

Karin Lind. Fotograf: Misha Pedan.

Vi träffas i Linds hem i Gamla Stan i Stockholm för ett samtal kring hennes konst, den svenska landskapsarkitekturen och platsspecifik design. Samtalet berör hennes konstnärliga skapandeprocess och hur den skiljer sig från landskapsarkitektens gestaltungsprocess. Mötet blir vägledande inför Konstnärens workshop. Nedanstående intervju är ett sammandrag från det inspelade samtalet.

Samtalet inleds med en introduktion av examensarbetet. Under tio minuter berättar vi om projektets målsättning och arbetsprocess och först när vi lyckats förmedla en helhetsbild av projektet är det vi som börjar ställa frågorna. När vi inledningsvis ber henne att berätta om vilka konstnärliga fält hon har arbetat med under sitt yrkesverksamma liv kommer hon snabbt in på det som verkar ligga henne närmst om hjärtat:

Karin: Det sociala rummet intresserar mig väldigt mycket. Vem som är mottagaren är ju jätteviktigt för såväl ett offentligt verk som i teatern. Det går inte bara att göra ett rum. Det handlar ju också om vem som ska ta emot rummet i den konstnärliga gestaltningen.

Sofia: Tänker du mycket på detta under själva skapandeprocessen?

Karin: Ja det gör jag och det har jag nog alltid gjort i min konst. Det spelar nog ingen roll om det är i utställningsform, skulptur, visuellt, ett offentligt verk eller om det är ett mer socialt relaterat projekt som rör sig över längre tid. Det handlar om situation, plats och förutsättningar i det konstnärliga hela tiden. Att sedan verkligen få gestalta det jag vill och komma underfund med projektet är ju naturligtvis också en jätteviktig del.

Sofia: Du har arbetat en hel del i tvärsektionen mellan landskapsarkitektur och konst, kan du berätta lite om det?

Karin: Ja, det vävs ofta ihop. När du har ett offentligt jobb så kommer ofta landskapet in, för det kan ju vara en plats utomhus där det inte finns någonting eller så kanske det är ett väldigt stort område. Då kan vi naturligtvis ta ett grepp över hela platsen samt planteringar och buskar osv. På det sättet arbetar vi med landskapet också, jag vill gärna involvera det. Det är intressant att kunna involvera det skulpturala i landskapet så att det verkligen blir en del av det; ett platsspecifikt verk och inte bara ett objekt som man ställer dit, det är jag ointresserad av.

Sofia: Hur förhåller du dig till de olika delarna i ditt arbete: bildkonsten, scenografin och landskapsarkitekturen. Är allting konst?

Karin: Allting är konst, absolut. Men det är också de glasögonen som jag har på mig hela tiden, den ingångspunkten jag har i allt jag gör: att det verkligen är

“Jag tycker att den är ganska rädd och försiktig. Jag skulle tycka att det vore jättekul om man kunde göra landskapsarkitektur som var mer... kanske tillfällig.”

konst och att jag ska gestalta. Om vi tar scenografin som exempel så kan man säga att jag en konstnärlig scenograf. Jag tycker att det är otroligt viktigt att ”workshopa” och ta reda på hur den sociala strukturen ser ut. Att utveckla mina egna metoder, nycklar och verktyg för att kunna förstå de här strukturerna - som ni också pratar om i ert examensarbete. Ni vill gå in där, hitta de olika sociala lagren och förändra det sociala rummet. Men för att få alla olika grupper att kunna mötas innebär det att ni först måste utreda vilka grupperna är och hur de kan mötas. Och på det sättet jobbar jag med konst också, men jag använder mig av en konstnärlig metod.

Katja: Ser din arbetsprocess annorlunda ut beroende på vilket konstnärligt område du arbetar med för stunden?

Karin: Egentligen skiljer de sig inte så mycket åt. För varje plats jag arbetar med bygger jag en modell på allting, på rummet. Om jag t.ex. är på en konsthall så bygger jag en modell av konsthallen för att förstå hur jag ska förhålla mig till rummet och hitta bra möten. Naturligtvis så har jag ju även en konstnärlig idé om vad jag vill visa just i den konsthallen. Modellbyggandet kan man säga är en av mina metoder. Det är ett sätt att förstå rummet och rumsligheten, att göra en analys av platsen och rummet utomhus eller var jag än befinner mig: hur går strukturerna i dem? Vilka rör sig här? Hur ser det ut? Genom modellbyggandet kommer jag underfund med nya saker som jag sedan kan formulera i en konstnärlig gestaltning. För det är självklart att det alltid ska vara en konstnärlig gestaltning i slutet, för jag är ju konstnär. Annars kan man gå till en landskapsarkitekt eller en arkitekt eller någon annan. Jag leker alltid med platserna som jag jobbar med, men egentligen arbetar jag med samma metoder på alla platser. Det man kan säga om att skapa en scenografi är ju att man har en text att förhålla sig till också. Den

Scenografi av Karin Lind i föreställningen Fading på Göteborgsoperan, 2007.
Fotograf: Mats Bäcker

texten innehåller ju ofta beskrivningar, men dem stryker jag direkt. Istället bildar mig min egen uppfattning om vad pjäsen handlar om. Efter det går jag in och jobbar med det fysiska rummet som pjäsen ska sättas upp i, om det är litet eller stort osv.

Sofia: Intressant att få en inblick i din skapande process. Nu, från det ena till det andra, så är vi intresserade av hur du ser på landskapsarkitekturen i Sverige idag, utifrån ditt perspektiv som konstnär?

Karin: Jag tycker att den är ganska rädd och försiktig. Jag skulle tycka att det vore jättekul om man kunde göra landskapsarkitektur som var mer... kanske tillfällig. Att man vågar göra mer tillfälliga verk för att våga bryta de vanliga strukturerna. Det blir ofta väldigt snyggt, väldigt stiligt och estetiskt fint, men det finns liksom inga kryphål, inga "glapp" på platser. Det känns som att man får inte riktigt får plats som människa i dom.

Sofia: Ja, de offentliga rummen kan ju ofta kännas ganska "färdiga".

Karin: Precis: jag kan inte lägga till någonting i dom och det är tråkigt. Hur jag skulle kunna lägga till någonting vet jag inte. Det kanske bara handlar om att få vistas i och vara i dom på ett annat sätt. Kanske det skulle hjälpa att försöka hitta leken i en plats och ta in andra fragment som man skulle kunna plocka upp och experimentera med. Även att få in andra dimensioner, såsom ljud och musik, är något som kan vävas in i offentliga rum i staden.

Katja: Hur kan man arbeta med olika tempus i det offentliga rummet?

Karin: Med olika rytmer och material. Rörelse är ju rytm, hur man lägger rörelsen i ett rum blir på så vis ett sätt att arbeta med tid. När man gör en scenografi så är det rörelsen man lägger i texten: hur skådespelarna kommer in i ett rum och rör sig runt på scenen. Scenografen lägger det koreografiska rörelsemönstret i en pjäs. Detta gör du i ett landskap också: bestämmer hur du rör dig genom landskapet, hur du går in och ut ur det, om du kan gömma dig i det eller helt enkelt bara få vara i det... Allt detta handlar ju om rytmen på en plats, om man rör sig snabbt eller inte t.ex.... Angående material kan man ju arbeta med fler material som man tillfälligt lägger in på en plats.

Katja: Jag kan hålla med om det du sa tidigare: att den svenska landskapsarkitekturen är försiktig och att det ofta fattas föränderlighet och spänning. Vad tror du att svensk landskapsarkitektur i allmänhet skulle kunna lära sig från t.ex. scenografi och ett mer konstnärligt arbetssätt?

Karin: Rörelse, material och att våga göra mer tillfälliga val. Att hitta andra metoder att jobba med, att våga gå in i platser och undersöka dem på ett annat sätt. Det tror jag är saker som landskapsarkitekturen skulle kunna lära sig av teatern faktiskt. En annan sak är att göra en djupdykning i något ämne, vilket man gör inom teatern i de projekt där man har mera tid. Det kan handla om att göra intervjuer, workshopar, ha referensgrupper eller åka till ett visst land för att komma åt vissa saker. På det sättet växer ju frågeställningarna. Man kanske hade en frågeställning när man började, men en annan när man slutar. Teatern – som arbetar med byggen som ska byggas för att sedan rivas eller flygas över hela världen – kan även inspirera till det tillfälliga valet av material i en park; att våga sätta in det. Det finns ju vissa material som blir väldigt moderna att använda i offentliga miljöer. Nu har det ju t.ex. varit mycket gummi i lekparkerna de senaste åren, vilket även blir ganska fult och efter ett tag. Det finns ju så många material att välja mellan när man skapar en park, ett landskap eller ett stadsrum. Kanske kan teatern inspirera till detta.

Scenografi av Karin Lind i föreställningen Lammungarnas fest på Unga Klara i Stockholm, 2013.
Fotograf: Sara P Borgström

Sofia: Och tvärt om då: hur tror du att scenografin kan inspireras av landskapsarkitekturen?

Karin: Jag vet inte. Det borde väl finnas saker, men jag har inte tänkt på det på det sättet riktigt. När jag hade hand om scenografiutbildningen, och undervisade på Stockholms dramatiska högskola under tio års tid, utbildade jag fem kullar och då var vi och tittade på mycket arkitektur, landskap och konst för det kan ge en större förståelse av ett socialt rum. Plus att man kan upptäcka att ”wow” det där var en häftig färgsättning eller intressant på något annat sätt. Dessa upplevelser kan man ju plocka in i scenografin. Vi reste mycket för att titta på teater och då såg jag alltid till att vi tittade på arkitektur eller om det fanns några intressanta parker, stadsrum eller offentliga verk. För om man inte tycker om det man ser så måste man kunna förstå varför man inte gör det och kunna prata om det! Man måste som student kunna förklara sig och veta varför man inte tycker om något; vad det är som stoppar min tankegång? Vad det är som gör att jag inte blir inspirerad av det jag ser? Att förstå sin smak blir ju en beröringspunkt där kan man plocka fritt mellan olika fält. Det finns absolut beröringspunkter och mycket att plocka

från dessa, det är jag övertygad om. Och jag tycker att det är viktigt. Det är nog inte så många som gör det däremot... Men ni verkar ju göra det.

Katja: Ja vi vill ju gärna det och du knuffar oss i rätt riktning inför workshopen Konstnären. Vi tar ju en ansats att bryta oss loss från vår traditionella roll, men när vi försöker analysera vår egen process, så är det ändå skrämmande lätt att falla tillbaka i sitt vanemässiga tankemönster. Det är ju det vi känner till. Nu vill vi ju gärna titta på platsens entréer med en mer konstnärlig ingång och samtidigt undersöka vilka vi inkluderar och exkluderar genom vår design. Vi vill undersöka de här platserna genom att ge förslag till temporära installationer, gå ifrån funktion och gå mer på smak och känsla. Hur tycker du att vi ska attackera den här uppgiften så att vår undersökning blir så givande, frigörande och kompromisslös som möjligt?

Karin: Jag tror framför allt att ni måste ställa er frågor, som gör att ni tittar på andra saker, att ni sätter på er andra glasögon.

Katja: Har du något exempel på en fråga som du brukar ställa dig om du jobbar med ett offentligt rum?

Karin: Ja, om jag jobbar på en förskola t.ex. och ska göra en gestaltning där så måste jag ta reda på både vad de vuxna och barnen tycker. Vad tycker de vuxna, vad tycker barnen, vad tycker en rörelseförhindrad och vad tycker en queerperson? Alla grupper är viktiga. Jag ska på ett nytt sådant uppdrag imorgon då jag ska träffa en förskola och bara sitta och prata helt fritt med dom, innan jag börjar skissa. Så att jag inte kommer och lägger ner ett på objekt på platsen "PANG", utan att försöka förstå platsens sociala sammanhang först: vilka människor vistas där? Vilken klass tillhör de? Vilket socialt nätverk finns på platsen idag?

Sofia: Men detta uppdrag ska bli i ett permanent inslag i miljön eller hur?

Karin: Ja precis.

Sofia: Vi är ju dock inne på spåret att skapa någonting temporärt i vår workshop som konstnärer och försöka frångå det permanenta...

Karin: Men jag tror att ni ska ställa er samma frågor ändå, även om det då istället handlar om vad det temporära som skulle bli intressant i det just det sociala rummet skulle kunna vara.

Katja: Det är ett bra råd. Samtidigt så upplever jag att man ofta har den ingången som landskapsarkitekt också. Men var är punkten där det skiljer sig åt? För ditt mål är att nå fram till en konstnärlig gestaltning, det är därför du får ett uppdrag. Finns det någon brytpunkt där tror du?

Karin: Ja det finns nog en brytpunkt. Min process är ju en slags underökning där jag skissar, ritar och kommer underfund med saker. Ibland gör man story-boards, fotar osv. Men sen börjar man ju bygga modellen och då blir det ju någonting annat. Plötsligt blir det något fysiskt. Och den där fysiska delen är otroligt viktig att komma underfund med vad den är! Också så kanske det är för er också, det kan jag inte säga men... Då börjar jag ju iallafall att skissa i modellen på olika sätt och ställa mig frågorna: vad kan vara intressant för den här sociala gruppen och

“Så att jag inte kommer och lägger ner ett på objekt på platsen ”PANG”, utan att försöka förstå platsens sociala sammanhang först: vilka människor vistas där? Vilken klass tillhör de? Vilket socialt nätverk finns på platsen idag?”

den sociala situationen som jag jobbar med? Vad är det för någonting: en bänk som går runt hela området? Eller är det något väldigt flexibelt som jag vill åt? Och så måste jag börja gestalta det på något sätt.

Sofia: Det är intressant att höra dig prata om din konstnärliga process, för den liknar på väldigt många vis analys-skedet i landskapsarkitekts gestaltungsprocess. Men sedan börjar du med modellen och då händer det saker... Det är nog just det som jag tror att Katja fiskade efter i sin fråga: när blir ditt arbete annorlunda än landskapsarkitektens? För även om vi har ett koncept så måste vi ju alltid förhålla oss till funktion...

Karin: Då slutar jag kompromissa! Då tänker jag: vad kan vara härligt och intressant för den här platsen? Och så börjar jag skissa på olika sätt som jag skulle kunna formge detta på.

Det förvånade oss något att Karin Lind konsekvent var så uttalat platsspecifik i sitt arbete, att hon i hög grad arbetar med landskapsarkitektens arbetsmetoder när hon analyserar platser inför nya projekt. Men som Lind betonar i slutet av intervjun finns det en brytpunkt då hon slutar samla tankar och information om den fysiska platsen och dess sociala sammanhang. I det här läget får idéerna och kreativiteten ta över processen och helt fritt forma projektets utgång.

I Konstnärens workshop vill vi med en konstnärlig ingång arbeta platsspecifikt och föreslå temporära installationer vid områdets entréer. Samspelet mellan att vara platsspecifik och låta kreativiteten flöda fritt kände vi efter intervjun skulle bli utmaning för oss då våra individuella processer normalt ser något annorlunda ut. Det konstnärliga undersökandet inleddes med modellbygge.

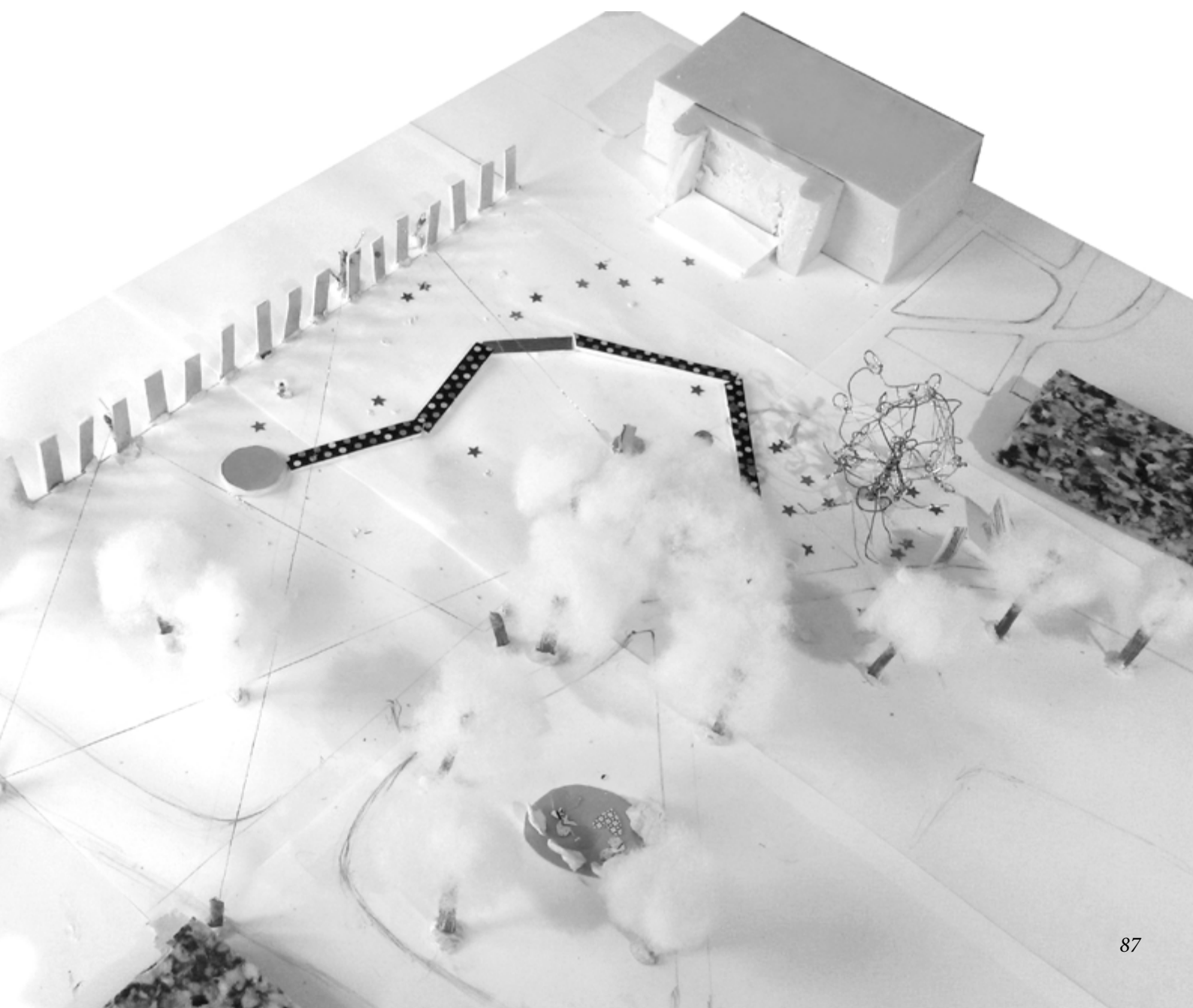
Sökandet efter sociala rum

För att definiera de olika entrérummen tog vi inledningsvis hjälp av modellen i skala 1:1000 som vi tillverkat under Landskapsarkitektens workshop. För att komma vidare i gestaltningen av hur temporära installationer rent fysiskt skulle kunna ta form på entréplatserna ställde vi oss frågan Karin Lind lotsat oss in på: "Vilket estetiskt uttryck kan bli intressant i just det här sociala rummet?" Det aktuella sociala rummet tolkades som platsen runt Söderportens skola och miljön kring Vrinnevi gårdar, men även som stadsdelen Hageby.

Insikten slog oss att vi redan hade mycket kunskap om platsens sociala status efter workshops och samtal med elever och lärare på Söderportens skola, samt inläsning av den omfattande delaktighetsprocessen utförd av Norrköpings kommun. Vi bar även med oss kunskap från landskapsarkitektens analyser där vi studerat rörelseflöden och fysiska strukturer på området. Dessa erfarenheter verkade inspirerande till de olika teman som utarbetades för var och en av entrézonerna.

Tre av områdets entréer som leder in till samma plats (ytan mellan Söderportens skola och idrottssalen, markerade som svarta trianglar på föregående sida) djupstuderades genom modellarbete i skala 1:200. Förslaget till den temporära installationen växte fram genom fysiskt gestaltande i modellen.

SKISSEN: Konstnärens temporära installationer

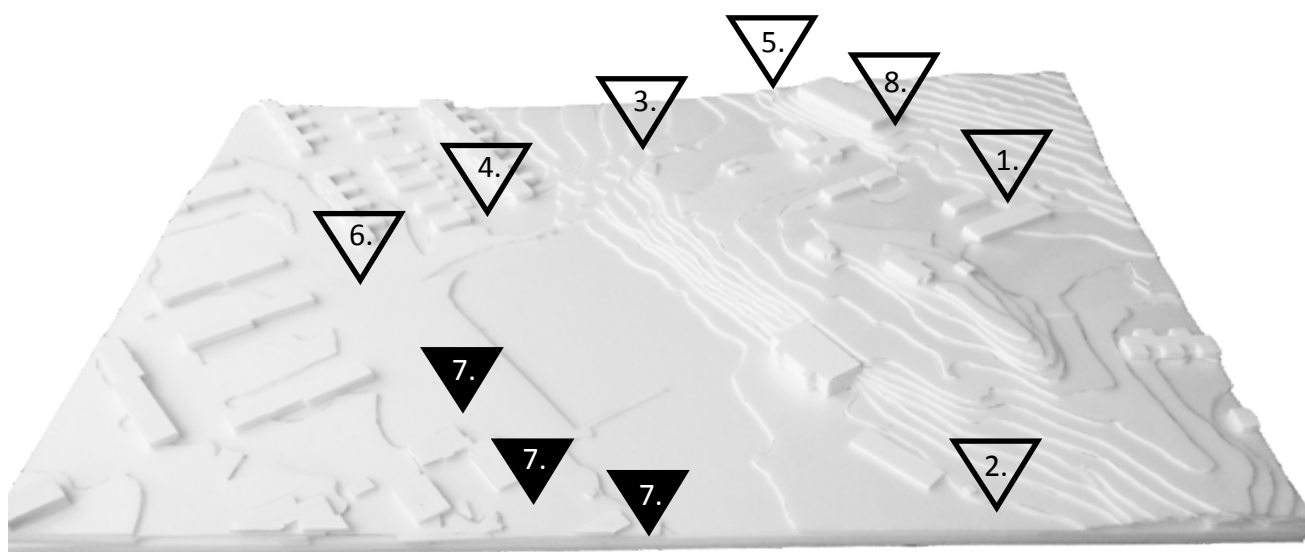
Entrén som valdes ut för djupare studier blev med sin placering relevant som undersökningsobjekt med målsättningen att försöka bryta dominansen av den stora konstgräsplanen på platsen. Idén till den djupstuderade installationen presenteras med konceptuella perspektivbilder för att skildra känslöstämningen som den temporära platsen har för avsikt att förmedla. Övriga entréers utformning beskrivs övergripande i textform. Detta material utgör tillsammans Konstnärens skiss.

De olika entréerna tilldelades unika teman som skilde sig åt i estetiskt uttryck. Dessa stilgrepp skapades utifrån entréplatsens befintliga fysiska karaktär, rytm och användning idag. Vi tog även in Hagebybornas drömmar om stadsdelens framtid. Idéerna om entréernas design belyser olika identiteter och roller, grupper och intressen, smak och ideal. De temporära installationerna ska bjuda på olika typer av utsmyckning och aktivitet. Vi ville även i vår roll

som Konstnären skapa en dialog på platsen med människorna som brukar vistas där, rörande vad de tycker är en underhållande aktivitet eller vad som är snygg eller ful design.

Teman för entrézoner

I detta stycke beskrivs de övergripande idéerna för entréerna, vilka kom ur en kreativ process av snabbt och fritt associerande. Momentet utfördes som en tidskiss och ämnade snabbt sätta igång idéprocessen för hur områdets entrézoner skulle kunna gestaltas med ett platsspecifikt fokus. I skissandet sökte vi efter den mest intressanta entrén att arbeta vidare med i förhållande till den stora konstgräsplanen. Vi funderade också på vilken typ av temporär installation som kändes mest relevant att vidareutveckla på området.

1. Den svenska drömmen-entrén.

Den pittoreska miljön med stallar och faluröda hus kring Vrinnevigårdar förstärks och skapar en lantlig idyll. En lek med det stereotyp svenska landskapet med höbalar, äppelmos, torkad lavendel och kattungar. På gårdsplanen finns utrymme för julmarknad och loppis.

2. Odla staden-entrén.

Baserat på önskemål från kommunens delaktighetsprocess terrasseras slänten och blir till temporära odlingslotter för Hagebys invånare. Idén kan även spridas ut i resten av området där tomma gröningar som inte används omvandlas till permanenta småskaliga odlingslandskap. Den terrasserade slänten påminner om risterrasser eller vinodlingar.

3. Kärleks-entrén

baseras på en idé från eleverna på Söderportens skola som designade en stor utemöbel i formen av ett hjärta. En hängplats med mjuka stolar och soffor, en fritidsgård utomhus för Norrköpings unga. Här går det att lyssna på musik och ta det lugnt med nya och gamla kompisar. Mitt i hjärtats form placeras ett konstgjort träd där man kan hänga upp lappar med meddelanden till dem man tycker om.

4. Zlatan-entrén

kommer från dagens dominerande aktivitet: fotboll. Löparbanan som sträcker sig parallellt med fotbollsplanens långsida blir föremål för installationen. Stängslet öppnas upp så att man nu kan komma in i området från löparbanans södra del. På staketet som löper parallellt med springbanan hängs målningar föreställande elevernas favorit-idrottsstjärnor.

5. Akrobatik-entrén.

Gymnastik och akrobatik var aktiviteter vi såg många av de yngre barnen ägna sig åt på rasterna. Pulkabacken, som ligger vid en av entréerna till området, transformeras till ett böljande leklandskap i mjuka mattor och färgglatt material som inbjuder till nya rörelseupplevelser och uppmuntrar till akrobatiska konster.

6. Game-entrén.

På parkeringen placeras små bord och stolar samt en kiosk. Här finns brädspele att låna och bingo står på schemat. Aktiviteten sträcker sig in på fotbollsplanen där spelplaner av olika sorter förstoras upp. Här finns även digitala spel och stora skärmar som många kan samlas kring samtidigt.

8. Stall-entrén.

Vid entréerna till området där besökaren möts av stallet, hästar och hagar förstärks karaktären med överdimensionerade hästskor som bildar portaler för besökarna. Några hästskor placeras liggande mitt på gårdsplanen och blir sittplatser.

7. Maskerad-entrén.

En plats för barn och unga att testa olika roller och undersöka sin identitet. Den aktuella entrén invid skolan, framför det nya IUG-huset är en plats där många ungdomar passerar idag. Många fotbollsintresserade spelar även fotboll på den lilla konstgräsplanen på platsen. Här blir maskraden temat, där besökaren kan testa att se sig själv i ett nytt ljus, i en ny roll eller i en ny kostym. På kvällen blir platsen ett färgsprakande diskotek med spelningar och uppträdanden. Gå upp på scenen/catwalken och visa upp dina talanger eller skapa mindre, skyddade rum med draperier.

Maskeradtemat djupstuderas

Maskeraden blev idén som attraherades oss mest efter den inledande skissen. Platsen för maskeraden upplevde vi även som den mest relevanta att gå vidare med då den har en viktig roll i mötet mellan Söderportens skola, idrottshallen och den dominanta konstgräsplanen.

Den temporära installationen bjuder på en föränderlig rumslighet. Draperier i olika material såsom sammet, plast och rep kan i skenor dras över platsen och på så vis skapas större och mindre rum om vartannat. Leken med det öppna och det stängda, att se och synas, skapar en spänning på platsen där besökaren får möjlighet att för en kväll träda in i en annan roll och testa den i hemlighet i skymundan av draperierna, eller visa upp den på något av platsens podier. Podierna sammankopplas med en lång catwalk. Dessa fungerar både som sittplatser och som miniscener för de som vill testa sitt mod innan de ger sig upp på den stora scenen.

Ett konstgjort träd konstrueras på platsen. Trädets grenar blir långa klädhängare med kostymer och attiraljer till maskeraden. Glitter, ljus och starka färger skapar starka synintryck för besökaren som anländer till platsen från norr. Kostymträdet ramas in av stora snäckor i guld. I snäckorna finns bord med speglar

och obegränsat med teatersmink. Träden som ramar in platsen i norr lindas in i tygvepor och skapar en kuliss mot den befintliga lekplatsen.

Den temporära installationens olika delar finns på platsen under ett tidsintervall av några veckor. Maskeraden äger rum under en helg, då det finns kostymer, smink och material på platsen. Under helgen arrangeras en stor fest. Det blir diskotek, uppträdanden och karneval. De rumsskapande elementen kan få finnas kvar för lek och fortsatt showande och testande under några veckor efter den stora maskeraden.

Maskeraden förändrar inte bara platsens uttryck under en tidsperiod, utan också människorna som besöker den. Platsen omvandlas under den temporära installationens existens varje gång som någon gör anspråk på ytan och iklär sig en ny roll. Temat som idé ifrågasätter hur aktivitetsytor för barn och unga kan se ut och vilka som kan vistas där. Här får nya roller chansen att se och synas och ta makten över rummet. Maskeraden ger inget direkt svar på vad entréplatsen vid skolan skulle kunna vara eller se ut om platsen skulle byggas om. Den visar snarare på en variation av möjligheter för händelser som skulle kunna äga rum där.

Skiss över den temporära installationen.

KONSTNÄRENS AKT

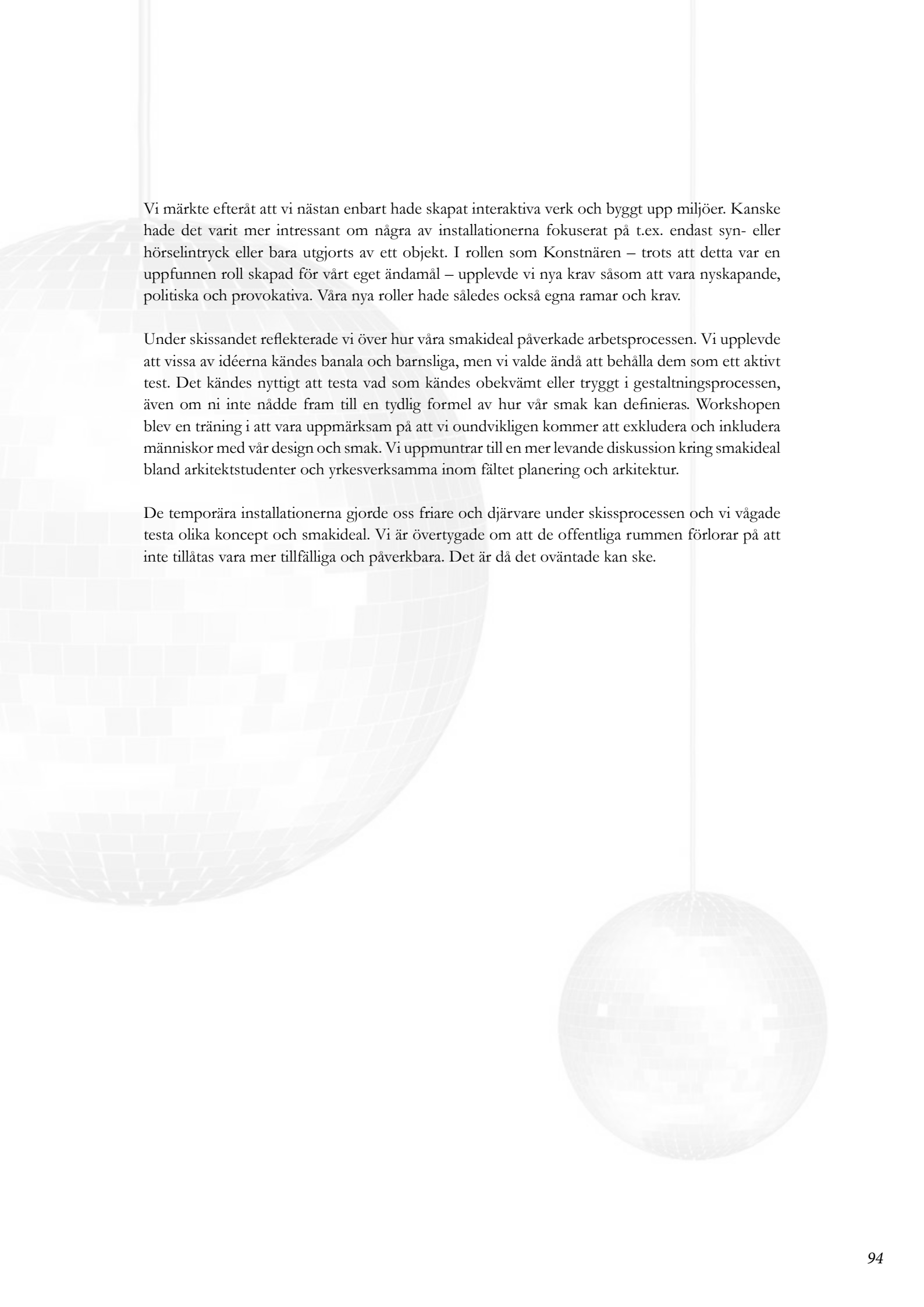
Att träda in i rollen som Konstnären blev en sökande process där vi vid flera tillfällen tvingades att stanna upp för att på nytt definiera rollen och dess uppdrag i projektet. Samtalet kring vikten av konstnärliga perspektiv inom landskapsarkitekturen och hur dessa förhåller sig till mer tekniska aspekter var givande men tidskrävande. Det tog därför relativt lång tid innan vi började arbeta med händerna. Vi var fundersamma kring hur detta förhållningssätt skulle kunna hjälpa oss som mest. Skulle skissen ta form som berättelse, en film eller en scenografi?

En idé som tidigare hade slagit rot i oss var husarkitekten Virginia Gonzalos förslag om att arbeta med ”portar” in till området, dvs. att skapa en tydlig upplevelse av att komma in på området. Vi var även intresserade av att testa olika estetiska uttryck för att synliggöra våra personliga smakideal och samtidigt fundera på hur vi kunde välkomna besökarna till området. Frågeställningen ”På vilken plats känner jag mig hemma?” kom att bli en röd tråd under processen. Med dessa målsättningar blev arbetet platsspecifikt och utgick till stor del från det material vi redan samlat in om platsen och dess invånare. Materialet bestod bland annat av kommunens sammanställda delaktighetsprocess, workshoparna med Söderportseleverna, tankar från möten med människor vi träffat på platsen och vår personliga upplevelse av Hageby. För att kombinera viljan att skapa olika estetiska koncept vid entréerna landade vi i att temporära installationer var en bra uttrycksform för ändamålet.

Samtalet med Karin Lind blev en tydlig inspirationskälla för hur vi tog oss an arbetet rent praktiskt. Linds självklara ställning till att använda den analoga modellen som verktyg för att förstå ett rum kom att bli även vår åsikt. Arbeta med modell i olika skalor blev Konstnärens arbetsmetod. Vi lät modellerna vara grova arbetsmodeller som vi snabbt kunde skissa i utan att låsa oss vid exakta lösningar. Vi använde det material vi kunde hitta hemma eller i ateljén under arbetet, vilket kunde vara snören, skumplast, isoleringsvadd, pärlor etc. Materialet inspirerades oss till form, men det tvingade oss också att använda vår fantasi. Under arbetet blev kopplingen mellan idé och testande omedelbar och det var lätt att förstå varandras tankar, då händerna byggde i takt med att idén växte fram. Arbetet blev dynamiskt på ett annorlunda sätt än när vi skissar med penna och papper, där en linje inte går att förändra om den inte suddas ut och ritas på nytt. Att modellarbete får så pass lite utrymme inom den svenska landskapsarkitektutbildningen anser vi problematiskt då det är en användbar och värdefull teknik inom hela arbetsprocessen, från undersökning till presentation.

Då Konstnärens workshop utfördes efter Söderportsselevens workshop blev det tydligt hur vi påverkades av denna föregående process. Även Konstnärens process blev lekfull och en utmaning i att frigöra sin fantasi. Både arbetsmaterial och presentationsmaterial fick rätt juvenila uttryck som talade samma språk som Söderportsselevens skiss. Detta gjorde oss stundtals osäkra och fick oss att undra om vi hade gått in i Konstnärens roll eller om vi endast upprepade tidigare upptäckter. Det går även att se hur vi har inspirerats av andra delar av arbetet, t.ex. satte det intersektionella perspektivet avtryck i vårt arbete som konstnärer genom temat Maskeraden.

Rollen Konstnären medvetandegjorde oss om hur landskapsarkitekter är fast i ett tankemönster som kretsar kring funktion. Även landskapsarkitektens kunskap om tillgänglighet, hållbarhet, planering, gestaltning, trygghet och ekonomiska förutsättningar påverkar gestaltningen i hög grad. Våra erfarenheter styrde vårt konstnärliga arbete mot aktivitet och hur platserna kan användas.

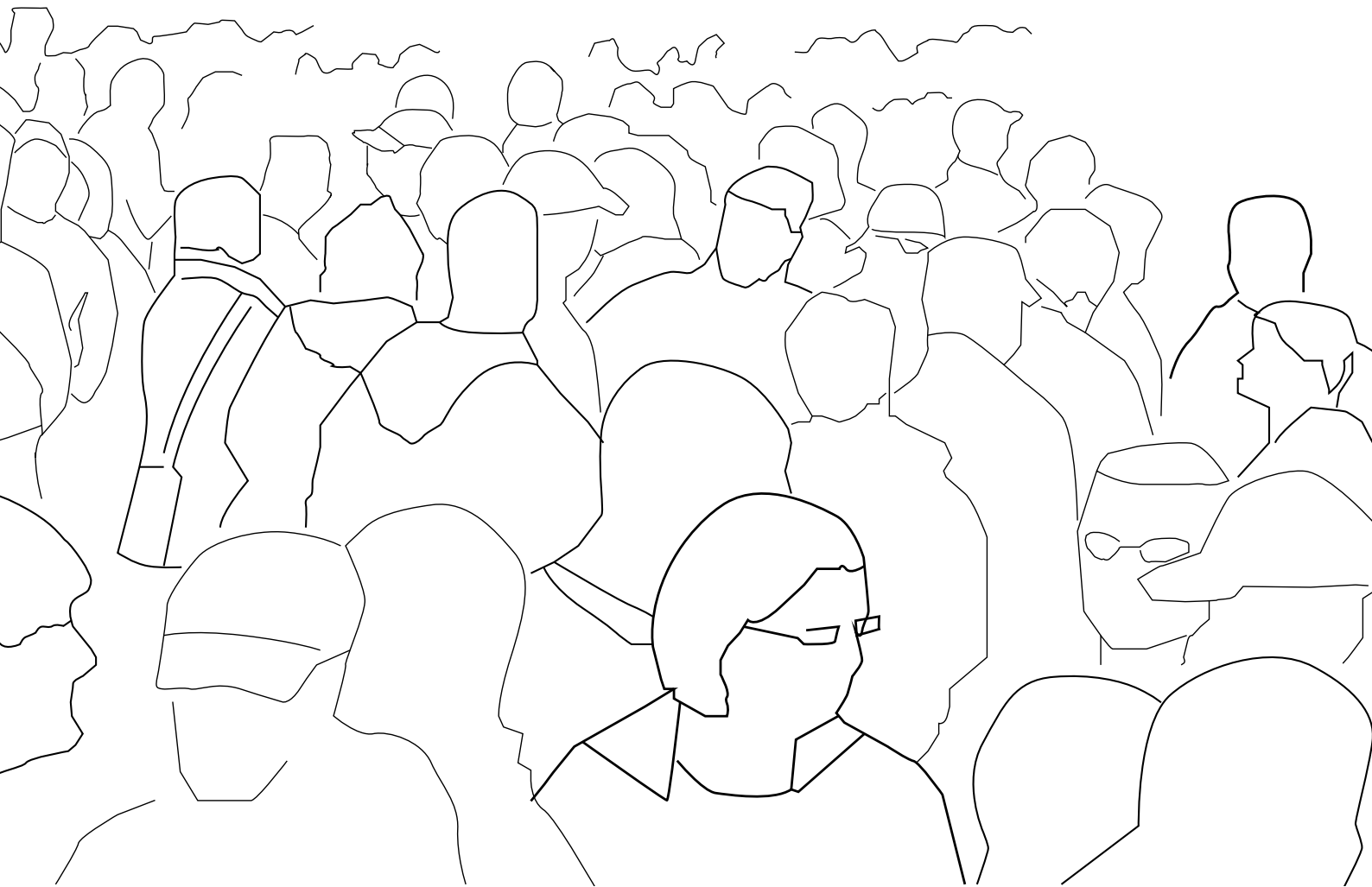

Vi märkte efteråt att vi nästan enbart hade skapat interaktiva verk och byggt upp miljöer. Kanske hade det varit mer intressant om några av installationerna fokuserat på t.ex. endast syn- eller hörselintryck eller bara utgjorts av ett objekt. I rollen som Konstnären – trots att detta var en uppfunnen roll skapad för vårt eget ändamål – upplevde vi nya krav såsom att vara nyskapande, politiska och provocativa. Våra nya roller hade således också egna ramar och krav.

Under skissandet reflekterade vi över hur våra smakideal påverkade arbetsprocessen. Vi upplevde att vissa av idéerna kändes banala och barnsliga, men vi valde ändå att behålla dem som ett aktivt test. Det kändes nyttigt att testa vad som kändes obekvämt eller tryggt i gestaltungsprocessen, även om ni inte nådde fram till en tydlig formel av hur vår smak kan definieras. Workshopen blev en träning i att vara uppmärksam på att vi oundvikligen kommer att exkludera och inkludera människor med vår design och smak. Vi uppmuntrar till en mer levande diskussion kring smakideal bland arkitektstudenter och yrkesverksamma inom fältet planering och arkitektur.

De temporära installationerna gjorde oss friare och djärvare under skissprocessen och vi vågade testa olika koncept och smakideal. Vi är övertygade om att de offentliga rummen förlorar på att inte tillåtas vara mer tillfälliga och påverkbara. Det är då det oväntade kan ske.

SOCIOLOGEN

workshop 4

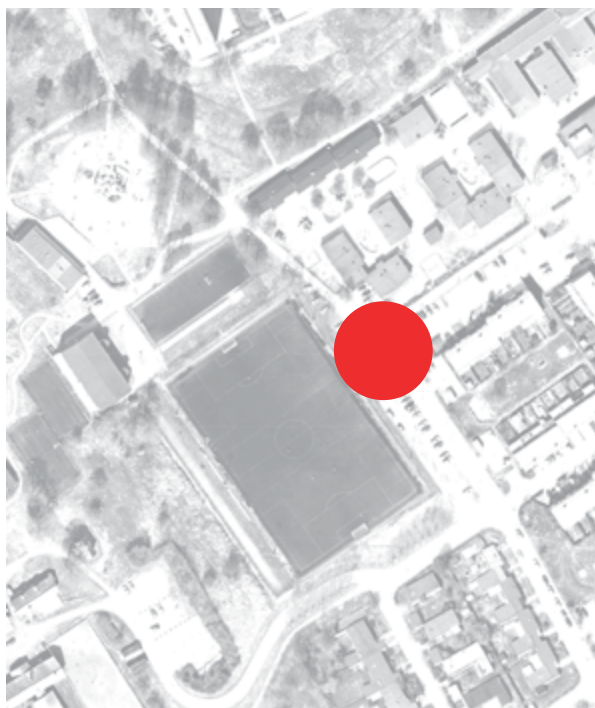
Intersektionalitet – är ett samhällsvetenskapligt begrepp som syftar till att synliggöra hur komplexa maktrelationer uppstår i skärningspunkter mellan olika sociala strukturer (de los Reyes 2013).

Social intervention – I vår workshop använder vi begreppet social intervention på följande sätt: ett ingripande i den fysiska miljön, i form av en mer eller mindre tillfällig fysisk förändring, där människors beteende, användning och reaktioner på ingripandet sedan studeras (Kärrholm, muntligen 2013). Den sociala interventionen kan bidra till forskningen inom arkitektur och planering genom undersökande av sociala skeenden i offentlig miljö.

Boundary object – kan beskrivas som temporära broar eller ankare mellan olika sociala tillhörigheter. Ett boundary object skiftar betydelse för människor i olika sociala sammanhang, men det råder en samsyn mellan de olika sociala grupperna kring vad objektet är (Star & Griesemer, s. 414). Ett boundary object kan ta form på en mängd olika sätt t.ex. ett fysiskt objekt, en levande varelse eller ett teoretiskt begrepp.

UNDERSÖKNINGSOMRÅDE

Entrén till området från korsningen Snickaregatan/Bäraregatan. Entrézonerna ramar in av Söderportens skolgård, den stora konstgräsplanen och radhustomterna längs Snickaregatan.

Orthofoto över Hageby, Norrköpings kommun, 2013. Bilden är bearbetad.

ROLLEN UNDERSÖKER

Sociologen granskar samhällsstrukturer, intresserar sig för sociala grupperingar och maktstrukturer samt söker förklaringar till varför samhällen är uppbyggda som de är (Stockholms universitet 2012). Denna yrkesroll blev relevant att koppla in i arbetet då vi i examensarbetet ställer oss kritiska till att den sociala kategorin ”ungdomar” inom stadsplaneringen alltför ofta tenderar att betraktas som en homogen grupp, trots att den inrymmer ett oändligt antal ytterligare dimensioner. På samma sätt betraktas stadens invånare inom stadsplaneringen ofta endast utifrån ett fåtal sociala kategorier, såsom ålder, kön och etnicitet.

Då vårt mål med gestaltungsförslaget är att skapa ett inkluderande område för alla Norrköpings invånare, blev vi intresserade av att gå djupare in på vilka dessa ”alla” är och hur vi kan skapa offentliga miljöer för denna heterogena skara människor. De sociologiska begreppen intersektionalitet och boundary object får fungera som verktyg för att genomföra en undersökning i ämnet.

Sociologen får i uppdrag att undersöka hur ett förslag till en social intervention utifrån begreppen intersektionalitet och boundary object kan bidra till mer kunskap om hur vi kan skapa platser för en

heterogen befolkning. Målet är att ta reda på hur vi kan överföra kunskap från teorin om intersektionalitet och boundary object till fysisk verklighet. Sociologen ska även testa om det är möjligt att utifrån specifika sociala minoriteters behov hitta en generell princip för skapande av ett boundary object, som sedan kan appliceras i andra sammanhang.

Sociologen ska inom sitt uppdrag beröra följande frågeställningar:

- Vilka sociala kategorier förbises ofta i skapandet av offentliga miljöer?
- Hur kan offentliga rum utformas utifrån specifika sociala kategorier?
- Hur kan ett boundary object skapas på platsen utifrån slumpmässigt utvalda sociala kategorier?
- Kan detta boundary object verka för att dessa slumpmässigt utvalda sociala kategorier kan samverka på platsen samtidigt som de enskilda kategoriernas behov uppmärksammas?
- Vad innebär det att skapa offentliga miljöer för vissa minoriteter men inte för andra?

Då vi studerade rörelseflöden i Landskapsarkitektens workshop och entréer i Konstnärens workshop upptäckte vi en plats på området som troligtvis kommer att bli den viktigaste entrén till det framtida aktivitetscentrumet. Här anländer besökare från Mirum galleria och Hageby centrums spårvagnshållplats. Detta framtida entrérum blir en intressant plats för Sociologens sociala intervention då målsättningen är att aktivitetscentrumets entréer ska vara välkomnande platser för människor från hela Norrköping – med andra ord för många olika sociala grupper.

PROCESSEN: Från teori till praktik

För att uppmärksamma för oss själva hur många sociala kategorier som en stads befolkning i själva verket utgörs av skrev vi ner alla sociala kategorier som vi kunde komma att tänka på i mind map-form på ett papper i A1-format. Detta synliggjorde och skapade en diskussion kring vilka kategorier som ofta tas hänsyn till i planeringen och vilka som förbises. De nedskrivna identitetskategorierna var en utgångspunkt i utformandet av den sociala interventionen.

Efter en timmes funderande överfördes alla insamlade kategorier från vår mind map till en lista. Listan klipptes sedan isär till lappar, en lapp för varje kategori som samlades i en kartong. Tio lappar drogs sedan slumpmässigt ur kartongen och en individ med tio personlighetsdrag växte fram framför oss. Denna procedur upprepades sex gånger och därmed skapades sex komplexa individer. Två av dessa sex personer lottades ut för att fungera som utgångspunkt för vårt fortsatta arbete. Vi ställde oss frågan: hur går det att skapa ett boundary object för dessa två individer på vår utvalda plats?

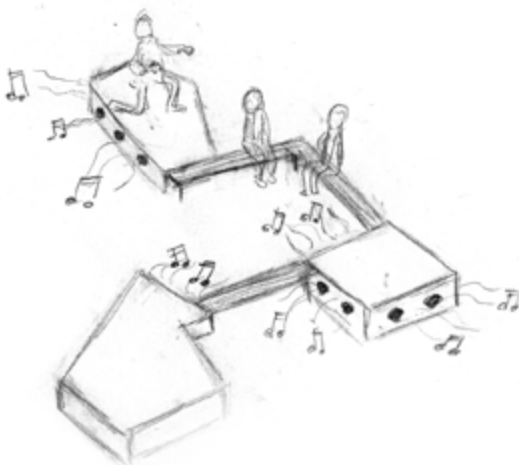
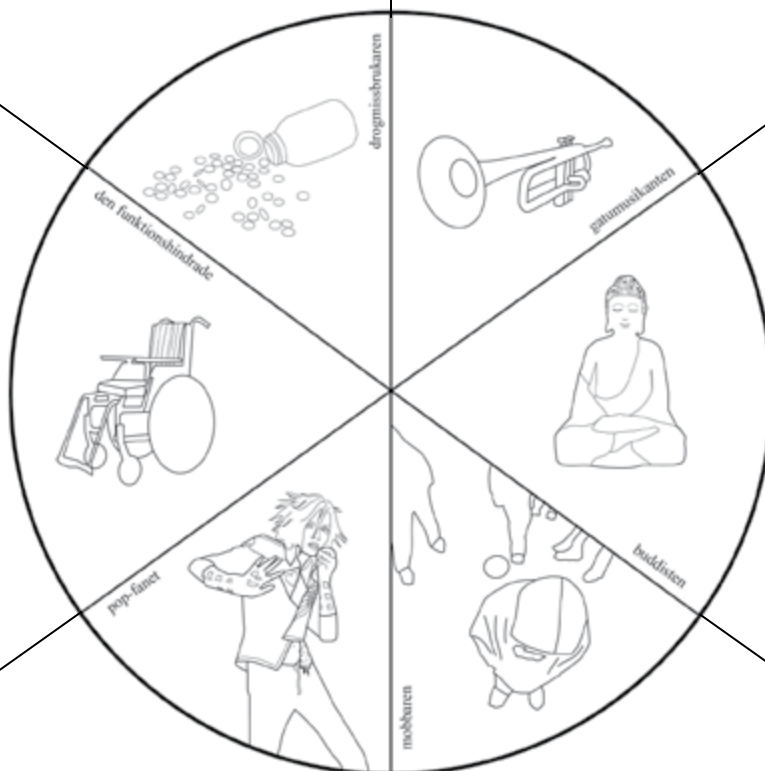
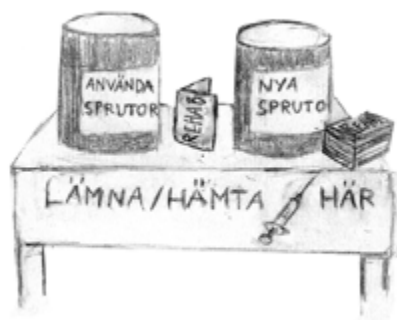
För att överbygga glappet mellan teori och fysisk utformning tänkte vi vidare på vad de två personerna skulle kunna tänkas önska sig av ett offentligt rum i praktiken. Tre sociala kategorier, som vi upplevde möjliga att gå vidare på i skapandet av ett offentligt rum, valdes ut från varje person. De sex kategorierna blev: buddisten, drogmissbrukaren, mobbaren, gatumusikanten, den rullstolsburne och pop-fanatikern. Dessa kategorier representerar tillsammans ett brett spektrum av samhällets sociala dimensioner. Vi skissade på hur dessa sex sociala kategorier skulle kunna samverka i ett rum och vilka erfarenheter samt behov de olika sociala kategorierna skulle kunna tänkas efterfråga.

Då målet med workshopen var att leta efter övergripande principer för boundary objects mellan specifika minoriteter, tillät vi oss själva att i undersökningssyfte vara generaliserande. Buddisten ansågs efterfråga templet och den fridfulla samlingsplatsen. Drogmissbrukaren kunde tänkas efterfråga en inlämningscentral för använda

sprutor och möjlighet att hämta nya. Mobbaren ansågs vara i behov av att konfronteras med en antimobbningskampanj. Gatumusikanten kunde tänkas efterfråga en scen eller samlingsplats med god akustik. Pop-fanet kan förmodas efterfråga högtalare och musikspelare för att kunna lyssna på sin favoritmusik, med möjligheten att koppla in sin smartphone till systemet för att välja låtar. Slutligen skulle den rullstolsburne kunna efterfråga idrottsredskap efter dennes behov.

Med dessa idéer framför oss ställde vi oss frågor på vägen: Hur kan vi skapa ett boundary object – ett rum för samsyn – där dessa olika kategoriers påstådda behov uppmärksammas? Hur kan vi skapa en plats för alla dessa sex kategorier utan att den blir för allmän, och därmed exkluderande? Vad innebär det i praktiken att skapa ett offentligt rum utifrån minoriteter? Vi sökte således efter ett rum för samsyn, som även skulle betyda olika saker för de sex olika grupperna. Från diskussionen om gatumusikantens behov av ett akustiskt tilltalande rum kom vi på idén om en samlingsplats utomhus med välvt tak. Detta vidareutvecklas till idén om ett regnskydd, en slags paviljong.

SKISSEN: Sociologens sociala intervention

Paviljongen

Detta öppna men ändå inramade uterum skulle nog de flesta människor bosatta i Sverige, oavsett social tillhörighet, betrakta som ett väderskydd eller mötesplats. Det finns således en samsyn kring objektets funktion. Men målet med vårt boundary object var inte enbart att skapa en samsyn, utan även att uppmärksamma specifika sociala grupper. Vi resonerade så att väderskyddet därför måste vara ett anpassbart rum som kan omskapas efter olika gruppers behov och intressen. Paviljongen kan på så vis betyda olika saker för de specifika sociala kategorierna vi valt ut, samtidigt som det råder en samsyn mellan de olika grupperna kring att grundkonstruktionen är ett väderskydd och därmed en social mötesplats.

Skåpen

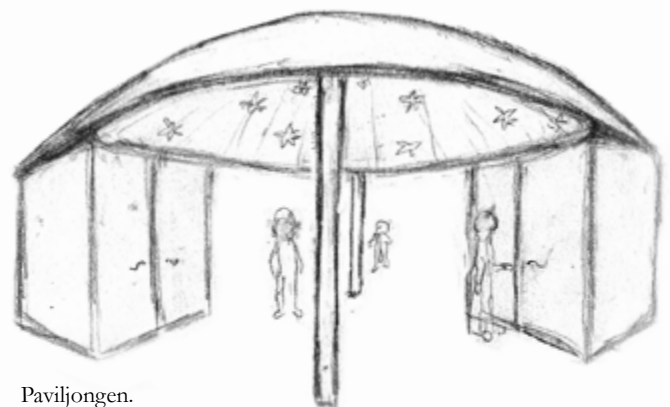
I vårt sökande efter hur paviljongen skulle kunna erbjuda denna flexibilitet fann vi Skåpet – den samlande men kamouflerande möbelen – som en metafor för det föränderliga rummet. I skåpen kan lösa attiraljer för de olika sociala gruppernas unika intressen samlas och skyddas. Vid utvalda tillfällen kan de plockas fram och med hjälp av föremålen kan gruppen göra anspråk på rummet. Paviljongen kan på så vis omvandlas till en andlig buddistisk samlingsplats, en scen för musiker, ett disco för pop-fanet, en återlämningscentral för använda sprutor eller en träffpunkt för testande av idrottsredskap för olika behov.

Makten över nycklarna till skåpen – koden till platsägandeskapet – innehas av de utvalda grupperna. Innehållet i skåpen kan bytas ut och nya sociala gruppers tillhörigheter kan staplas på hyllorna i skåpen och plockas fram och användas i det flexibla rummet. I ett skåp kan ceremoniella ting förvaras till buddisternas möten. I ett annat finns en högtalaranläggning och i nästa notställ till gatumusikanten. Ett skåp kan innehålla kärl för använda sprutor och kärl där man kan hämta rena. I ett annat skåp kan material förvaras till möten där kamratskap och mobbning diskuteras. I ett sista skåp kan rullstolar för olika typer av idrotter förvaras, som alla kan få möjlighet att testa på.

Sammanfattningsvis

Denna sociala intervention befinner sig i tvärsnittet mellan fysisk planering och sociologi och undersöker vad det i praktiken kan innebära att gestalta ett offentligt rum efter olika minoritetsgruppers behov och intressen. Den sociala interventionens ingripande i den fysiska miljön består av en paviljong med sex inbyggda skåp som fylls med ting som på olika sätt attraherar sex olika sociala kategorier. Detta skulle tillsammans som en enhet kunna fungera som ett boundary object, dvs. en brygga mellan olika sociala tillhörigheter. Sociologiforskaren skulle efter paviljongens och skåpens uppförande undersöka hur detta offentliga rum, planerat utifrån minoritetsgrupper i samhället, fungerade och togs emot i verkligheten.

Hypotesen för hur paviljongen skulle fungera om den uppfördes i verkligheten är att den skulle kunna stå för någonting spännande, det oväntade inslaget i staden som rubbar förväntningar. Då paviljongens aktiviteter ständigt förändras skulle denna kunna bidra med nyfikenhet och bli ett samtalsämne att mötas kring. Förslaget skulle – med sin flexibilitet att möta många olika samhällsgruppers behov och intressen – kunna fungera som en modul för hur man kan planera offentliga rum för minoriteter. Förhoppningen med en undersökning som denna är att få arkitektkåren (som i huvudsak står för planeringen och gestaltningen av Sveriges offentliga miljöer) att börja reflektera över om de planerar platser för en homogen allmänhet eller för en viss minoritetsgrupp, men inte för en annan.

Paviljongen.

SOCIOLOGENS AKT

Sociologens workshop visade sig vara effektiv för att medvetandegöra oss själva om den till synes oändliga variationen av sociala lager som finns i en stads befolkning. När vi i början av workshopen skulle skriva ned så många sociala kategorier som möjligt på ett pappersark blev det tydligt att vår egen bakgrund och våra egna erfarenheter styrde vilka sociala kategorier som vi reflexmässigt kom att tänka på. Vi upplevde att våra likartade erfarenheter av klass, etnicitet, kön och sexuell läggning verkade hämmande på vår fantasi i denna del av processen och vi hade en överhängande känsla av att vi missade något viktigt.

Högscoleverket gjorde 2005 en granskning av rekryteringen till landets konstnärliga högskolor. Studenter från högre tjänstemannahem är tydligt överrepresenterade medan studenter från hem med arbetarbakgrund är kraftigt underrepresenterade (Högscoleverket 2005). Under vår studietid har det även blivit tydligt att studenterna på svenska arkitektutbildningar kan betraktas som en homogen grupp med en överrepresentation av vit medelklass. Situationen är oroväckande, för hur påverkar egentligen homogeniteten i planerarkåren heterogeniteten i våra städer? Kan vi uppnå den jämlika och inkluderande staden om yrkesgruppen är en så skev representant för stadens invånare? Är delaktighetsprocesser nog – är vi verkligen så bra på att lyssna?

I rollen som Sociologen pågick en fortlöpande diskussion kring hur den inkluderande respektive exkluderande staden delvis kan betraktas som en fråga om skala. Att planera stadsrum för utvalda minoriteter kan uppfattas som exkluderande för majoriteten i den lilla skalan, men kanske kan en mer inkluderande och jämlik stad byggas genom fler homogena platser för fler minoritetsgrupper, sett i den mer övergripande skalan? Om en kommun väljer att finansiera ett ungdomsprojekt som riktar sig till en minoritet såsom skateboardåkare – en grupp som det satsats kommunala medel på i många svenska städer de senaste åren – anser vi att kommunen samtidigt har en skyldighet att kritiskt granska vilka andra minoriteter som, indirekt genom detta, exkluderas i planeringen.

För att återgå till processen i Sociologens workshop upplevde vi att arbetet med att lotta ut identitetskategorier och ”bygga” personer var inspirerande på ett ganska galet sätt. Individerna vi skapade tedde sig vid första anblicken komiska och extrema, men vid närmare eftertanke imiterade de verkliga människor relativt väl. Metoden blev ett effektivt sätt att illustrera begreppet intersektionalitet på. Människor tenderar ju att vara mångsidiga varelser som oundvikligen har (och tar) många roller i livet beroende på stundens situation och sammanhang.

Ett kritiskt skede i vår undersökning var då vi hade lottat ut två individer, från vilka vi sedan valde tre sociala kategorier vardera, med målet att skapa ett boundary object för dessa kategorier. För det första blev det irrelevant att kategorierna kom från våra två utlottade personer då vi sedan ändå valde att gå vidare med de sex sociala kategorierna som enskilda minoritetsgrupper. Den andra anledningen till att detta var ett kritiskt läge i processen var att vi själva valde ut tre kategorier bland tio möjliga från varje person att arbeta vidare med. Vi valde de kategorier som vi uppfattade mest inspirerande och utmanande att arbeta vidare med i ett offentligt rum utomhus. Men det var också vissa kategorier som vi valde bort för att vi tyckte att de kändes svåra att arbeta vidare med, däribland fanns kategorier såsom överklass, irakier, ansvarsbefriad och masterstudent. Efter att ha reflekterat över saken efter workshopen tror vi att detta ställningstagande var färgat av fokuset

på att skapa något utifrån de enskilda kategoriernas intressen, vilket vi betraktade som en fysisk eller kulturell aktivitet av något slag. Om vi hade varit inställda på att skapa ett boundary object av en mindre interaktivt karaktär, såsom en staty, kanske vi hade valt annorlunda. Vi ville att vårt boundary object skulle placeras i en offentlig miljö, skapad för en heterogen grupp människor, samt kunna fungera för många olika syften. Vårt boundary object blev ett flexibelt offentligt rum, som i verkligheten skulle ha potentialen att föra samman folk från olika sociala grupper i fysisk mening.

Sociologens workshop väckte många nya frågeställningar hos oss. Vi började bl.a. fundera kring om vi hade skapat en heterogen miljö med förslaget på vårt boundary object, nu när vi hade planerat utifrån ett flertal olika minoritetsgrupper istället för en homogen allmänhet. Vi började även fundera kring vilka sociala kategorier som är intressanta att ta in i planeringen av offentliga miljöer utomhus i staden. Vad som är säkert är att ett uppmärksammande av fler sociala kategoriers behov och intressen i den fysiska planeringen skulle ge upphov till nya sorters platser i staden. Om dessa platser är något som en allmänhet skulle kunna relatera till eller om de skulle få en mer snäv publik, är en fråga på temat jämlika städer som skulle kunna vara intressant att studera vidare inom arkitektur-forskningen.

ÖVERLAGRINGEN

Under Workshop 1-4 undersöktes aktivitetsområdet ur Landskapsarkitektens, Söderportselevens, Konstnärens och Sociologens perspektiv. I Överlagringen fortsatte gestaltungsprocessen med att vi återgick till att bli landskapsarkitekter. Vår uppgift var nu att skapa ett gestaltungsförslag för ett framtida aktivitetscentrum åt Idrott utan gränser. Skisspappret plockades fram och det blev dags att samla och ta tillvara på alla insikter och idéer från workshoparna och teoribakgrunden Vem har rätt till staden? till fysisk form. Följande kapitel redovisar hur denna process såg ut. En stor del av det digitaliserade materialet som presenteras är material som har använts för att kommunicera med husarkitekterna och Idrott utan gränser.

SAMARBETET MED HUSARKITEKTERNA

Under gestaltningsprocessen hade vi kontinuerlig kontakt med husarkitekterna. Kontakten skedde genom e-mail, skype- och telefonsamtal samt fysiska möten på plats i Norrköping. Samtalen rörde bl.a.:

- Husets placering, karaktär och innehåll av aktiviteter.
- Huruvida den gamla idrottshallen skulle renoveras eller rivas.
- Vilken målgrupp aktivitetscentrumet och IUG-huset skulle vända sig till.
- Hur en läktare i den befintliga slänten på platsen skulle kunna se ut.
- Hur landskap och byggnad kan mötas.

Huset kom att placeras i ungefär samma läge där den befintliga idrottshallen finns idag. Läget är fördelaktigt pga. den direkta kopplingen till Söderportens skola. Husarkitekterna förespråkade även att den befintliga idrottshallen skulle behållas för att kunna nyttja befintliga omklädningsrum.

Efter diskussioner kom arbetsgruppen överens om att aktivitetscentrumet skulle vända sig till alla Norrköpings ungdomar med sitt utbud av aktiviteter då IUGs målsättning är att ungdomar med olika sociala tillhörigheter ska kunna mötas på platsen. IUG-huset ska också kunna fungera som en fritidsgård för Hagebys ungdomar.

En av husarkitekterna kom med idén om ”container”-tema. Utbyggnaden av den befintliga idrottshallen skulle utformas med återvunna containrar, trä och glas som huvudsakliga material.

HÅLLPUNKTER FÖR OMRÅDETS UTVECKLING

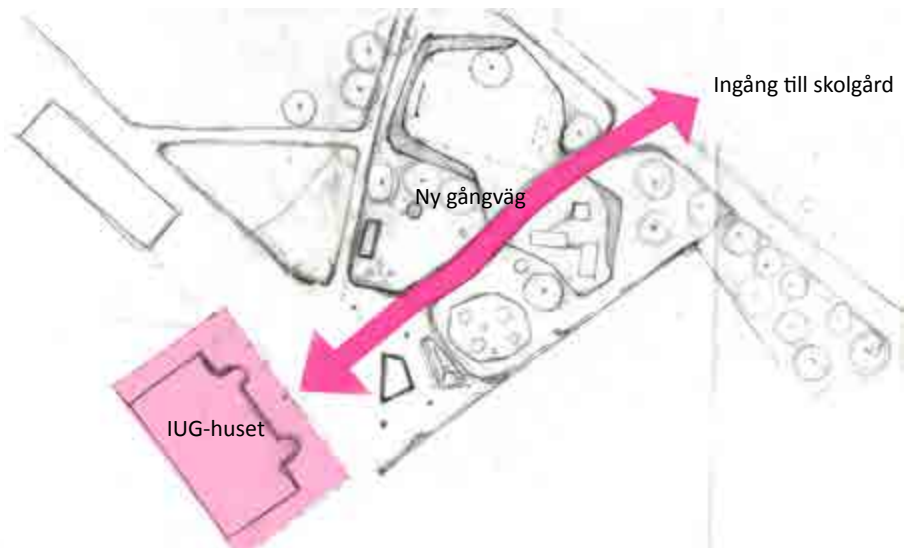
Efter utförda workshopar utarbetades ett antal hållpunkter rörande den fysiska utformningen:

- Ytan mellan Söderportens skolgård och IUG-huset är en lämplig plats för en ny aktivitetsyta.
- Ett bättre rörelseflöde måste skapas genom området.
- Kopplingen mellan Vrinneviskogen och Hageby ska förbättras. En läktare i den befintliga slänten bör därför verka för att binda ihop skogen med gårdsmiljön och stadsdelen.

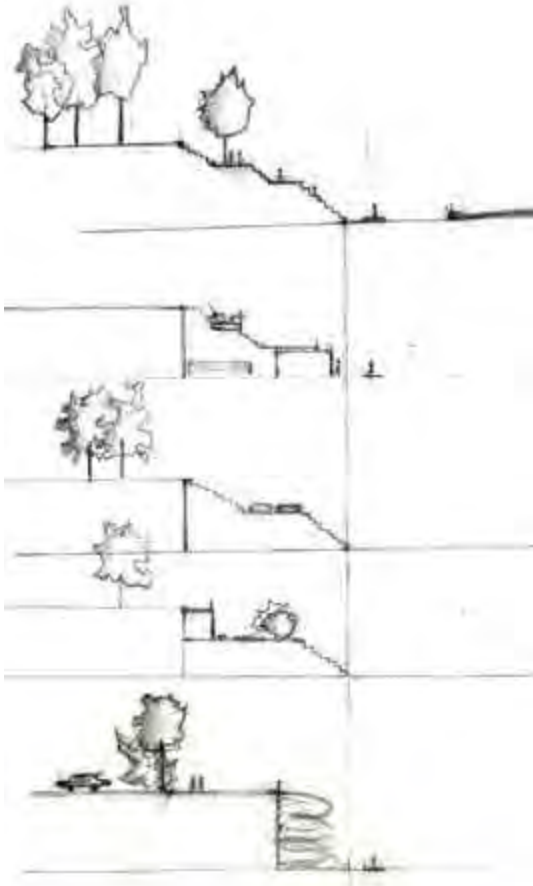

Tidig skiss på funktionsprogram över området.

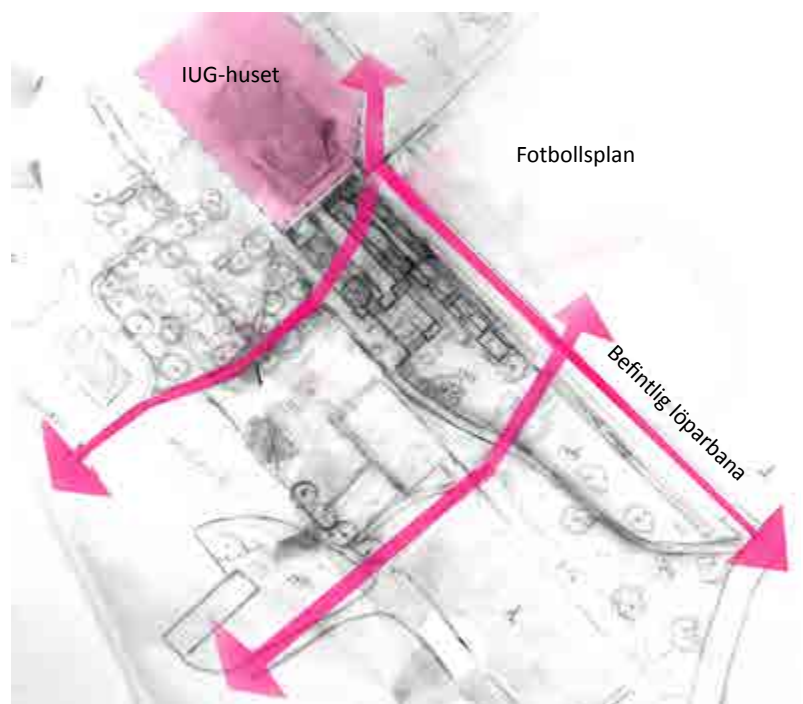
Tidiga skisser på aktivitetsytan & parkläktaren

Tidig skiss över aktivitetsytan. På en gångväg mellan skolgårdens entré och IUG-husets entré passerar man en organiskt formad konstgräsmatta inramad av gräsmatta. Husets container-inslag återkom i utemiljön som klätterlek och kojor. Vi undersökte vilka aktiviteter som skulle få ta plats på ytan.

Tidiga skisser över läktarsituationen, som i detta skede till stor del utgjordes av en grön parkmiljö. I läktaren fanns avsatser med olika användningsområden såsom scen och "hängtor". Vi började benämna den gröna läktaren för "parkläktaren". Kopplingen till Vrinneviskogen och Vrinnevi gårdar började därmed ta fysisk form. Den befintliga löparbanan behölls och bildade en ny gångväg genom området genom att stängslet runt fotbollsplanen som idag hindrar denna rörelse togs bort.

Ett första utkast till illustrationsplan

Aktivitetsytan och parklätaren antar ett kantigare formspråk.

Perspektiv mot parklätaren och IUG-huset från öst. Det lilla röda huset på kullen berättar om gårdsmiljön bakom och vi ansåg det därför värdefullt att denna siktlinje skulle behållas.

Diskussionen om läktarens utformning

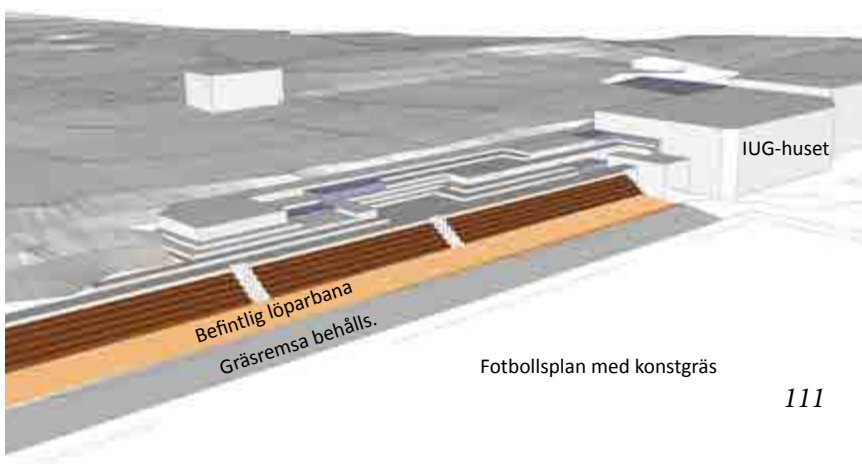
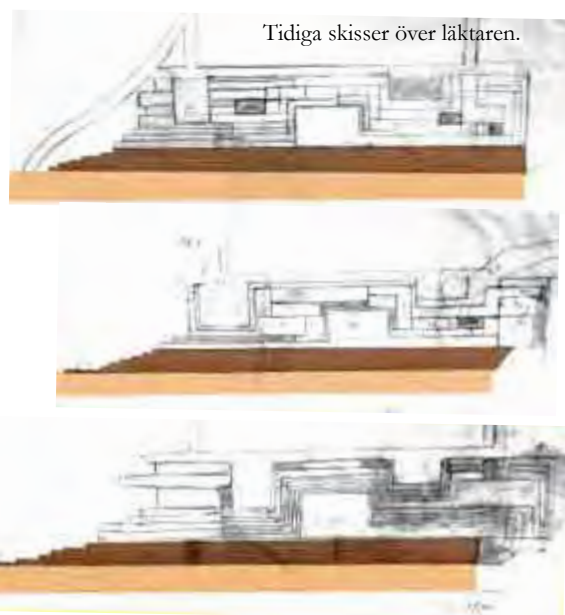
Läktarens utformning blev ett väldebatterat ämne i arbetsgruppen. Medan vi landskapsarkitektstuderenter tänkte oss en kombination mellan park och hårdgjord läktare var husarkitekterna i ett skede i processen snarare inne på att skapa någonting mer iögonfallande.

I en av husarkitekternas tidiga skisser sammanlänkades hus och läktare med ett vågformat tak. Idén var att läktaren skulle bli en samlingsplats och ett dragplåster, ett kännetecken för aktivitetsområdet. Vi ställde oss frågande till om denna lösning skulle innebära mer av en barriär än en länk mellan Hageby och Vrinneviskogen. Riskerna fanns även att det skulle bildas en tydlig baksida och att den visuella kontakten med Vrinnevi gårdar skulle gå förlorad. En annan aspekt var att platsen bör fungera även folktomma dagar.

Vi föreslog ett permeabelt tak i flera partier med vegetation i vissa delar. För att komma till en kompromiss om läktarens form ritade vi på förslag som närmade sig en mer traditionell läktare.

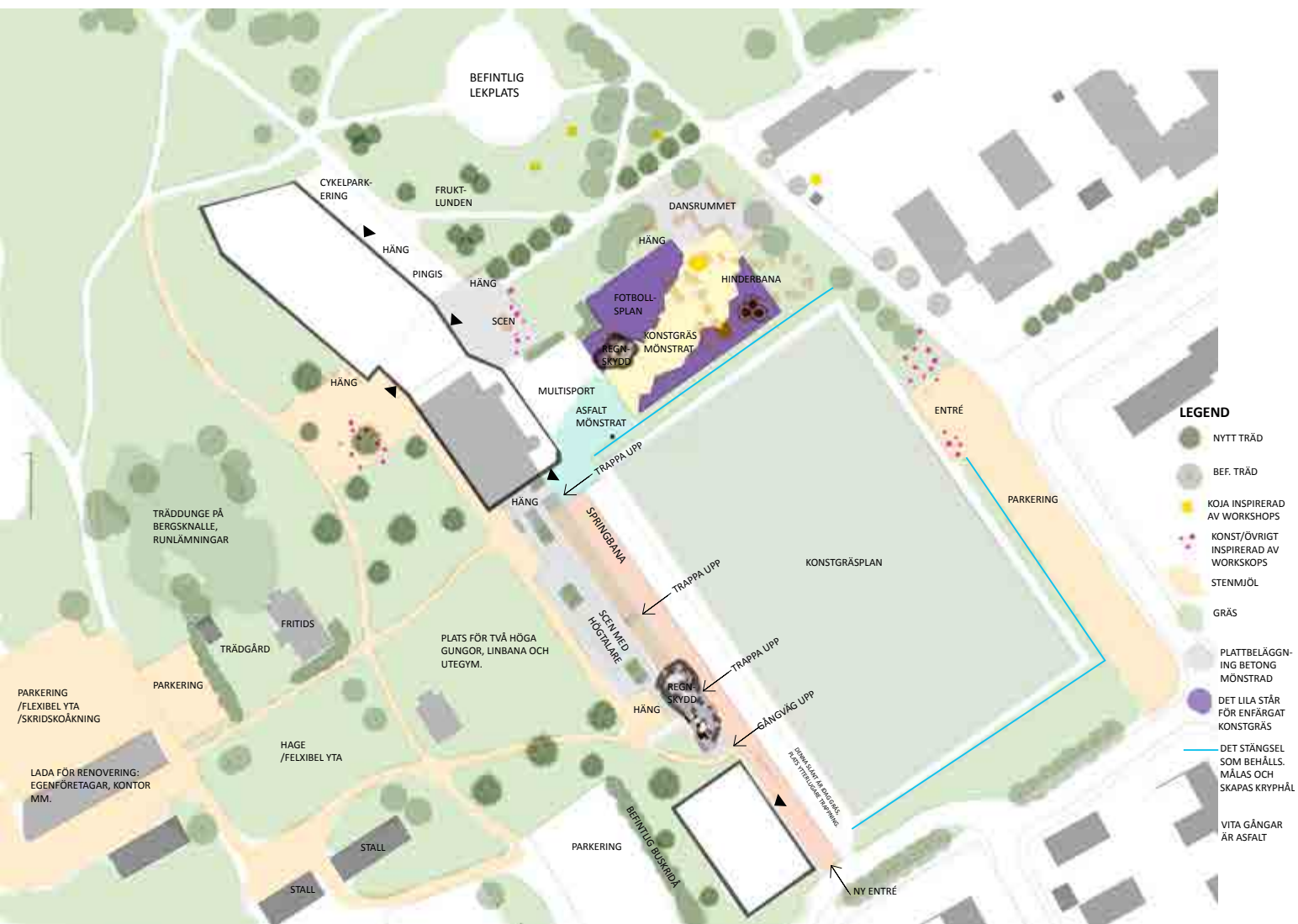
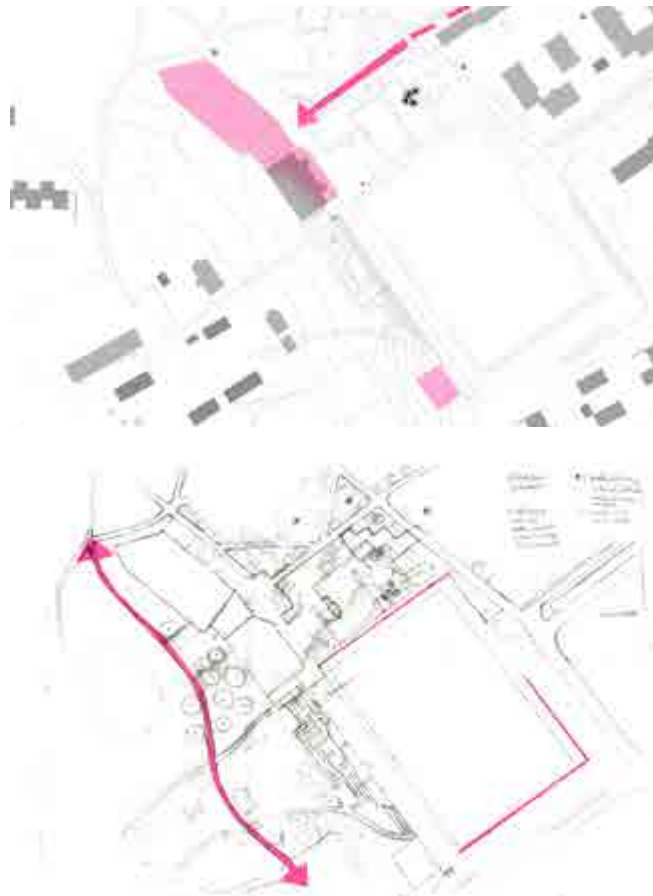
Tidig skiss över byggnader och läktare från husarkitekterna.

Skissprocessen fortlöper

Tillsammans med husarkitekterna lämnade vi idén om ett ”containerhus” och byggnadens form förändrades. Då huvudentrén flyttades justerades gångvägens dragning fram till huset för att ansluta till en befintlig gångväg istället för att möta entrén till Söderportens skola. En ny gångväg genom Vrinnevi gårdar tillkommer vilket skapar en bättre koppling mellan de två befintliga parkområdena norr och söder om området. Ytterligare ett hus i slänten – en simhall – adderades till bebyggelsen.

Idén om färgat konstgräs som huvudsakligt material på aktivitetssytan uppstod. Detta skulle kunna möjliggöra fantasifulla markmönster och uddsuddade gränser mellan funktioner.

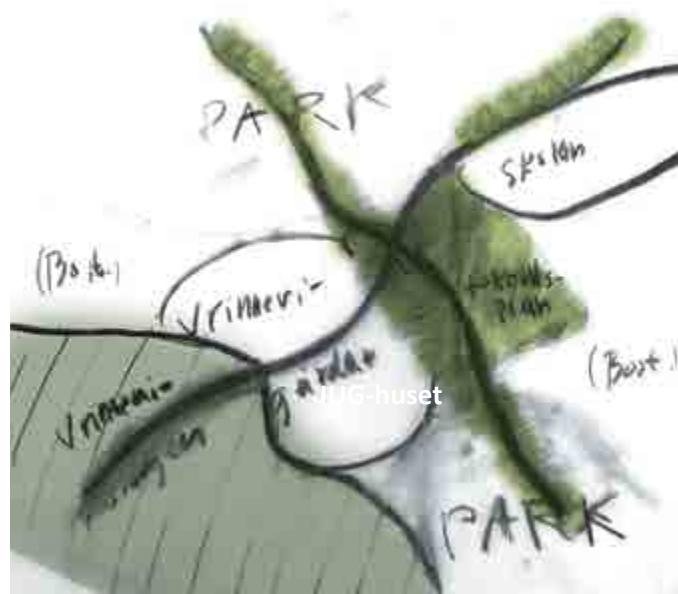
En snabb modell på vägen fick oss att känna av skalan på läktaren. Vi insåg hur stor den öppna entréplatsen framför huset behöver vara.

FAS 3

Bakslaget – tillbaka på ruta ett

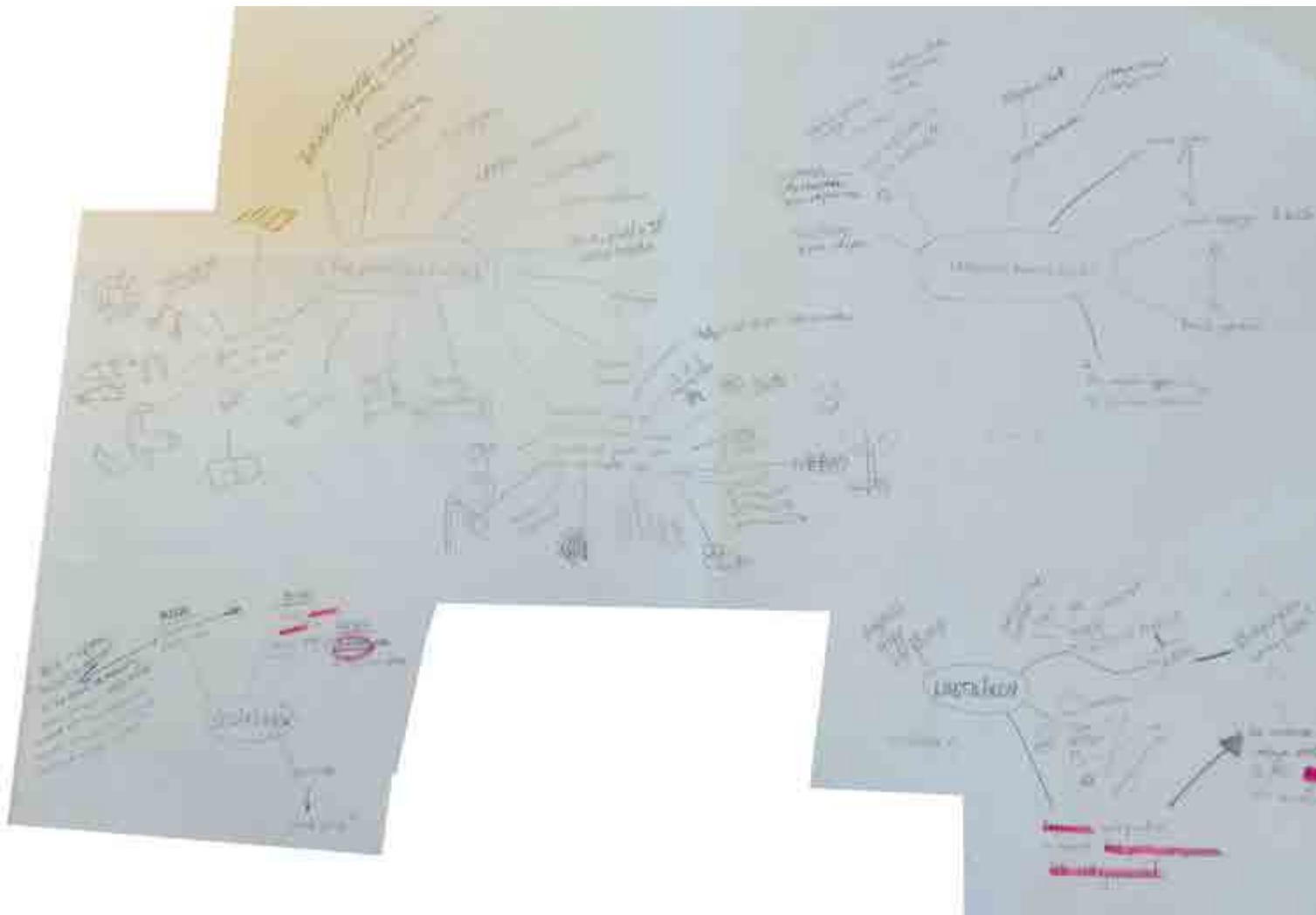
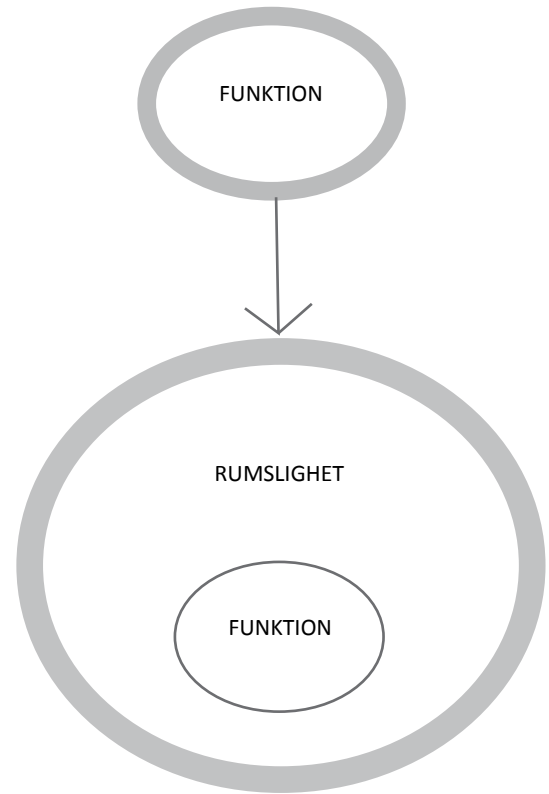
Under ett handledningstillfälle med Arne Nordius, landskapsarkitekt på SLU, fick vi kommentaren att en tydlig rumslighet i den övergripande skalan saknades. Vi var böjda att hålla med, plötsligt kändes våra idéer om markmönster och placering av klätterställningar inte så relevanta längre. Gestaltningen hade inte landat i en stark helhetslösning utan bestod vid tidpunkten av fragment som inte kopplade an till varandra. Vi hade även förlorat idéer från den undersökande processen.

För att komma på rätt spår backade vi tillbaka. Vi insåg att det bör finnas ett enhetligt golv som binder samman området. Att aktivitetscentrumet skulle kunna vara en grön länk mellan två befintliga parkområden var en tanke som funnits med sedan landskapsarkitektens workshop, men som tappats bort längs vägen. Ett grönt golv kändes därför som ett bra val för platsen. Att infoga den stora konstgräsplanen i ett större grönt rum skulle även minska dess dominans av platsen.

Rumslighet före funktion

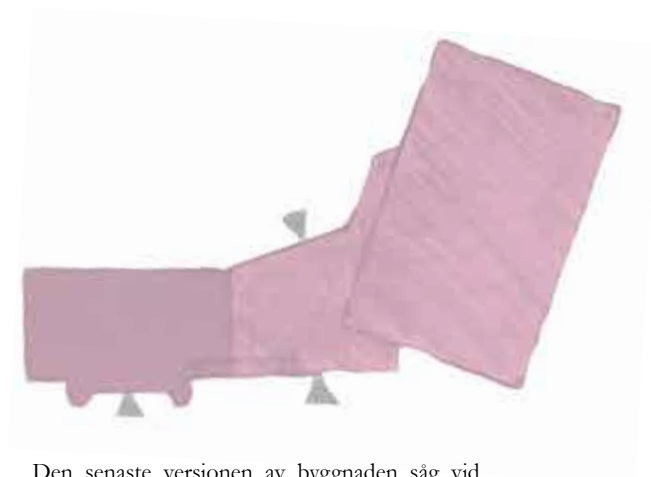
Innan vi tog oss an uppgiften att formge detta gröna rum gjorde vi en mind-map över alla lärdomar från workshoparna och teoribakgrunden som vi ville inkludera i gestaltningen. Dessa tankar och funktioner tänkte vi sedan infoga i den rumsliga nya strukturen som vi ämnade skapa.

Områdets topografi som inspirationskälla

Med ett tydligt koncept att följa studerades områdets befintliga situation på nytt. När vi undersökte områdets terräng på nytt kändes det omotiverat att huset hamnat i en sådan kraftig vinkel från den befintliga idrottshallen. Av ekonomiska skäl ville vi gärna undvika sprängning i alltför stor utsträckning. Att placera huset längs med höjdkurvorna skulle även skapa mer plats för en ny GC-väg bakom IUG-huset samt lämna större respektavstånd till de fornlämningar som finns på området.

Områdets terräng inspirerade oss till en estetik med upphöjda ”öar” som vi gick vidare med i gestaltningen av området.

Den senaste versionen av byggnaden såg vid detta tillfälle fortfarande ut såhär.

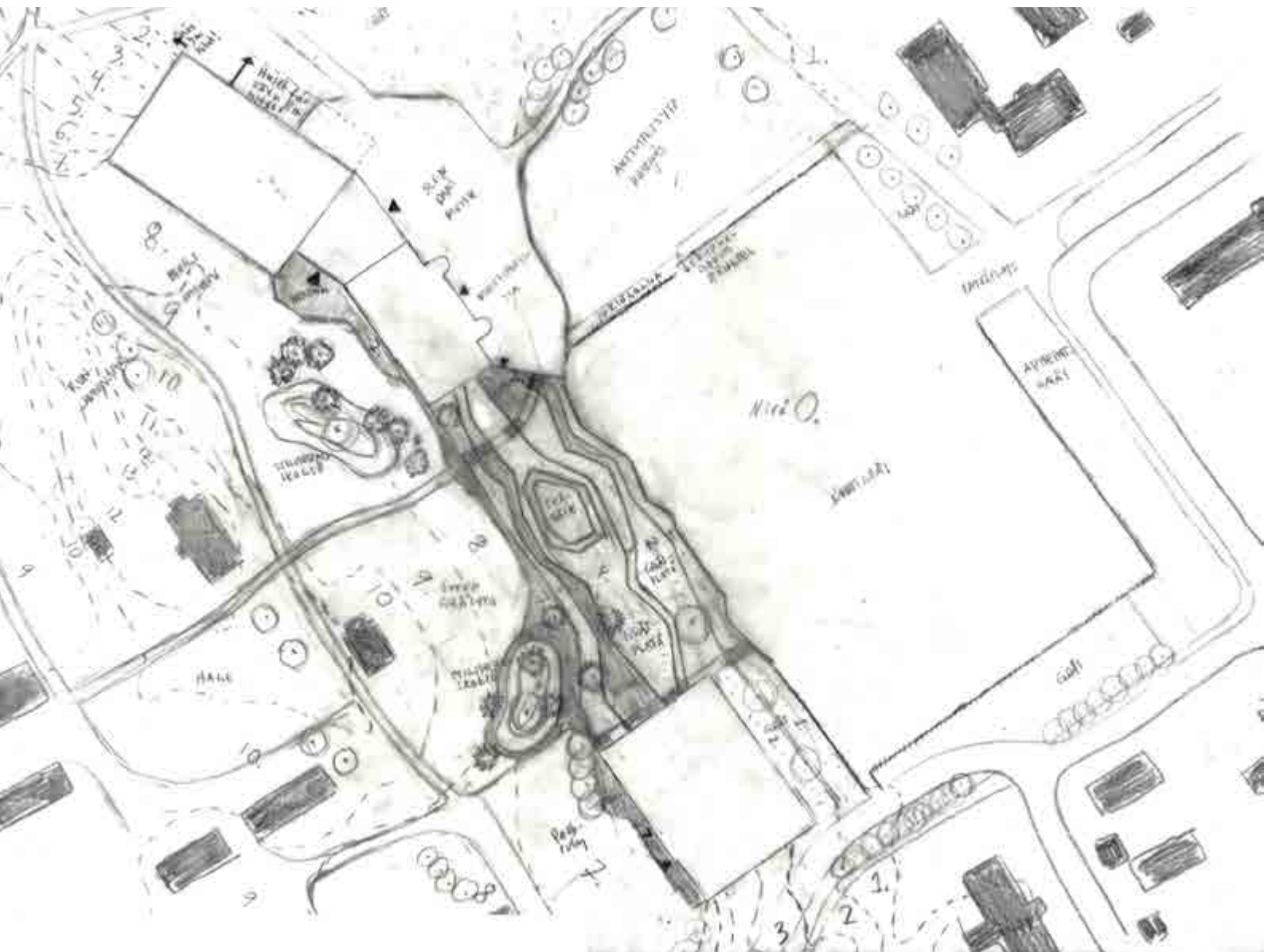
Huset placerat mot höjdkurvorna.

Huset placerat längs med höjdkurvorna.

Planen landar i ett grönt rum

Idén om parkläktaren fick åter ta plats i förslaget och blev en viktig del i den slutgiltiga designen. Utformningen av läktarsituationen landade i en mer organisk linjeföring som samspelade med skogens formspråk. De stiliserade "skogsöarna" ämnade låta skogen rent visuellt komma ned till aktivitetsområdet. Det gröna golvet utgjordes främst av gräs och konstgräs, men kompletterades även med armerat gräs. Ett antal frivuxna gräspartier på området behölls som de var. Genom att låta aktivitetsytan bli en fortsättning på den stora konstgräsfotbollsplanens form och material bröts planens starka rektangulära form upp. I förslaget blir fotbollsplanen en del av området istället för att som idag dominera det.

FÖRSLAGET

I kapitlet presenteras det färdiga gestaltungsförslaget för Hagebys nya aktivitetscentrum. Materialet är detsamma som har överlämnats till beställaren Idrott utan gränser. Planscher bifogas som Bilaga 1.

HAGEBYS NYA AKTIVITETSCENTRUM

OMRÅDETS AVGRÄNSNING

IDROTT UTAN GRÄNSERS VISION

Idrott utan gränser (IUG) vill skapa ett nytt aktivitetscentrum i Hageby som erbjuder kultur och idrott till alla Norrköpings barn och unga. Här ska människor med olika intressen kunna testa på olika aktiviteter och träffa på nya människor.

Det framtida aktivitetscentrumet ligger i ett attraktivt område i Norrköping. Platsen som redan är ett etablerat område för aktivitet och idrott har både närhet till parkstråk, Vrinneviskogen och Mirum galleria. På platsen finns idag en stor konstgräsplan, en skidbacke med lift, en nyligen upprustad kommunal lekplats, ridskoleverksamhet samt en idrottshall. Goda kollektivtrafikförbindelser till Norrköpings centrum gör det även lätt för barn och unga att ta sig till det nya aktivitetscentrumet.

Ett framtida aktivitetscentrum skulle sammanlänka befintliga parkstråk och skapa en tydligare och mer självklar entré till Vrinneviskogen från Hageby, någonting som idag saknas. Tillgängliggörandet av skogen blir ett värde som kan avnjutas av alla invånare i södra Norrköping.

Det nya aktivitetscentrumet blir en stark målpunkt, och ett startskott i utvecklingen av stadsdelen. Målsättningen är att skapa en plats som Hagebyborna kan känna stolthet över, men som samtidigt bjuder in resten av Norrköping att delta.

FUNKTIONSPROGRAM

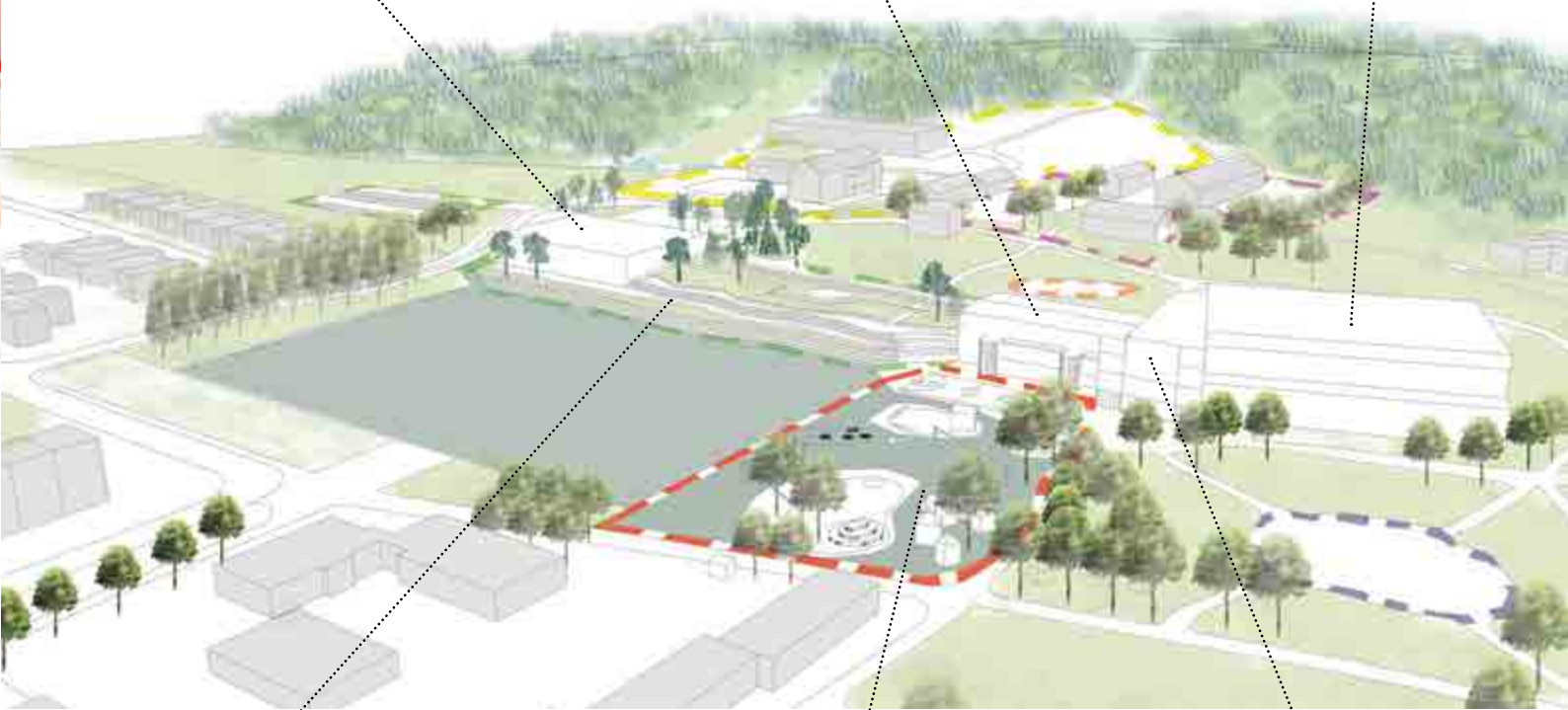
Simhall och café

På vintern kan även uthyrning av vintersportutrustning såsom skidor och skridskor ske här. På taket finns en takträdgård.

IUG-huset

Den befintliga idrottshallen renoveras och utvecklas till kulturhus med salar för dans och teater. Omklädningsrummen behålls.

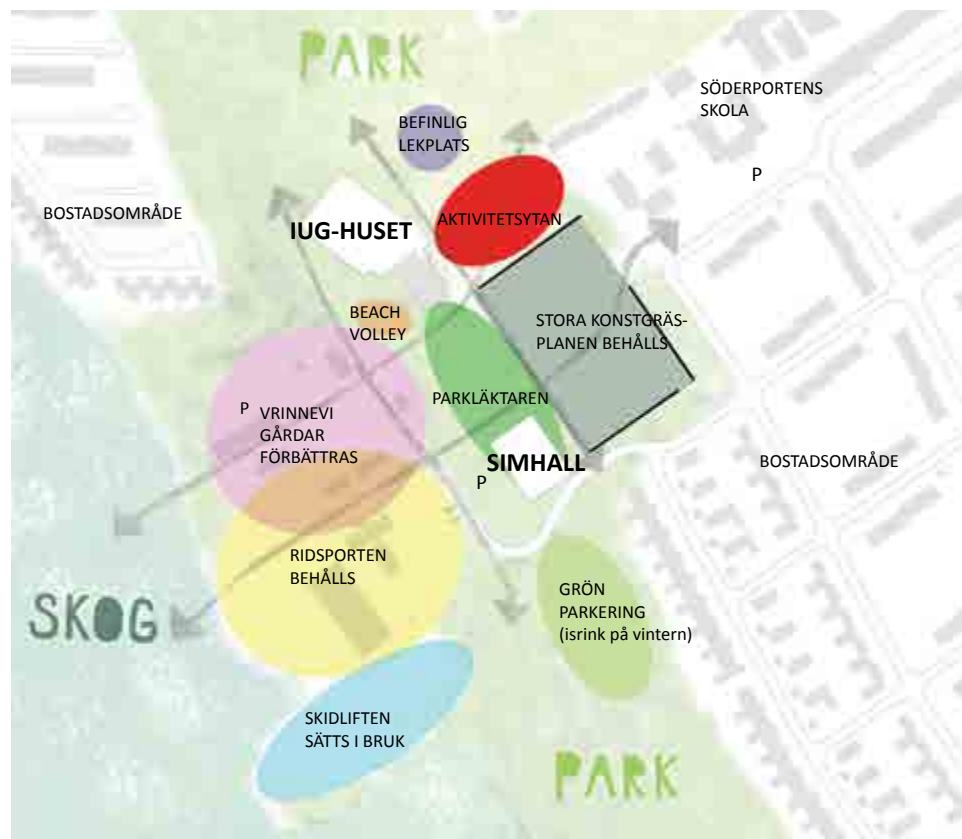
I den nya delen av IUG-huset byggs en idrottshall som kan delas upp i tre delar. Här finns även omklädningsrum, kontorsutrymmen och mindre utrymmen för exempelvis umgänge, läxhjälp och relokaler. Taket blir ytterligare en plats för aktivitet.

Parkläktaren är ett möte mellan park och åskådarläktare. Med trappor och barrträd verkar den både visuellt och rent praktiskt för att knyta samman Vrinneviskogen med resten av Hageby.

Aktivitetsytan är barnen och ungdomarnas plats, en plattform för många olika typer av intressen, både kultur och idrott. Platsen förbinder det nya IUG-huset med Söderportens skola och fungerar även som en förlängd skolgård för eleverna dagtid.

En stor inglasad foajé verkar som en brygga mellan de båda huskropparna. Här kan barn och unga sitta och umgås eller vänta på att deras fritidsaktivitet ska börja. Med hiss och trappa kommer du upp på terrassen bakom huset.

De grå pilarna visar den nya föreslagna rörelseriktningen igenom området. "P" = befintlig parkering behålls.

STEGVIS UTVECKLING

Etapp 0 – Befintligt

Det streckade ytorna representerar befintlig struktur på området idag vilka antingen bibehålls eller förbättras genom förslaget. Den svarta rutan representerar stängslet som omsluter fotbollsplanen i dagsläget. Staketet medverkar till att den stora konstgräsplanen idag utgör en barriär på området.

Etapp 1

Det nya IUG-huset byggs och den befintliga idrottssalen renoveras. Aktivitetsytan för barn och unga mellan det nya IUG-huset och Söderportens skola byggs. En beachvolleyboll plan anläggs på baksidan av den gamla idrottssalen. Stängslet kring den stora konstgräsplanen tas delvis bort för att skapa friare rörelseflöden på platsen och möjliggöra för nya vägar genom området.

Etapp 2

Simhallen och parkläktaren byggs. Tack vare parkläktaren finns nu en genare väg från Hageby centrums spårvagnsstation och Mirum galleria upp till Vrinnevi gårdar och Vrinneviskogen. I denna fas skapas även en större parkering med parkkaraktär i det befintliga grönstråket söder om aktivitetscentrumet. Skidliften tas åter i bruk..

Etapp 3

Gårdsmiljön aktiveras. I det faluröda huset på släntrönet och i den stora ladan i Vrinneviskogens skogsbryn skapas plats för nya verksamheter såsom motionscentral, egenföretagarverksamhet, kansli och Hembygdsmuseum. En stenmjölsyta anläggs mellan husen och skapar ytor för bl.a. marknader. Vid entrén till skogen anläggs ett utegym i trä.

AKTIVITETSCENTRUMMET

SÖDERPORTENS SKOLA

0 50 100

IUG-huset i terrängen

A

SKALA 1:500

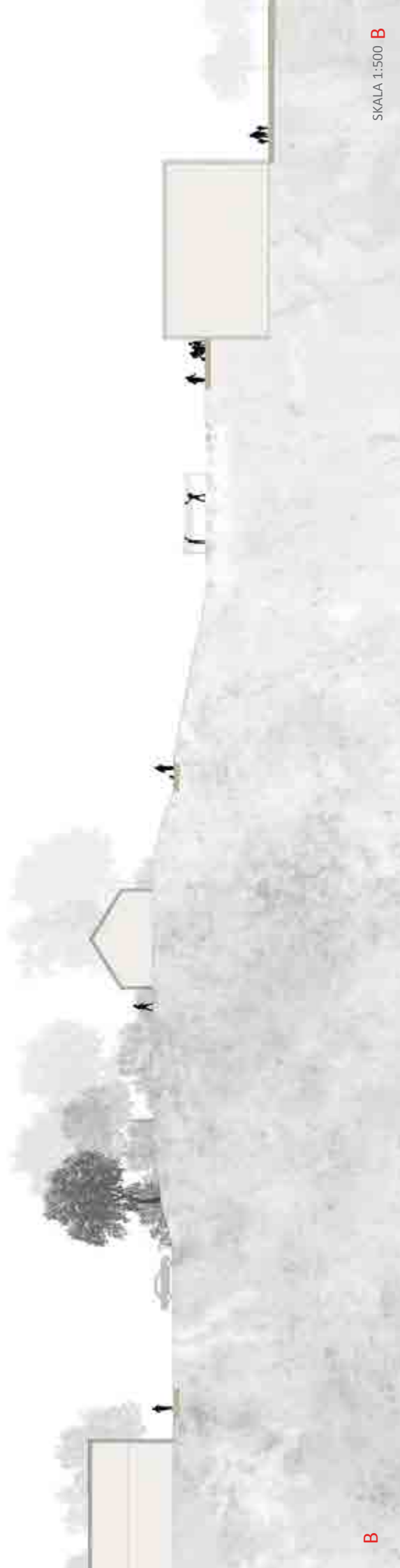
A

VRINNEVI GÅRDAR

KULLE MED TRÄD OCH RUNLÄMNINGAR

IUG-HUSET – DEN NYBYGGDA DELEN

AKTIVITETSYTAN

B

SKALA 1:500

B

LADAN – VRINNEVI GÅRDAR

TRÄDGÅRD

BEFINTLIGT FRITIDSHEM

BEACH VOLLEYBOLL

GAMLA IDROTTSHALLEN

AKTIVITETSYTAN

Föreslagna träd markerade i rött.

Parkläktaren

IUG-huset och simhallen förbinds med parkläktaren som kan inrymma en stor publik likväl som vara ett attraktivt inslag i landskapet även om platsen är helt folktom. En bit stiliserad skog i form av en ”skogs-ö” högst upp i parkläktaren låter Vrinneviskogen leta sig ner rent visuellt i aktivitetscentrumet. Parkläktaren utgörs av stödmurar i betong som skapar platåer av olika storlek och karaktär i slänten. På vissa av platåerna växer det gräs, andra är konstruerade av betong eller stenmjöl. Variationen av material möjliggör en större bredd av användningsområden.

Närmast fotbollsplanen antar parkläktaren en mer traditionell läktarform. Stödmurarna täcks bitvis med träbänkar som bildar bekväma sittplatser. I mitten av parkläktaren finns ett trädäck i fördelaktigt solläge. Några enskilda barrträd letar sig ner i parkläktaren och bildar ett fint ljusspel på platsen.

Två trappvägar leder upp till Vrinnevi gårdar och Vrinneviskogen. Som rullstolsburen eller med barnvagn kan du utan problem nå de två nivåerna i betong. Längs med fotbollsplanen utökas planen med en remsa konstgräs längs som fungerar som en gångväg för förbipasserande på platsen.

Två mycket olika platser – i Danmark och Filipinerna – har fungerat som inspirationskällor bakom parkläktarens utformning.

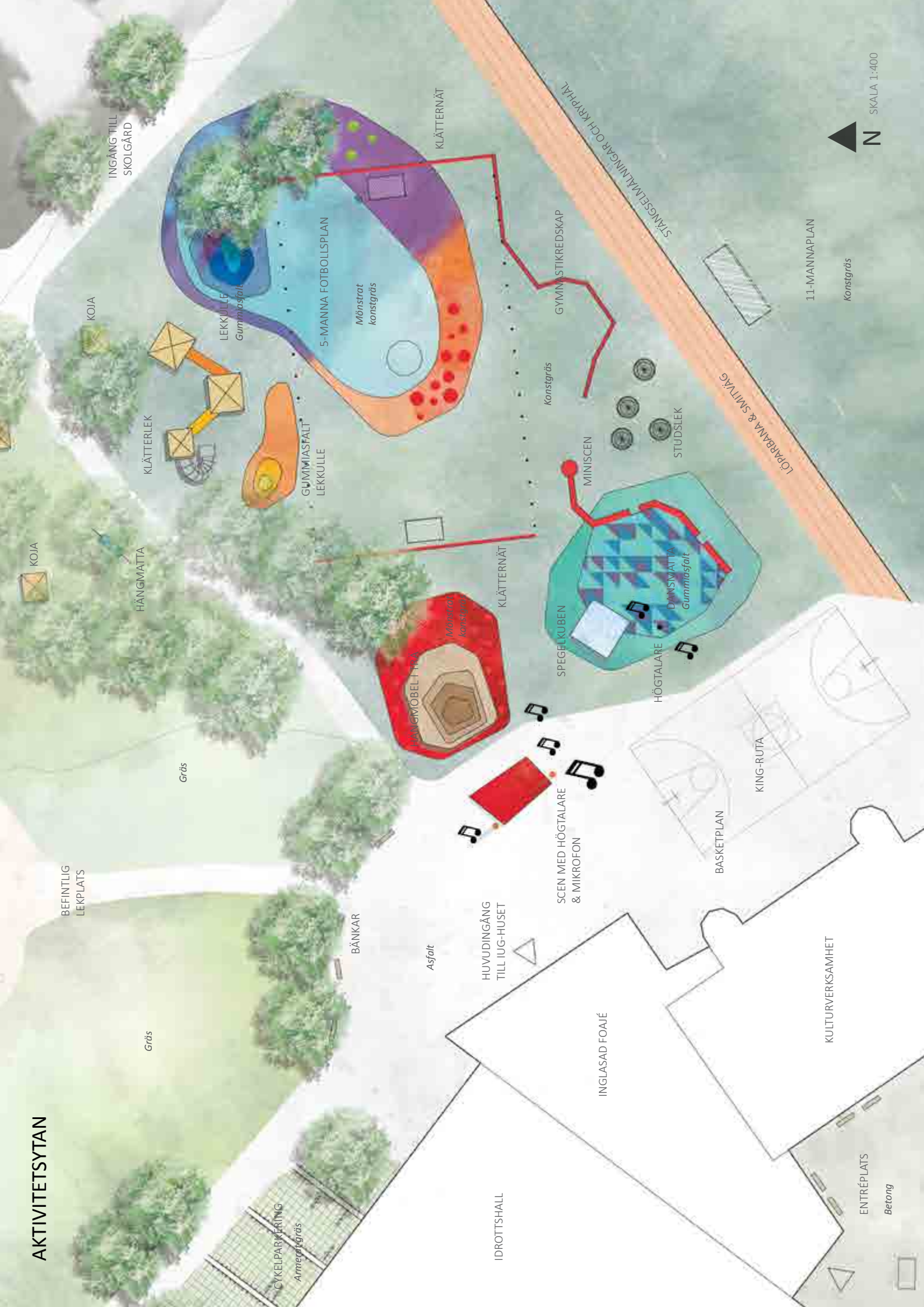
Risfältet i Banaue i norra Filipinerna, 2013.

The City Dune i Köpenhamn, 2010, SLA.
www.sla.dk. Bilden är bearbetad.

AKTIVITETSYTAN

SKALA 1:400

N

Aktivitetsytan i sitt sammanhang

Målet med aktivitetsytan

Det övergripande målet med aktivitetsytan är att skapa en attraktiv plats utifrån barn och ungdomars perspektiv, som fungerar väl i sitt nuvarande sociala sammanhang. Under vardagarna befolkas den stora och lilla konstgräsplanen av Söderportens elever som använder ytorna som en förlängd skolgård under rasterna. Aktivitetsytan ska således fungera för Söderportens elever under dagtid i veckorna, men samtidigt vara en välkomnande plats för IUG-husets besökare även under eftermiddagar, kvällar och helger.

Med utgångspunkt i Ungdomsstyrelsens studie Fokus13 – Unga och jämställdhet, som visar att statligt stöd i högre utsträckning går till aktiviteter som killar ägnar sig åt i högre grader än tjejer, blir målet att skapa en jämlik och jämställd aktivitetsyta i Hageby. Förhoppningen är att många olika grupper av barn och unga från hela Norrköping, ska känna sig välkomna och lockade av att använda platsen – oberoende av ålder, etnicitet, social tillhörighet eller intressen. Aktivitetsytan blir liksom IUG-huset en mötesplats för både kultur- och idrottsaktiviteter. Målsättningen är att platsen ska vara ett tillåtande och inkluderande rum där föränderlighet och delaktighet uppmuntras.

Aktiviteter

Gymnastik, musik och dans

För att bryta denna negativa trend som missgynnar unga tjejer ämnar aktivitetsytan att frångå det traditionella utseendet som vanligen förknippas med näridrottsplatser och bjuda in till nya aktiviteter.

Dans och gymnastik är aktiviteter som idag domineras av tjejer (Riksidrottsförbundet, 2004, s.5) och introduceras därför på aktivitetsytan. Dessa aktiviteter som normalt äger rum inomhus kommer nu ut i stadens publika rum. Musik, dans och gymnastik samsas med bollplaner och lekredskap. Specifikt utformade platser för dans och gymnastik anläggs med bl. a. dansmatta, speglar och musikanläggning, samt konstgräsmatta med fallskyddsdämpning som möjliggör akrobatik.

Rosens röda matta som färdigställdes 2013, bjuder på musik och dans i Rosengård, Malmö.

Kultur och interaktiva element

På aktivitetsytan kan besökaren göra avtryck på platsen genom att parkoppla sin smartphone till musikanläggningen via Bluetooth och spela upp sin favoritmusik. Högtalarna placeras vid IUG-husets huvudentré vid scenen där man kan dansa, sjunga i en mikrofon eller bara sitta och umgås. Scenen och musiken bidrar med ett spännande ombytligt inslag på aktivitetsytan.

Häng

Att umgås med sina kompisar är också en aktivitet. Sittplatser i såväl traditionella som annorlunda former placeras i bra solläge eller med utsikt över mer fartfylld aktivitet.

Skiss från årskurs 3 på Söderportens skola 2013.

Flexibla ytor och gråzoner

Aktivitetssytan kommer att bjuda in till många olika sorters aktiviteter. Ibland kommer dessa att ske sida vid sida, men det finns samtidigt risk för friktion mellan olika grupper av utövare. Platsen skapar därmed nya förutsättningar för barn och unga med olika preferenser att ta anspråk av platsen och förhålla sig till andras intressen.

”Gråzoner” skapas mellan funktioner för att erbjuda en flexibilitet i användandet av ytor. Platsen ämnar uppmuntra till att testa på nya aktiviteter men även att bidra till ett delat platsägarskap, vilket i förlängningen kan ge goda förutsättningar för att fler sociala grupper ska känna sig välkomna till platsen. Exempel på en gråzon är 5-mannafotbollsplanen som inte är helt inhägnad. Mönstrat konstgräs i organiska former täcker en stor del av planen och inkräktar i den traditionella rektangulära spelytan, samtidigt som funktionen som fotbollsplan bibehålls. Flexibla ytor – platser som är öppna och ostyrd i sin design med möjlighet för många olika typer av aktiviteter – är asfaltsytan framför IUG-huset samt grösytor mellan konstgräsytan och den befintliga lekplatsen.

Kojlek

Kojor utformas med inspiration från workshop med Söderportens elever ht 2013. Vissa kojor står på konstgräs med fallunderlag. Dessa är högt belägna och erbjuder även klätterlek. Andra kojor fungerar

mer som lekstugor och placeras på gräset mellan träden intill den befintliga lekplatsen. Bilden ovan visar några av de skisser som eleverna gjorde när de fick önska hur de skulle vilja att platsen såg ut.

Spegelkuben

Spegelkuben är en förvaringsbod där redskap och lösa föremål kan förvaras och bytas ut med regelbundna intervall. Det föränderliga innehållet ämnar attrahera olika minoritetsgrupper inom kategorin barn och unga och är en ansats till att skapa en plats för så många individer som möjligt. Spegelkuben blir ett konkret sätt att arbeta för målet att skapa en jämlik aktivitetssyta, där många intressen och behov för möjlighet att synas. Ansvar för spegelkubens innehåll skulle förslagsvis kunna delas mellan fritidspedagogerna på Söderportens skola och rörelsen Idrott utan gränser.

Stängslet får ny funktion

Det befintliga stängslet som avskärmar aktivitetssytan från den stora konstgräsplanen i söder behålls, men målas om enligt aktivitetssytans färgskala. Kryphål i varierande storlekar skapas ut mot den stora konstgräsplanen, vilket skapar en spänning på platsen från båda håll. Stängslet blir en vertikal yta för exponering av offentlig konst skapad av eleverna på Söderportens skola. Detta ger eleverna chansen att aktivt vara med och påverka sin egen vardagsmiljö och skapar ett föränderligt inslag på platsen.

Koppling inne/ute

En stark koppling mellan IUG-huset och aktivitetsytan eftersträvas, gränsen mellan inne och ute suddas ut. Den inglasade foajén skapar en tydlig visuell koppling mellan entréhallen och utemiljön på andra sidan fönstret. Foajén och entréplatsen utanför blir en mötesplats för barn och unga där de kan träffa vänner eller vänta på att deras fritidsaktivitet ska börja.

Trygghet

Kulturgeografen och genusvetaren Birgitta Andersson framhåller att undersökningar om trygghet sedan länge visat att tjejer generellt sett känner sig otryggare än killar stadens offentliga rum (Andersson, muntligen, 2013). Då målsättningen är att aktivitetsytan ska attrahera tjejer i lika hög utsträckning som killar blir trygghetsaspekten viktig att arbeta med för att uppnå en jämställd plats.

För att nå målet att skapa en trygg plats uppmuntras dessa riktlinjer:

- Bra överblick och långa siktlinjer.
- Trygga vägar till aktivitetsytan under dygnets mörka timmar. Belysningsdesign utvecklas i senare skede.
- God skötselnivå av platsen.

Konstgräs i fantasifulla mönster pryder aktivitetsytan. Stockholm Quality Outlet, Konstgräskonsulten, 2013. www.konstgraskonsulten.se

Principskiss ny funktion stängsel.

SLUTAKTEN

Sommaren 2013 inledde vi ett samtal om den inkluderande staden. Vi undrade hur den gestaltande landskapsarkitekten kan arbeta mer aktivt för jämlika städer. Utifrån målet att designa en jämlik aktivitetsyta i Hageby inledde vi processen med att försöka förstå och uttrycka vår vanemässiga syn på staden. I det sökande arbetet var det ett aktivt val att ta in många aktörer och infallsvinklar. På grund av detta kan processen beskrivas som bred och horisontell snarare än djuplodad. I slutakten kondenserar vi våra tankar i en reflektion som utgår ifrån examensarbetets huvudsakliga frågeställningar:

- Hur kan en jämlik aktivitetsyta för barn och unga se ut?
- Hur kan en jämställd aktivitetsyta för barn och unga se ut?
- Hur kan en landskapsarkitekts individuella erfarenheter av att bryta sina egna vanemönster i gestaltungsprocessen omformuleras till verktyg i arbetet för att bryta en kritiserad planeringsstruktur?

Gestaltungsförslaget för Hagebys nya aktivitetscentrum kan i sig ses som en ansats att svara på den första och andra frågeställningen. I slutakten reflekterar vi djupare kring arbetsprocessen – hur vi gick till väga, vad som fungerade och vad som hade kunnat vidareutvecklas.

För att lättare kunna attackera den tredje frågeställningen väljer vi att analysera aktörer och effekter i vår designprocess utifrån Actor Network Theory (ANT).

BRYTANDET AV VANEMÖNSTER OCH STRUKTURER

Det övergripande målet med examensarbetet var att identifiera möjligheter till att bryta invanda mönster i planeringen av aktivitetsytor utomhus för barn och unga, med målet att skapa bättre förutsättningar för ett jämlikt användande. Vi ville således studera hur landskapsarkitekters individuella erfarenheter av att bryta sina egna vanemönster kan bidra till alternativa sätt att arbeta med stadsutveckling, snarare än att ansluta till rådande planeringsstruktur. Genom att utarbeta en metod som hjälpte oss att ”gå ur boxen” ville vi betrakta vår yrkesroll ur ett nytt ljus.

Aktörer och effekter – reflektioner utifrån Actor Network Theory

Actor Network Theory (ANT) är en teori och ontologi utvecklad av Bruno Latour, Martion Callon och John Law (Latour, 2013, s.10). Mattias Kärrholm, professor i arkitektur på Lund tekniska högskola, förklarar ANT-perspektivet som ett synsätt som menar att alla händelser går att koppla till ett förlopp av en rad bakomliggande faktorer. Dessa faktorer benämns som aktörer och själva händelsen som effekten (Kärrholm, muntligen, 2013). Händelsen ses med andra ord som en effekt av flera olika aktörers samverkan och varje händelse kan på så vis liknas vid ett nätverk som kan vecklas ut och synliggöra vilka aktörer som har varit inblandade (ibid). Genom att betrakta slutresultatet – det färdiga gestaltningsförslaget – som ett nätverk uppbyggt av en mängd aktörer vecklar vi ut och tydliggör vår designprocess.

Med inspiration av ANT ville vi mobilisera en stor bredd aktörer i vår designprocess – metoder, brukare, teorier – för att skapa ett så finmaskigt nätverk som möjligt, med förhoppningen att detta skulle leda till effekten ”en så jämlik aktivitetsyta som möjligt”. Genom att ta in många perspektiv i designprocessen hoppades vi kunna öka våra chanser till detta. ANT hjälpte oss att samla, välja, organisera och förstå de aktörer vi valde och mötte på vägen. I slutakten används ANT som en förklaringsmodell för bättre förstå vår process, samt ge oss en ingång till frågan om hur våra personliga erfarenheter kan vara behjälpliga i att förändra en planeringsstruktur.

Framstående aktörer och dess effekt

Nedan vill vi synliggöra vilka aktörer som influerade oss mest och vilka effekter de hade på det slutgiltiga gestaltningsförslaget. Störst fokus kommer att ligga vid aktivitetsytans utformning då denna gestaltades i en mer detaljerad skala. Rubrikerna presenteras utan inbördes hierarki:

- Teori

Rapporten från Riksidrottsförbundet (2007, s.36) som visade på ett ojämnt användande av näridrottsplatser blev i ett initialt skede en viktig aktör, då vi utifrån rapporten satte målsättningen att skapa en jämställd aktivitetsyta. Rapporten styrde även valet av aktiviteter som vi genom gestaltningen möjliggjorde på platsen, såsom dans och gymnastik.

Det intersektionella perspektivet som redovisas i kapitlet Vem har rätt till staden? har gått som en röd tråd genom examensarbetets process och fått oss att med jämna mellanrum stanna upp och reflektera kring de komplexa maktstrukturerna mellan potentiella användare på platsen. Indirekt har teorin påverkat gestaltningen då vi kontinuerligt har studerat formen med dessa glasögon. Mer direkt gav det intersektionella perspektivet oss begreppet boundary object som i sin tur gav oss idén om spegelkuben, ett resultat av Sociologens workshop.

- Workshops

Söderportsselevens workshop influerade oss mycket. Kommunikationen med barnen påverkade grundläggande idéer kring områdets utformning såsom placeringen av aktivitetsytan. De informerade oss även om det stora fotbollsintresset på skolan och hur mycket den stora konstgräsplanen uppskattades av eleverna. Barnen och ungdomarna hade stor påverkan på gestaltningens formspråk. I Överlagringen skapade vi med inspiration från barnen en aktivitetsyta fylld av intryck, mönster och färg. Många av barnens idéer har dock fallit bort i det slutgiltiga förslaget då de var svåra att anpassa dem till en helhet och efter platsens förutsättningar. I en mer långvarig designdialog med barnen skulle deras inflytande på lokalisering och form av olika objekt kunna bli mer genomgripande.

Landskapsarkitektens workshop gav oss kunskapen om aktivitetscentrumets roll som en viktig grön länk i stadsdelen och dess koppling till övriga Norrköping. Rörelseriktningar i förslaget tog form i denna roll, vilket påverkade gestaltningens grundläggande infrastruktur. Det var också genom Landskapsarkitektens inledande platsbesök som idén om parklågten föddes.

Sociologens workshop gav oss den direkta effekten ”spegelkuben”, den flexibla redskapsboden som förändrar innehåll över tid. Rollen gav oss även en fördjupad förståelse för det intersektionella perspektiv som har präglat hela processen.

Konstnärens workshop inspirerade oss i överlagringsprocessen till att skapa rum för att se och synas, rum som var både mer och mindre exponerade. Vi ritade in den stora scenen vid huvudentrén och miniscenen i anslutning till dansmattan. Rollen fick oss att fundera på mötet mellan olika ytor på aktivitetsytan och friktionen mellan olika aktiviteter. Detta resulterade i en gestaltning med flera ”gråzoner” mellan var aktiviteter och ytor börjar och slutar. Rollen gav oss även inspiration till att arbeta temporärt, vilket gav oss idén om det föränderliga staketet mot den stora konstgräsplanen. Rollen inspirerade oss även till att arbeta mycket i modell. Modellarbetet påverkade gestaltningsprocessen en hel del då vi utifrån dessa studier tog viktiga beslut kring utformning av rumslighet och terräng.

Ömsesidig påverkan har funnits mellan de fyra workshoparna. Nya perspektiv från en workshop kunde skapa ännu fler perspektiv till nästa workshop. Denna upptäckt gjorde att vår process framträdde tydligt som ett nätverk där aktörer och effekter påverkade varandra om vartannat och tillsammans ledde till det färdiga gestaltningsförslaget.

- Husarkitekterna och Idrott utan gränser

Samarbetet med husarkitekterna Virginia Gonzalo och Vincent Cuclair, samt beställaren Admir Lukačević från Idrott utan gränser hade stor effekt på processen och slutresultatet. En viktig och tidskrävande diskussion var den om husets placering och relation till omgivande landskap. Samarbetsprocessen med arkitekterna var givande då vi fick möjligheten att vara med i projektets uppstartsfas, en fördel landskapsarkitekten sällan har. Då vi arbetade inom ramarna för examensarbetet och husarkitekterna hade ett längre tidsperspektiv att förhålla sig till, var vi tvungna att låsa processen kring husets utformning för att få fram ett färdigt förslag i tid. Huset kan därmed fortfarande förändras.

- Handledning

Sent i processen bestämde vi oss för att förändra gestaltningen ganska dramatiskt. Under överlagringen av teoribakgrunden och de fyra rollernas workshopar upplevde vi att vi hade tappat bort helheten och den grundläggande rumsligheten i vår gestaltning. Detta bekräftades av Arne Nordius, landskapsarkitekt vid SLU Alnarp, under ett handledningstillfälle. Utifrån detta samtal återkom vi till aktivitetscentrumets roll som en länk i en storskalig grönstruktur. Efter samtalet med Nordius tog vi beslutet att skapa ett grönt sammanhängande golv som skulle skapa ett lugn kring områdets olika delar. Handledningstillfället blev en betydande aktör i nätverket mot det färdiga gestaltungs-förslaget, då det efteråt fick oss att förändra förslagets formspråk och övergripande rumslighet ganska drastiskt.

Vår handledare för examensarbetet Gunilla Lindholm var också en aktör som hade stor inverkan på gestaltungs-förslaget. I den inledande fasen hjälpte hon oss att formulera våra mål med hela Hageby-projektet och de metoder vi skulle använda för att nå dem. Hon fick oss att inse saker under processens gång som ändrade examensarbets riktning, struktur och vad vi lade tid på. Dessa val och beslut som vi tog längs vägen påverkade i sin tur även förslagets karaktär och kvalitet.

- Norrköpings kommun

Ida Hansson, planarkitekt på Norrköpings kommun gav oss i ett tidigt skede information om kommunens planer för Hageby och området som vi valt att definiera som aktivitetscentrumet. Denna information gav oss argument för att aktivitetscentrumet kan fungera som en länk och målpunkt i stadsdelen, vilket lyftes fram i förslaget.

- Inspirationsprojekt

Mötet med Julia Magnusson och besöken på Aktivitetsytan i Rosengård blev en viktig referens tidigt i processen. Gestaltningen av aktivitetsytan har inspirerat oss, dels som koncept men även med fysiska attribut såsom scenen och högtalarna. Betydelsen av en delaktighetsprocess blev även tydlig efter vårt möte med Magnusson, vilket sporrade oss till att genomföra Söderportselevens workshop.

Det går att se hur vi har påverkats av samtida landskapsarkitektur i formspråk och materialval. Spår från de referensbilder vi tog fram under Landskapsarkitektens workshop går att finna i det färdiga gestaltungs-förslaget.

- Personlig erfarenhet

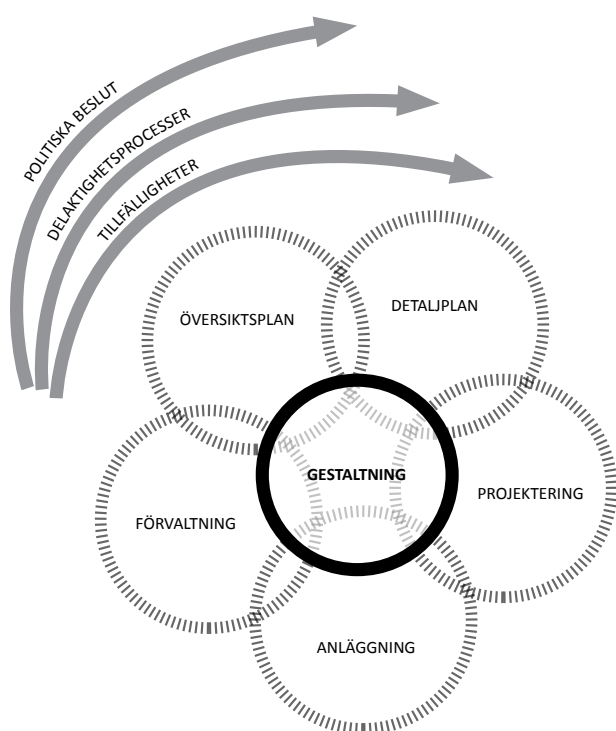
Som ansvariga landskapsarkitekter i projektet är vi som individer avgörande aktörer för hur slutresultatet av förslaget blir. Detta beror inte enbart på kunskap inhämtad under examensarbetet. Vi bär även sedan tidigare med oss erfarenheter, värderingar och smakpreferenser som sätter avtryck. Bland dessa erfarenheter finns även våra vanemönster, varav vissa vi har försökt bryta och analysera i detta arbete.

Brytandet av vanemönster för att förändra en planeringsstruktur: hur gick det?

Att ta in en stor bredd av aktörer i designprocessen blev viktigt när vi skulle attackera den komplexa uppgiften att designa en jämlik plats. Valet att gå in i just yrkesroller gjorde vi för att metoden inspirerade oss och gjorde vår gemensamma process lustfylld. Processen blev för oss ett test av olika sätt att angripa problematiken. Brytandet av vanemönster kan dock ske på en mängd olika sätt. Ibland kan det handla om enklare metoder, som att stanna upp och byta skissteknik, läsa en artikel, prata med en ny bekantskap eller att besöka en utställning. För en landskapsarkitekt med längre erfarenhet och med mer gedigen kunskap kring att gestalta platser för ett jämlikt och jämställt användande, hade processen förmodligen sett annorlunda ut.

Frågan är hur mycket vi egentligen kan frångå våra egna vanemönster och om det är ett självändamål. Vi existerar i en samtid och har inte kapaciteten att uppfinna oss själva varje dag. Detta är heller inte syftet med vårt arbete. Målet är att bryta upprepadet av mönster inom planeringen som enbart gynnar vissa sociala grupper, ett mål som härrör från en kritisk uppfattning av hur staden utvecklas, bl.a. genom planering. Vi har utmanat oss själva att pröva arbetssätt som kan få oss att i kommande uppgifter som landskapsarkitekter agera mer självständigt, mer inkluderande och mindre omedvetet upprepande. För att uppnå detta måste vi rannsaka oss själva och vårt dagliga arbete. Att experimentera med att gå ur sin yrkesroll kan ses som ett exempel på en sådan rannsaking.

Vi har inom vår designprocess skapat ett nätverk med många olika aktörer för att skapa fysiskt goda förutsättningar för ett jämlikt användande. Flera framstående aktörer bildade tillsammans med andra mindre framstående sådana ett nätverk som resulterade i en effekt – det färdiga gestaltungsförslaget. Nätverket berättar dock enbart om den gestaltande landskapsarkitektens roll i arbetet för jämlika platser. För att bilda oss en vidare förståelse av hur brytandet av individuella vanemönster kan förändra en planeringsstruktur måste vi zooma ut. I strävan efter den jämlika platsen tror vi att aktivt arbete måste ske och inom alla de led som ett projekt går igenom, från översiktlig planering till förvaltning. Den fysiska utformningen är utan tvekan en viktig länk i skapandet av en jämlik plats för barn och unga, men den gestaltande landskapsarkitekten ingår även i ett större nätverk av aktörer, som alla måste samverka för att nå fram till den önskvärda effekten. En av dessa aktörer är den sociala struktur som finns på platsen idag.

För att vidare utvärdera vår process med att bryta vanemönster kan man säga att workshoparbetet var givande bl.a. för att det gav oss perspektiv på oss själva i rollen som landskapsarkitekter och inspiration till att börja tänka i nya banor i gestaltningen, men det tog också mycket tid från den överlagrande gestaltningen. Vissa stunder tappade vi helheten när vi fokuserade på processens enskilda delar. Samtidigt var det i de enskilda konkretiseringarna av idéer från workshoppen som störst nytta av workshoparna kunde dras.

DEN JÄMLIKA OCH JÄMSTÄLLDA STADEN

Tidigt i arbetets uppstart frågade vi oss om det går att designa för alla eller om denna målsättning är en utopisk idé. Att planera för alla skulle kunna betraktas som en oxymoron; i strävan efter en planering som tilltalar alla, skulle resultatet bli en stad som inte riktigt attraherar någon. Att nå konsensus kring hur den ideala staden ser ut anser vi inte är något självändamål. Friktion mellan människors syn på vad som är fult/snyggt eller normalt/onormalt representerar snarare mångfalden som finns i ett samhälle.

Gestaltungsstrategier för en jämlik och jämställd plats

Nedan reflekterar vi kring våra ansatser att skapa en jämlik och jämställd aktivitetsyta och resultatet av dessa.

Tjejdominerade aktiviteter får ta plats

Då Riksidrottsförbundets rapport från 2007 (s.36) visat på ett ojämställt användande mellan tjejer och killar på näridrottsplatser blev vårt fokus att uppmuntra ett jämlikt användande mellan könen. Dymén (2008, s.46) menar att en väg att gå för att motverka att rådande maktstrukturer mellan män och kvinnor cementeras inför framtiden, är att driva kampen för att erfarenheter och aktiviteter som kulturellt sett sammankopplas med män respektive kvinnor uppnår samma status. För att denna likvärdiga status ska uppnås tror vi att aktiviteter som idag är tjejdominerade bör ta större plats i utformandet av aktivitetsytor och att dessa aktiviteter ska få en lika självklar plats som de i dagsläget killdominerande aktiviteterna. Utifrån Riksidrottsförbundets rapport som redogjorde för vilka aktiviteter som idag domineras av tjejer – däribland dans och gymnastik – ritades dansmattan, scenen, högtalarna, gymnastikräckena och fallunderlag lämpat för akrobatik in i aktivitetsytan.

Samtidigt som dessa objekt faktiskt tilltalar en mer varierad grupp av brukare, är de också viktiga symboler, med en vidare betydelse i staden, även för de förbipasserande som inte har någon anledning att gå in på området. Huruvida ett idrottsområde består av en skateramp (med kill-association) eller en mängd platser och redskap (med både kill- och tjej-associationer) är inte betydelselöst. Det ger signaler i samhället. Det ger signaler dels om att man kan ifrågasätta det ”vanliga” idrottsområdet och dels om att här – i det här området – är man innovativ och tänker nytt. Att bidra till ett samhällskritiskt tänkande och samtidigt bidra till projektområdets attraktivitet, är ett sätt att formulera landskapsarkitektens yrkesroll som vi sympatiserar med.

Gråzoner - kultur möter idrott

För att bryta ett strukturellt maktutövande på aktivitetsytor för barn och unga tror vi att det finns stora värden i att ifrågasätta ett traditionellt utseende på dessa platser. En aktivitetsyta behöver

inte vara en renodlad plats för idrott utan skulle exempelvis kunna vara ett publikt uterum för kulturutövande. Utifrån denna hypotes har vi arbetat för att möten mellan idrott såsom fotboll och mer kulturbetingade aktiviteter som dans ska kunna ske på platsen. En målsättning har även varit att skapa ”gråzoner” mellan dessa olika funktioner för att det inte ska finnas tydliga gränser mellan användarna. Målsättningen var att skiftandet av aktivitet och prova på någonting nytt ska vara lätt. Detta kan innebära en viss friktion mellan grupper som utövar olika aktiviteter, på gott och ont. Barnen sätts i en situation där de måste hantera ”gråzonerna” och kunna samsas på ytan. Riskerna finns dock att någon grupp lättare tar makten över platsen och att det då blir svårare för andra grupper att ta plats.

Att gestalta ett jämlikt och jämställt aktivitetscentrum i Hageby: hur gick det?

Huruvida vår design skulle användas jämlikt kommer vi kanske aldrig få veta. Vad vi vet är att processen som har lett fram till färdig design har präglats av ett fokus på jämlikhet. Vi har således lagt en pusselbit i det komplicerade nätverk som ska fungera för att en plats ska användas jämlikt. Vi har även kommit med konkreta förslag på hur den gestaltande landskapsarkitekten kan arbeta med dessa frågor.

Inför gestaltningen av aktivitetsytan arbetade vi utifrån den specifika sociala gruppen barn och unga. För att möta denna breda grupp försökte vi ta hänsyn till den stora mängden intressen inom den sociala kategorin. Åldersaspekten blev viktig då platsen tillhör barnen och ungdomarna, men dess omgivningar också ska fungera för vuxna. Utöver aktivitetsytor skapades även ytor för att umgås och betrakta aktiviteten. Genom att planera in de tjejdominerande aktiviteterna dans och gymnastik tog vi ett konkret steg för att skapa en mer jämställd plats. Att ta in temporära moment på aktivitetsytan i form av t.ex. ”spegelkuben” med utbytbar innehåll och ett staket, som byter utseende efter elevernas tycke och smak, var ett annat angreppssätt för att nå en inkluderande plats. I arbetet för jämlikhet har vi fyllt platsen med mycket innehåll och skapat förutsättningar till olika sorters aktivitet. Då vi fått information om det stora fotbollsintresset på skolan ville vi behålla fotbollen som en aktivitet men samtidigt undvika att vidmakthålla självklarheten kring fotbollens självklara ställning som huvudsaklig aktivitet. ”Gråzoner” hjälpte oss bl.a. att lyfta även andra aktiviteter.

En kritik mot oss själva är att vi har utgått från information om vad tjejer ägnar så åt för aktiviteter mer generellt i landet. Vi har inte gjort någon djupare undersökning kring vad tjejer ägnar sig åt i just Hageby, vilket frångår vårt annars platsspecifika fokus.

Då jämlikhet är ett brett begrepp har det varit svårt att förena alla dimensioner av dess innebörd i gestaltningen. Vi upplevde t.ex. i gestaltningens slutskede att vi kanske lagt för stort fokus på de yngre barnen och för lite på de äldre. Det fanns också en gnagande känsla att vi missade många sociala grupper av barn och unga, trots att vi försökte tänka så fritt som möjligt. Med dessa eftertankar kom också reaktionen: Kan en jämlik plats likställas med en så inkluderande plats som möjligt?

Med de politiska begreppen jämlikhet och jämställdhet som utgångspunkter har nya målbegrepp utvecklats såsom det mångfacetterade och inkluderande, begrepp som i högre utsträckning var möjliga att översätta till det gestaltande arbetet. Att sikta mot en inkluderande plats blev med andra ord ett sätt för oss att närma oss vårt uppsatta mål med ett jämlikt och jämställt användande.

Fortsatt arbete

Om möjligheten skulle finnas att projektera aktivitetsområdet i detalj skulle vi arbeta vidare med att mått och skala på redskap ska fungera för människor med olika behov och förutsättningar, framförallt med fokus på barn och ungdomar. Tillgängligheten och trygghetsaspekten på platsen skulle även ses över med stor noggrannhet.

Vi har arbetat med gråzoner i gestaltningen, men formspråket skiljer sig inte märkvärt från samtida landskapsarkitektur, vilket heller aldrig var en målsättning. Vi ställer oss i efterhand ändå undrande till om detta är en brist. Kan ett distinkt utmärkande utseende skapa nya förutsättningar för att mötas och på så vis vara fördelaktigt för det jämlika användandet? Undersökningar kring detta uppmuntras i fortsatta studier.

I kapitlet Genusperspektiv i planeringen beskrivs killarnas maktövertag på spontanidrottsplatserna som en fråga om "platsägandeskap" Vilhemsson (2013, s.86). Platsägandeskapet kan liknas vid en social struktur som kan leda till både positiva och negativa effekter på en plats (ibid.). Utifrån vårt samtal med Julia Magnusson från Malmö stad framgick det tydligt att delaktighetsprocesser är ett viktigt led i planeringsprocessen för att uppnå ett jämlikt platsägandeskap. Malmö stad arbetar även med jämställdhet i ett förvaltningsskede. Vi uppmuntrar även i projektet i Hageby ytterligare delaktighetsprocesser och ett förvaltande som arbetar för ett jämlikt och jämställt användande av utomhusmiljöer för aktivitet för barn och unga.

SLUTSATSER

– En viktig slutsats är att rannsakande av sin yrkesroll och designprocess för dem som planerar och gestaltar stadens offentliga rum, är av stor vikt för att inte slentrianmässigt befästa normativa maktstrukturer. Först när vi vet hur vi fungerar idag kan vi göra annorlunda. I examensarbetet har vi studerat landskapsarkitektens yrkesroll och har bl.a. sett att dennes främsta utgångspunkt är funktion, snarare än form eller någonting annat. Vi har även förstått vikten av att reflektera kring våra smakideal och dess roll i gestaltandet för att förstå när vi inkluderar och exkluderar genom vår design.

– Såsom tidigare beskrivits i Sociologens akt kan den jämlika staden studeras i förhållande till skala. En plats som planerats utifrån en specifik social grupp kan upplevas exkluderande för majoriteten, men kanske kan en mer inkluderande stad byggas genom fler typer av homogena platser i en mer övergripande skala i staden. Målet kanske inte borde vara att skapa ett medelvärde för allas önsknings på varje enskild plats, utan snarare att skapa utrymme för alla att delta genom en stor variation av olika typer av platser i staden.

– Det intersektionella perspektivet har visat sig värdefullt i diskussionen kring den inkluderande staden i både stor och liten skala. Teorin kan anses relevant för alla som arbetar inom planering och arkitektur, som ett hjälpmedel för att förstå den befolkning vi designar för och att makt utövas i tvärsektionen mellan olika sociala strukturer. Vi anser att det idag finns ett glapp mellan teori och praktik inom landskapsarkitekturen. Detta är synd då mycket teoretisk kunskap går förlorad när den inte inkorporeras i det fysiska gestaltandet av stadens rum. Genom att upplysa oss själva om hur stadens rum används, exempelvis genom att läsa Riksidrottsförbundets rapporter, kan vi skapa socialt hållbar landskapsarkitektur.

Efter att ha slutfört examensarbetet drar vi slutsatsen att den gestaltande landskapsarkitekten aktivt kan arbeta för jämlikhet och jämställdhet. Enligt svensk plan- och bygglag är planeraren skyldig att arbeta för jämlika levnadsförhållanden (Larsson & Jalakas, 2008, s.36). Med stöd från ANT hävdar vi att fysiska miljöer påverkar dess sociala strukturer. Arbetet för den jämlika staden bör således vara en självklar del av professionen.

Malmö, april 2014

Bästa Katja!

Nu är berättelsen snart slut...

Det här projektet har krävt vår uppmärksamhet på fler plan än vad jag trodde var möjligt: som ett akademiskt ex-jobb, som ett konkret och säljande gestaltungsförslag till Idrott utan gränser, som en workshop på en grundskola och som ett tätt samarbete med husarkitekter.

Att få examensarbetet Breaking the Habitual i hamn har satt oss på prov. Arbetet har krävt mycket energi och kärlek, vi har utmanat oss själva och varandra.

Men jag är stolt, för det här arbetet har känts genuint viktigt. Att lyfta frågan om vilka det egentligen planeras för och dra vårt strå till stacken för ett jämlikt samhälle har känts just precis så: otroligt viktigt.

Jag hoppas att det här ex-jobbet kommer bidra till att planerare och gestaltare av Sveriges utemiljöer reflekterar mer över vilka sociala grupper de inkluderar och exkluderar, genom varje linjedragning och varje beslut.

Berättelsen tar inte slut här. Långt ifrån!

/Sofia

REFERENSER

TRYCKT MATERIAL OCH INTERNETKÄLLOR

Andersson, B. (2005). *RISK – om kvinnors erfarenhet och fysisk planering*. (Rapport från Centrum för kommunstrategiska studier). Linköping: UniTryck & Linköpings universitet. Tillgänglig: <https://www.isak.liu.se/cks/forskning/publikationer/copyoffilarkiv-bocker/1.433214/RISK.pdf>. [2014-02-21].

Blomdahl, U., Elofsson, S. & Åkesson, M. (2012). *Spontanidrott för vilka? En studie av kön och nytjande av planlagda utombussor för spontanidrott under sommarhalvåret*. (Forskningsrapport, juni 2012). Stockholm: Stockholms stad, Idrottsförvaltningen & Stockholms universitet. Tillgänglig: <http://korta.nu/h2p3s> [2014-02-20].

Bonnevier, K., Alves, M. & och Kristiansson, T. (2013). Manövrera runt och slå sönder. *Bang Feministisk kulturtidskrift*, (2), ss. 30-35.

Bonnevier, K. (2007). Ett rum med utsikt. *Tidskrift för genusvetenskap*, (3), ss. 51-55.

Bradley, K. (2009). *Just environments – Politicising sustainable urban development*. Diss. Kungliga tekniska högskolan. Stockholm: Universitetservice AB.

Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.

Dymén, C. (2008). *Jämställd stadsplanering – Ett diskussionsunderlag från projektet Bojämte*. (Rapport 2007:07). Stockholm: Länsstyrelsen.

Halldén, G. (2003). Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 8(1-2), ss. 12-23.

Högscoleverket (2008). *Vilka är studenter? En undersökning av studenterna i Sverige*. (Rapport 2008:33). Stockholm: Högscoleverket.

Krook, A. (2014). Rätten att svertas – om aktivitetens demokratiska värde. *Arkitekten – Sveriges arkitekters bransch- och medlemstidning*, (2), ss.48-49.

Larsson, A. & Jalakas, A. (2008). *Jämställdhet nästa!*. Stockholm: SNS Förlag.

Latour, B. (1991). Technology is society made durable i J. Law (Ed.) *A Sociology of Monsters? Essays on Power, Technology and Domination, Sociological Review Monograph*. London: Routledge. 38: 103-131.

Norrköpings kommun (2013), *Planeringsförutsättningar Hageby – Ett framtidsdokument som beskriver planeringsförutsättningar för stadsdelen Hageby i Norrköpings kommun*. Tillgänglig: <http://www.norrkoping.se/bo-miljo/stadsutveckling/nyheter/2013/hagebys-framtid/Hageby-planeringsforutsattningar2.pdf> [2014-02-19].

- Malmö stad (2013). *Delaktighetsprocesser*. Tillgänglig: <http://www.malmo.se/download/18.228b8e2313f81626274a003/Delaktighetsprocesser.pdf> [2014-02-19].
- Malmö stad (2013). *Spontanidrottsplatser*. Tillgänglig: <http://www.malmo.se/Medborgare/Idrott--fritid/Idrottsanlaggningar/Spelfalt--bollplaner/Spontanidrottsplatser.html> [2014-02-19].
- Regeringskansliet (2013). *Mål och budget för jämställdhetspolitiken*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/2593/a/14257> [2014-02-19].
- de los Reyes, P (2013). Intersektionalitet. *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/intersektionalitet> [2013-10-21].
- Riksidrottsförbundet (2013). *Barn och ungas idrottsvanor*. Tillgänglig: <http://www.rf.se/Barn-ochungdomsidrott/Barnochungdomarsidrottsvanor/> [2014-02-15].
- Riksidrottsförbundet (2007). *Näridrottsplatser och spontanidrott*. (Handslagsrapport 2007:9). Stockholm: Andrén och Holm. Tillgänglig: http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_33766/cf_394/N-ridrottsplatser_och_spontanidrott.PDF [2014-02-15].
- Riksidrottsförbundet (2005). *Ungdomars tävlings- och motionsvanor – en statistisk undersökning våren 2005*. (FoU-rapport 2005:6). Tillgänglig: http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_29059/cf_394/Ungdomars_tavlings_idrottsvanor [2014-02-21].
- Riksidrottsförbundet (2004). *Barn och ungdomars idrottande 2004*. Tillgänglig: http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_29058/cf_394/barns_idrottsvanor [2014-02-21].
- Simka (2013). *Simka*. Tillgänglig: <http://www.simka.se/> [2013-12-13].
- Star, S.L. & Griesemer, J. (1989). Institutional ecology, 'translations' and boundary objects: amateurs and professionals in Berkeley's museum of vertebrate zoology, 1907-39. *Social studies of science*, 19(3), ss. 387-42.
- Valentine, G. (2007). Theorizing and researching intersectionality: a challenge for feminist geography. *The professional geographer*, 59(1), ss. 10-21.
- Vilhelmsson, K. (2013). *Platspåverkan - en fallstudie om delaktighet och genusperspektiv i planeringen av Aktivitetsytan i Rosengård*. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning. (Examensarbete)
- West, C. & Fenstermaker, S. (1995). Doing Difference. *Gender and Society*, (9), ss. 8-37.
- Ungdomsstyrelsen (2013). *FOKUS 13 – Unga och jämställdhet*. (Ungdomsstyrelsens skrifter 2013:4). Stockholm: Taberg Media Group AB. Tillgänglig: http://www.ungdomsstyrelsen.se/sites/default/files/publikationer_uploads/fokus-13-unga-och-jamstalldhet.pdf [2014-02-19].

Yaneva, A. (2012). Border crossings Making the social hold: towards an Actor-Network Theory of design. *Design and culture*, 1(3), ss. 273-288.

MUNTliga KÄLLOR

Andersson Birgitta, sociolog, kulturgeograf och genusvetare. Föreläsningen ”En stad för alla” på seminariet *För vem byggs staden?* anordnat av No man’s land på Garaget i Malmö (2013-12-14).

Magnusson Julia, planeringssekreterare på Malmö stad. Intervju på Stadsområdesförvaltning Öster (2013-09-16).

Krook Anna, landskapsarkitekt, statsvetare och genusvetare. Föreläsningen ”Hur kan aktiva utemiljöer bidra till en aktiv stad” på seminariet *För vem byggs staden?* anordnat av No man’s land på Garaget i Malmö (2013-12-14).

Kärrholm Mattias, professor i arkitektur på Lunds universitet. Föreläsning på LTH i masterkursen Temporal Landscapes 15 hp (2013-02-14).

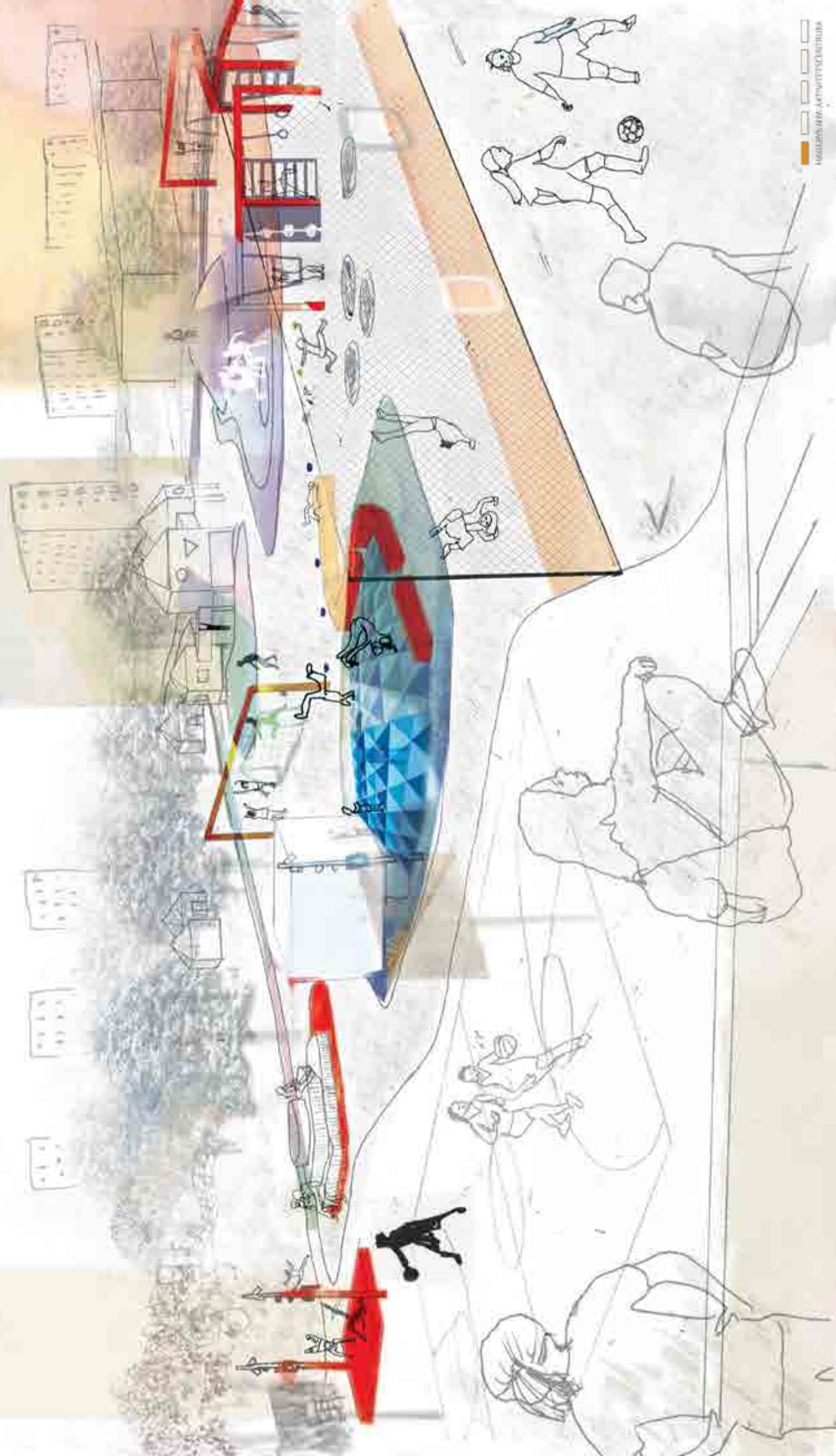
Lind Karin, konstnär. Intervju i Linds hem, Gamla Stan i Stockholm (2013-10-21).

Fotografier och bildmaterial utan referensangivelse tillhör författarna.

BILAGA

Här redovisas de planscher som har fungerat som presentationsmaterial inför beställaren Idrott utan gränser. Planschernas originalstorlek är A1, skalangivelser är således anpassade efter detta pappersformat.

HAGEBYS NYA AKTIVITETSCENTRUM

IDROTT UTAN GRÄNSERS VISION

Idrott utan gränser (IUG) vill skapa ett nytt aktivitetscentrum i Hageby som erbjuder kultur och idrott till alla Norrköpings barn och unga. Här ska människor med olika intressen kunna testa på olika aktiviteter och träffa på nya människor.

Det framtida aktivitetscentrumet ligger i ett attraktivt område för aktivitet. Platsen som redan är ett etablerat område för aktivitet och idrott har både närhet till parkstråk, Vrinneviskogen och Mirum gallerya. På platsen finns idag en stor konstgräslan, en skidbacke med lift, en nyligen upprustad kommunal lekplats, ridskoleverksamhet samt idrottshall. Goda kollektivtrafikförbindelser till Norrköpings centrum gör det även lätt för barn och unga att ta sig till det nya aktivitetscentrumet.

Ett framtida aktivitetssentrum skulle sammanlänka befintliga parkstråk och skapa en tydligare och mer självklar entré till Virrnevisekvigens från Hageby, något som idag saknas. Tillgänglighetsbrändet av skogen blir ett värde som kan avnjutas av alla invånare i södra Norrköping.

Det nya aktivitetscentrumet blir en stark målpunkt, och ett startskott i utvecklingen av stadsdelen. Målsättningen är att skapa en plats som Hagebyborna kan känna stolthet över, men som samtidigt bjuder in resten av Norrköping att delta.

FUNKTIONSPROGRAMM

STEGVIS UTVECKLING

Etapp 0 – Befintligt

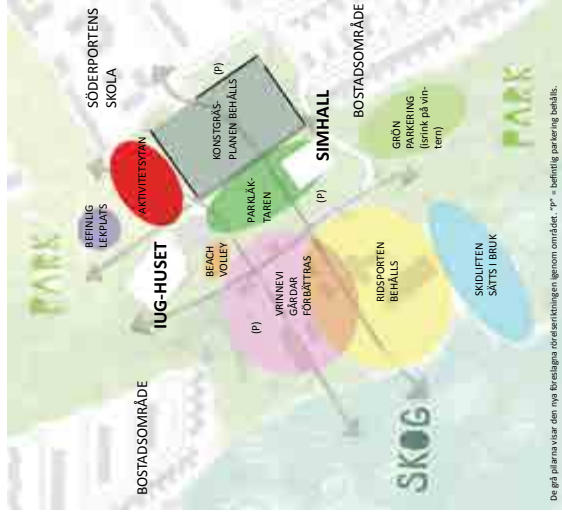
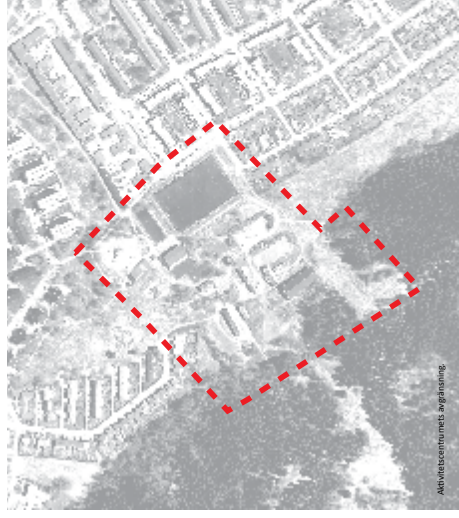
Etapp 1

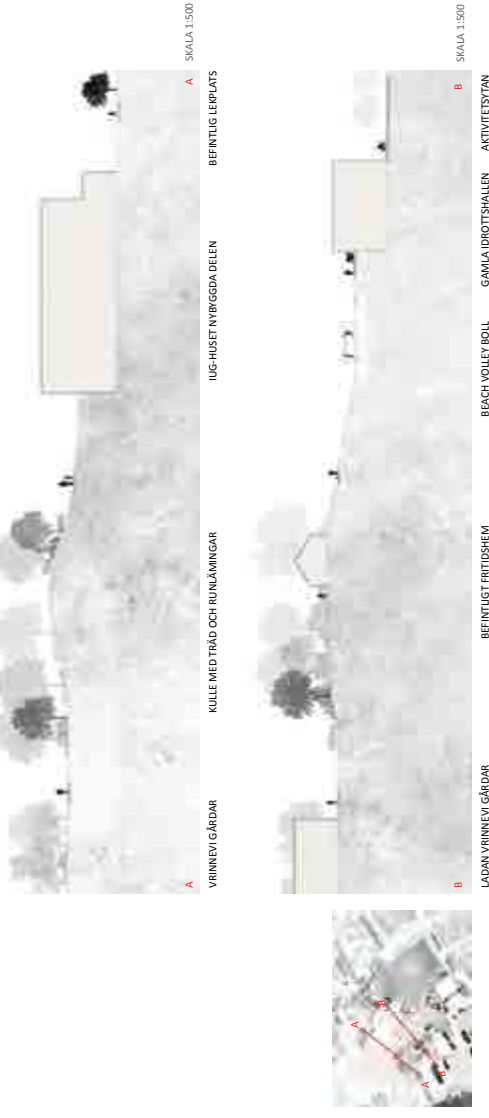
Etapp 2

Etapp 3

De grå pilarna visar den nya föreslagna rörelseriktningen i och omkring området. "P" = befintlig parkering behålls

SKALA 1:500

LADAN VRINNEVI GÅRDAR	BEFINTLIGT FRITIDSHEM	BEACH VOLLEY BOLL	GAMLA IDROTTSALLÉN	AKTIVITETSTÄN
-----------------------	-----------------------	-------------------	--------------------	---------------

PARKLÄKTAREN är ett möte mellan park och åskådarläktare. Med trappor och barträd verkar den både visuellt och rent praktiskt för att knyta samman Vrinneviskogen med resten av Hageby.

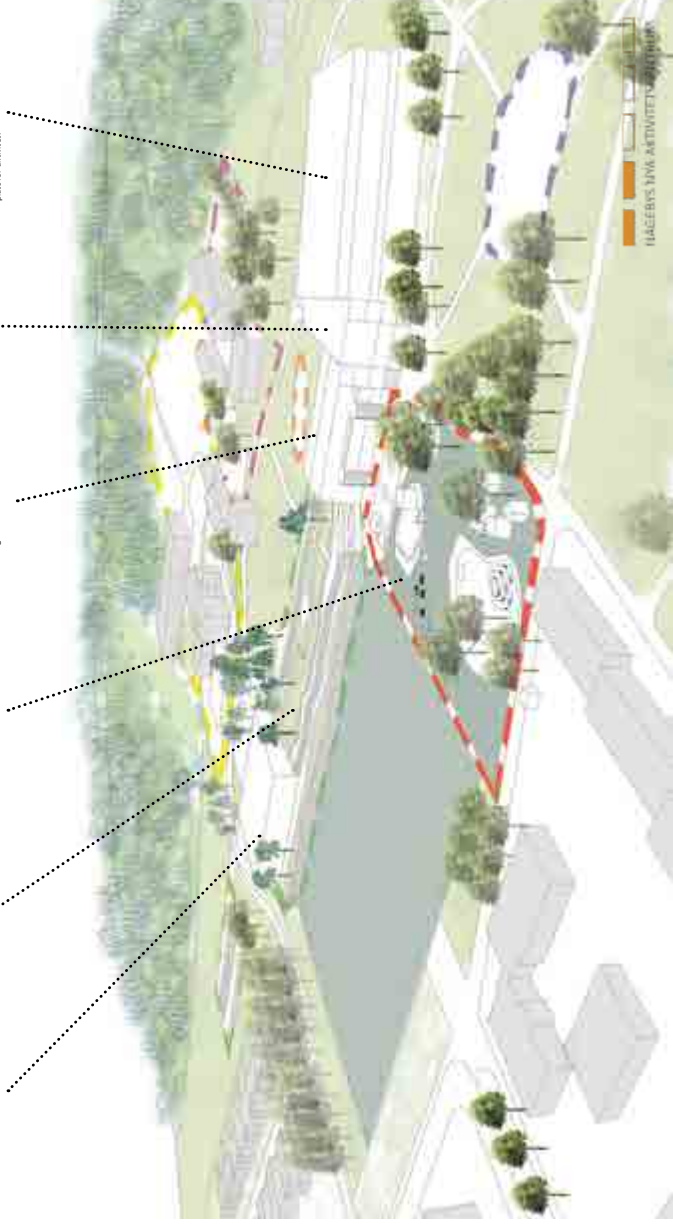
SIMHALLOCH KAFÉ
På vintern kan även uthyrning av vintersportutrustning såsom skidor och skridskor ske här. På taket finns en takträdgård.

AKTIVITETSYTAN är barnen och ungdomarnas plats, en plattform för många olika typer av intressen, både kultur och idrott. Platsen förbinder det nya IUG-huset med Söderportens skola och fungerar även som en förväntad skolgard för eleverna dagtid.

En stor inglasad foajé verkar som en brygga mellan de båda huskropparna. Här kan barn och unga sitta och umgås eller vänta på att deras fritidsaktivitet ska börja. Med hiss och trappa kommer du upp på terrassen bakom huset.

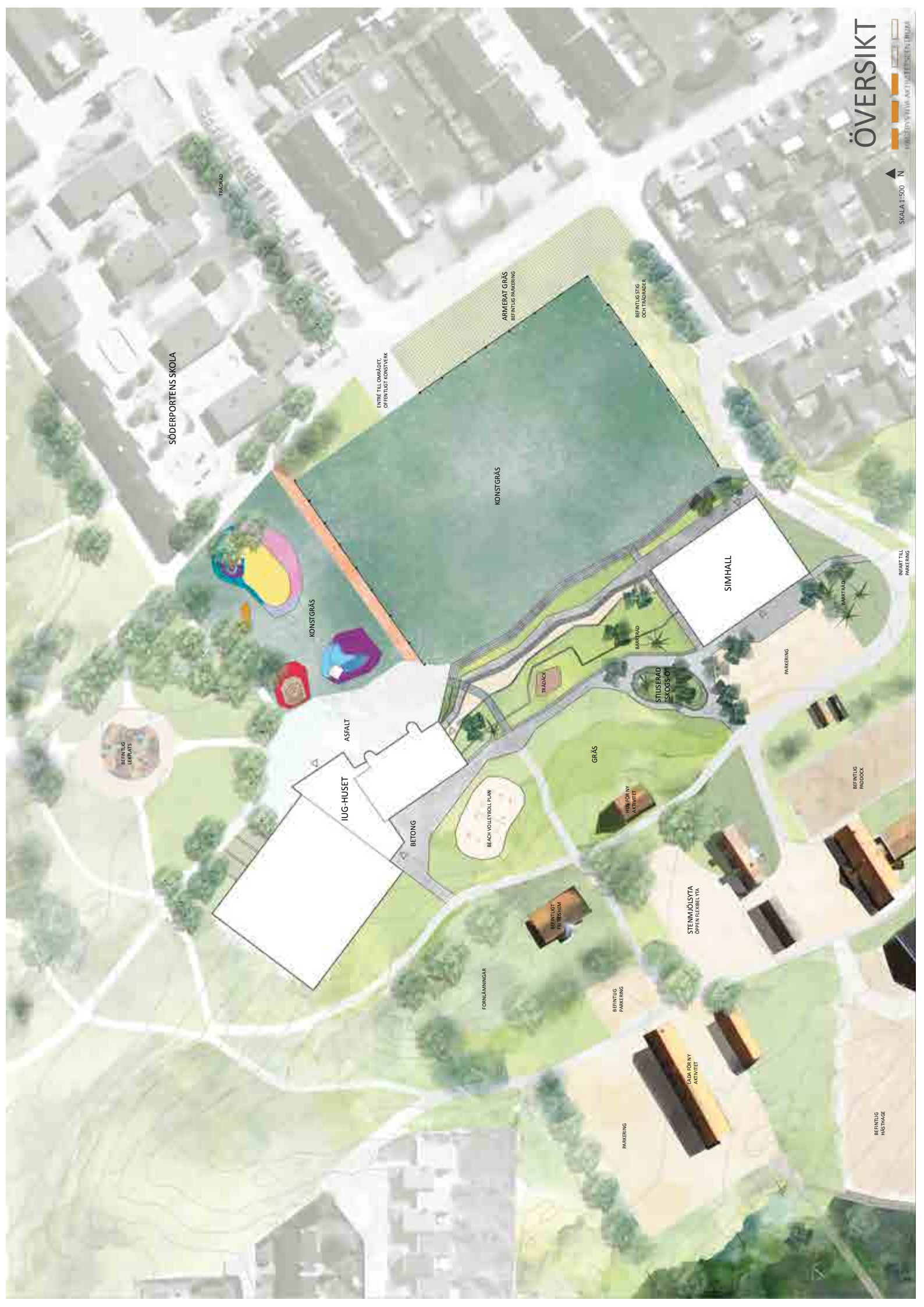
IUG-HUSET

Iden nya delen av IUG-huset byggs en idrottshall som kan delas upp i tre delar. Här finns även omklädningsrum, kontorsutrymmen och mindre utrymmen för exempelvis umgänge, läshjälp och replökalier. Taket blir ytterligare en plats för aktivitet.

HACERSE UNA ACTIVIDAD DE...

CV 101 1-500

IUG-huset och simhallen förbinds med parkläktaren som kan inrymma en stor publik likväl som vara ett attraktivt inslag i landskapet även om platsen är helt tomt. En bit stillerad skog i form av en "slogs-o" ligger upp i parkläktaren leder Vrinneviskogen i dess närmaste visuella aktivitetssentrumet. Parkläktaren utgörs av stödmurar i betong som skapar platser av olika storlek och karaktär i staden. På vissa av platserna växer det gräs, andra är konstruerade av betong eller stenmjöl. Variationen av material möjliggör en större bredd av användningsområden.

När mast fotbollssplanen i parkläktaren mer traditionell läkarform. Stödmurarna täcks bitvis med träbänkar som bildar bekväma sittplatser. I mitten av parkläktaren finns ett trädäck i fördelatigt solläge. Några enkla barrträd letar sig ner i parkläktaren och bildar ett fint ljusspel på platsen.

Två trappvägar leder upp till Vrinnevi gårdar och Vrinneviskogen. Som rullstolsburen eller med barnvagn kan du utan problem nå de två nivåerna i betong. Längs med fotbollssplanen utökas planen med en remsa konstgräs längs som fungerar som en gångväg för förbipasserande på platsen.

Två mycket olika platser – i Danmark och Filipinerna – har fungerat som inspirationskällor bakom parkläktarens utformning.

Riderasserna i Banquet i norra Filipinerna.

The City Drive/SEB i Köpenhamn, SIA, 2010. www.sia.dk

PARKLÄKTAREN

